

دستورالعمل فنی برنامه های

آموزش سلامت

گروه مدیریت برنامه های آموزش سلامت

مرکز توسعه شبکه و ارتقای سلامت

معاونت سلامت

وزارت بهداشت ، درمان و آموزش پزشکی

بهار ۱۳۸۳

صفحه	فهرست مطالب
۷	مقدمه
۱۰	بخش اول : مسوولیت های آموزشی (Educational Responsibilities)
۱۰	<u>۱ - دستورالعمل فنی ارزیابی نیازهای فردی و اجتماعی برای آموزش سلامت</u>
۱۰	۱-۱ اصول فنی جمع آوری داده های مرتبط با سلامت در مورد محیطهای اجتماعی و فرهنگی
۱۱	۱-۱-۱ نکات فنی جمع آوری داده ها و انتخاب منابع معتبر اطلاعاتی در مورد نیازها و علائق افراد ، گروه ها و جوامع
۱۱	۲-۱-۱ نکات فنی در استفاده از منابع کامپیوتری در مورد اطلاعات مرتبط با سلامت
۱۲	۳-۱-۱ نکات فنی استفاده از ابزارهای مناسب جمع آوری داده ها
۱۲	۴-۱-۱ نکات فنی استفاده از فنون بررسی داده های مرتبط با سلامت
۱۳	۲-۱ اصول فنی شناسایی عوامل رفتارهای تقویت کننده و یا مانع شونده سلامت
۱۴	۱-۲-۱ بررسی و مطالعه عوامل جسمی ، اجتماعی و ذهنی مؤثر بر رفتارهای مرتبط با سلامت
۱۴	۳-۱ اصول فنی تشریح نیازهای آموزش سلامت بر اساس داده ها
۱۴	۱-۳-۱ نکات فنی تحلیل داده های حاصل از ارزیابی نیازها
۱۵	۲-۳-۱ نکات فنی اولویت بندی نیازهای آموزش سلامت
۱۶	۴-۱ اصول فنی تحلیل عوامل مؤثر بر یادگیری افراد ، گروه ها و مخاطبین
۱۶	۱-۴-۱ نکات فنی ارزیابی شیوه های یادگیری فردی و تشخیص رفتارهای مرتبط با تأمین و ارتقای سلامت
۱۷	۲-۴-۱ نکات فنی ارزیابی سطح سواد فردی
۱۷	۳-۴-۱ نکات فنی ارزیابی محیط (فضای فیزیکی و روانی) یادگیری
۱۹	<u>۲ - دستورالعمل فنی برنامه ریزی مؤثر برنامه های آموزش سلامت</u>
۱۹	۱-۲ اصول فنی جلب حمایت همه جانبه نهادهای مختلف جامعه و افراد کلیدی
۲۰	۱-۱-۲ نکات فنی طراحی برنامه با توجه به اصول برنامه ریزی جامعه نگر

- ۲۰ ۲-۲ اصول فنی رعایت چارچوب و توالی منطقی طراحی برنامه های آموزش سلامت
- ۲۱ ۱-۲-۲ نکات فنی برنامه ریزی برنامه های آموزش سلامت با توجه به فلسفه و تئوری های آموزشی
- ۲۱ ۲-۲-۲ نکات فنی تحلیل ادغام آموزش سلامت به عنوان بخشی از یک مراقبت بهداشتی
- ۲۲ ۳-۲ اصول فنی تنظیم اهداف مناسب و قابل اندازه گیری برنامه
- ۲۳ ۱-۳-۲ نکات فنی تعیین اهداف اختصاصی آموزشی با توجه به روند کلی برنامه ریزی
- ۲۴ ۴-۲ اصول فنی طراحی برنامه های آموزشی منطبق با اهداف اختصاصی برنامه
- ۲۴ ۱-۴-۲ نکات فنی تعیین انواع روش های آموزشی مناسب
- ۲۴ ۲-۴-۲ نکات فنی استفاده از روش آموزش فردی
- ۲۵ ۳-۴-۲ نکات فنی استفاده از آموزش گروهی
- ۲۶ ۴-۴-۲ نکات فنی آموزش سلامت به جوامع
- ۲۷ ۵-۴-۲ نکات فنی انتخاب راهکارهای مرتبط با برنامه های آموزش سلامت
- ۲۷ ۶-۴-۲ نکات فنی طراحی برنامه های آموزشی و مهارت آموزی برای کارکنان بهداشتی و آموزش سلامت
- ۲۹ ۵-۲ اصول فنی ترویج برنامه های آموزش سلامت با استفاده از تئوری های بازاریابی اجتماعی
- ۲۹ ۱-۵-۲ نکات فنی تهیه طرح بازاریابی اجتماعی برای ترویج آموزش سلامت
- ۳۱ ۲-۵-۲ نکات فنی شناسایی افراد مؤثر در برنامه های آموزش سلامت
- ۳۲ ۳- دستورالعمل فنی اجرای برنامه های آموزش سلامت
- ۳۲ ۱-۳ اصول فنی انتخاب مهارت های مورد نظر در اجرای برنامه های آموزش سلامت
- ۳۳ ۲-۳ اصول فنی معیارهای انتخاب بهترین روش ها و رسانه های مناسب با توجه به شرایط آموزش گیرندگان
- ۳۴ ۱-۲-۳ نکات فنی طراحی و استفاده از مدل ها و تئوری های آموزشی
- ۳۶ ۲-۳-۲ نکات فنی استفاده از روش ها و فنون آموزشی و نیز استفاده از موقعیت های یادگیری با استفاده از روش های آموزش فردی و گروهی

- ۳۷ ۳-۳ اصول فنی پایش فرآیندهای آموزشی
- ۳۸ ۱-۳-۳ نکات فنی بازنگری فعالیت ها و اهداف برنامه
- ۳۹ ۴-۳ اصول فنی ارزشیابی کارآیی انواع روش ها و فنون قابل استفاده در برنامه های طراحی شده
- ۴۰ **۴- دستورالعمل فنی مدیریت برنامه های آموزش سلامت**
- ۴۰ ۱-۴ اصول فنی مدیریت و توسعه بودجه و منابع مالی
- ۴۱ ۱-۱-۴ نکات فنی پیش بینی و تدوین بودجه واقع بینانه
- ۴۲ ۲-۱-۴ نکات فنی طبقه بندی هزینه ها در طرح بودجه
- ۴۳ ۲-۴ اصول فنی مدیریت منابع انسانی
- ۴۴ ۱-۲-۴ نکات فنی ارزیابی صلاحیت و شایستگی کارکنان آموزش سلامت
- ۴۵ ۳-۴ اصول فنی رهبری سازمانی و مدیریت
- ۴۷ ۱-۳-۴ نکات فنی تحلیل فرهنگ سازمانی
- ۴۸ ۲-۳-۴ نکات فنی ارزیابی فضای سازمان برای پیشبرد اهداف برنامه
- ۴۹ ۳-۳-۴ نکات فنی طراحی و اجرای برنامه ریزی استراتژیک
- ۵۳ ۴-۳-۴ نکات فنی توسعه راهکارهای تغییر فرهنگ سازمانی در جهت دستیابی به اهداف نهایی
- ۵۵ **۵- دستورالعمل فنی ارزشیابی تأثیر برنامه های آموزش سلامت**
- ۵۵ ۱-۵ اصول فنی شناسایی روش های ارزشیابی برنامه های آموزش سلامت
- ۵۸ ۱-۱-۵ نکات فنی جمع آوری اطلاعات در انواع ارزشیابی (تکوینی ، فرآیندی و پیامد)
- ۶۰ ۲-۱-۵ نکات فنی تعیین اعتبار (روایی) و اعتماد (پایایی) ابزارهای جمع آوری داده ها
- ۶۲ ۲-۵ اصول فنی اجرای طرح های ارزشیابی
- ۶۲ ۱-۲-۵ نکات فنی استفاده از تکنولوژی مناسب در اجرای ارزشیابی
- ۶۳ ۳-۵ اصول فنی تفسیر نتایج ارزشیابی برنامه
- ۶۳ ۱-۳-۵ نکات فنی راهکارهای تجزیه و تحلیل داده های ارزشیابی

- ۶۴ ۲-۳-۵ نکات فنی ارایه توصیه ها و پیشنهادها بر اساس نتایج ارزشیابی
- ۶۵ ۴-۵ نکات مهم نتیجه گیری از آموخته های حاصل از ارزشیابی برای بهبود برنامه ریزی های بعدی

- ۶۶ ۱-۴-۵ نکات فنی استفاده از ارزشیابی برای اصلاح و تداوم برنامه ها

بخش دوم : مسوولیت های ارتباطی (**Communicational Responsibilities**)

- ۶۸ ۱- دستورالعمل فنی تهیه طرح هماهنگی تأمین خدمات آموزش سلامت

- ۶۸ ۱-۱ اصول فنی تعیین زمینه های مشترک بین خدمات آموزش سلامت با سایر بخش های توسعه

- ۷۰ ۲-۱ اصول فنی تسهیل همکاری بین افراد و کارکنان در سطوح مختلف

- ۷۱ ۳-۱ اصول فنی مراحل انجام هماهنگی درون بخشی

- ۴-۱ اصول فنی تنظیم شیوه های کاربردی همکاری بین بخشی

- ۷۱ ۱-۴-۱ نکات فنی مراحل انجام هماهنگی و همکاری بین بخشی

- ۷۲ ۲-۴-۱ نکات فنی قواعد همکاری بین بخشی

- ۷۴ ۲- دستورالعمل فنی مرتبط ساختن نیازها ، دغدغه ها و منابع آموزش سلامت با چالش

های سلامت

- ۷۴ ۱-۲ اصول فنی تفسیر مفاهیم ، مقاصد و تئوری های آموزش سلامت

- ۷۴ ۱-۱-۲ نکات فنی تحلیل مبانی آموزش سلامت

- ۷۶ ۲-۱-۲ نکات فنی شرح مسوولیت های اصلی کارشناس آموزش سلامت

- ۷۶ ۳-۱-۲ نکات فنی جلب حمایت همه جانبه

- ۷۸ ۲-۲ اصول فنی حمایت از برنامه ریزی متکی بر داده های نیازسنجی برای آموزش سلامت

- ۷۹ ۱-۲-۲ نکات فنی بررسی دیدگاه های متضاد و تحلیل عوامل مختلف و مؤثر بر تصمیم گیران

- ۸۰ ۳-۲ اصول فنی انتخاب تکنیک ها و روش های برقراری ارتباط برای ارایه اطلاعات بهداشتی

- ۸۰ ۱-۳-۲ نکات فنی انتخاب انواع تکنیک ها و روش های برقراری ارتباط

- ۴ - ۲ اصول فنی تقویت ارتباط بین ارایه دهندگان مراقبت بهداشتی و مصرف کنندگان
۸۳ خدمات
- ۳ - دستورالعمل فنی ارتقای حرفه آموزش سلامت
۸۵
- ۱ - ۳ اصول فنی تحلیل نیازهای فعلی و آینده آموزش سلامت
۸۵
- ۲ - ۳ اصول فنی به عهده گرفتن مسوولیت ارتقای حرفه آموزش سلامت
۸۶
- ۱ - ۲ - ۳ نکات فنی تحلیل نقش موسسات مختلف آموزش سلامت در ارتقای حرفه آموزش
۸۷ سلامت
- ۳ - ۳ اصول فنی رعایت مسایل اخلاقی در اقدامات آموزش سلامت
۸۸
- بخش سوم : مسوولیت های اطلاعاتی (Informational Responsibilities)**
- ۱ - دستورالعمل فنی انجام وظیفه کارشناسان آموزش سلامت به عنوان فرد کلیدی و مرجع
۹۲ در آموزش سلامت
- ۱ - ۱ اصول فنی استفاده از سیستم های بازیابی اطلاعات بهداشتی رایانه ای
۹۲
- ۲ - ۱ اصول فنی تحلیل روابط مؤثر مشاوره ای
۹۳
- ۱ - ۲ - ۱ نکات فنی استفاده از مهارت های شبکه سازی
۹۵
- ۲ - ۲ - ۱ راهکارهای عمده در پایداری و حفظ شبکه
۹۶
- ۳ - ۲ - ۱ راهکارهای عمده در ایجاد یک شبکه
۹۶
- ۳ - ۱ اصول فنی تفسیر تقاضاهای اطلاعات بهداشتی
۹۷
- ۴ - ۱ اصول فنی انتخاب مواد آموزشی اثربخش و مرجع برای انتشار
۹۸
- ۱ - ۴ - ۱ نکات فنی ارزشیابی کارآیی مواد آموزشی مرجع برای مخاطبین معین
۹۹
- ۲ - دستورالعمل فنی استفاده از اصول و روش های مناسب تحقیق در آموزش سلامت
۱۰۲
- ۱ - ۲ اصول فنی انجام مروری بر مطالعات تحقیق
۱۰۲
- ۲ - ۲ اصول فنی استفاده از روش های کمی و کیفی تحقیق
۱۰۳
- ۱ - ۲ - ۲ نکات فنی ارزیابی مزایای تحقیق کمی و کیفی
۱۰۶
- ۲ - ۲ - ۲ نکات فنی استفاده توأم از دو روش تحقیق کمی و کیفی
۱۰۷
- ۳ - ۲ اصول فنی انتشار یافته های تحقیق
۱۰۷

- ۱۰۸ ۱-۳-۲ نکات فنی چارچوب تدوین گزارش
- ۱۱۰ فهرست منابع
- ۱۱۷ ضمیمه شماره یک : مجموعه دیاگرام ها
- ۱۳۱ ضمیمه شماره دو : شرح وظایف آموزش دهندگان سلامت

مقدمه

آموزش سلامت آن بخش از مراقبت های بهداشتی است که بر تأثیر عوامل رفتاری بر سلامت تکیه نموده و با مردمی آغاز می شود که سالم بوده و علاقه مند به توسعه معیارهای سلامت فردی و اجتماعی هستند و به آنها در گسترش شیوه های زندگی مؤثر در حفظ و ارتقای سلامت کمک می کند .

آموزش سلامت ترکیبی از تجارب یادگیری تسهیل کننده اتخاذ داوطلبانه رفتار سالم است که منجر به تأمین ، حفظ و ارتقای سلامت شده و ترکیبی از حمایت های آموزشی ، ساختاری ، اقتصادی و محیطی برای تعالی رفتار سالم است .

آموزش دهندگان سلامت ، پیشگامانی هستند که همیشه طالب درک جدیدی از رفتار انسانی و راه های جدید کاربرد دانش خویش بمنظور حل مشکلات فردی و اجتماعی می باشند . تمام مراقبین سلامت (و بیش از آن ، تمام فعالان توسعه پایدار) ، آموزش دهنده سلامت هستند و این افتخاری است که توسعه و تقویت آن نیازمند برنامه ریزی دقیق برای توسعه آموزش سلامت متکی بر شواهد و مبتنی بر جامعه می باشد .

گسترده‌گی طیف آموزش دهندگان سلامت از وزیر بهداشت ، درمان و آموزش پزشکی تا بهورزان سخت کوش و فداکار و رابطان پرافتخار سلامت ، فرصتی است که باید با افزایش آشنایی آنان با دانش ها و مهارت های مورد نیاز برای ارائه انواع خدمات آموزش سلامت از مرحله تعیین نیازها تا اجرا و پایش و ارزشیابی مداخلات آموزش سلامت ، تقویت گردد .

آموزش سلامت هرچند که وظیفه ای است برای تمام مراقبین سلامت اما خود علمی است که ریشه در مجموعه ای از علوم تربیتی ، رفتاری ، روانشناسی ، مردم شناسی ، جامعه شناسی ، ارتباطات، اطلاعات، پزشکی و بهداشت داشته و متناسب با توسعه این علوم و گذار دوران ، توسعه می یابد . آموزش سلامت هر چند وظیفه ای است برای تمام مراقبین سلامت اما بدون اتکای به شواهد و رعایت استانداردهای آموزش سلامت ، نمی توان به تأثیر آن امید داشت و توسعه آموزش سلامت متکی بر شواهد و مبتنی بر جامعه ، نیازمند طراحی ساختاری منسجم ، علمی و هماهنگ

برای رهبری مداخلات آموزش سلامت در سطوح مختلف سیستم ارایه خدمات بهداشتی درمانی کشور می باشد .

ساختاری که فرصت مناسب برای انتقال روز آمد " علم آموزش سلامت " به داخل بخش سلامت و تبدیل آن به فنون و ابزارهایی کاربردی برای تمام مراقبینی که در طیف گسترده آموزش دهندگان سلامت قرار می گیرند را فراهم سازد ؛ راهبردهای مؤثر برای ترویج آموزش سلامت متکی بر شواهد با هدف افزایش هزینه اثربخشی و تأثیر آموزش سلامت بر افراد و جوامع را انتخاب و ترویج نماید ؛ حمایت تخصصی و فنی مقتضی برای آموزش سلامت در زمینه اولویت های روزآمد سلامت ناشی از دوران گذار را در تمامی مداخلات آموزش سلامت فراهم نماید ؛ مراقبین سلامت را به عنوان آموزش دهندگان ، برقرار کنندگان ارتباط ، اطلاع رسانان ، جلب حمایت کنندگان برای سلامت توانمند سازد ؛ رعایت استانداردهای آموزش سلامت را از طریق ارزشیابی خارجی مداخلات آموزش سلامت در سیستم ارایه خدمات بهداشتی درمانی کشور رصد نماید؛ آموزش سلامت همگانی را با هدف توانمندسازی افراد و جوامع توسعه دهد و سرانجام ؛ فرصت های سلامت در ورای مرزهای سلامت را توسعه داده ، هنجارهای سلامت را ترویج و سیاست های حامی سلامت را تسهیل نماید .

در برنامه ریزی استراتژیک آموزش سلامت کشور که در سال ۸۲ بعمل آمد ، ترویج آموزش سلامت متکی بر شواهد و ارتقای کیفیت مداخلات آموزش سلامت در سیستم ارایه خدمات بهداشتی درمانی کشور نیازمند تبیین شرح وظایف آموزش دهندگان سلامت ، تدوین دستورالعمل های فنی آموزش سلامت و تدوین کوریکولوم جامع آموزش سلامت دانسته شد تا با استفاده از آنها امکان توانمندسازی کارشناسان آموزش سلامت کشور و مراقبین سلامت برای ارایه خدمات آموزش سلامت متکی بر شواهد و نیز ایجاد بستری مناسب برای ارزشیابی سالانه انواع مداخلات آموزش سلامت در کشور فراهم گردد .

مجموعه ای که پیش رو دارید ، " دستورالعمل فنی آموزش سلامت " است که برای رسم شفاف سطوح اقدام در انواع مداخلات آموزشی ، ارتباطی و اطلاع رسانی آموزش سلامت در سیستم ارایه

خدمات بهداشتی درمانی کشور تهیه شده است تا کارکنان بهداشتی پس از فراگیری آن (در دوره آموزشی ویژه ای که بدین منظور اجرا خواهد شد) در کلیه مداخلات آموزش سلامت خود ، آن را بکار گیرند . البته برای انتقال کامل دانش و مهارت کافی مورد نیاز برای اجرای دقیق این دستورالعمل ، کوریکولوم جامع آموزش سلامت تهیه شده است که به صورت دوره های آموزشی ویژه ای برای تمامی مراقبین سلامت در کشور اجرا خواهد شد .

در این جا بر خود لازم می داند که از حمایت ارزشمند و راهنمایی های ارزنده آقایان دکتر اکبری معاون محترم سلامت و دکتر جمشیدی ریاست محترم مرکز توسعه شبکه و ارتقای سلامت برای تهیه و تدوین این دستورالعمل تشکر نموده و مراتب قدردانی خود را از آقایان دکتر منصوری و عسگری ریاست و معاونت محترم بهداشتی دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی ایلام که به عنوان دانشگاه معین آموزش سلامت در اجرای پروژه تدوین دستورالعمل فنی آموزش سلامت ما را یاری نموده اند ، اعلام نموده و از تلاش ارزشمند آقایان سعید پارسی نیا ، سمیر ایار ، وحید کشتکار برای همکاری در تألیف و تدوین این مجموعه و همکاری اساتید محترم آموزش سلامت کشور بویژه آقایان دکتر تقدیسی ، هزاوه ای ، دکتر شجاعی زاده ، دکتر رمضانخانی ، دکتر موسوی جعفری ، دکتر رضا توکلی و خانم ها دکتر میرزایی و دکتر تحویلداری در اصلاح و بازبینی و تکمیل این مجموعه تشکر نماید .

دکتر شهرام رفیعی فر

مدیر اداره ارتباطات و آموزش سلامت

بخش اول

مسئولیت های آموزشی

(Educational Responsibilities)

۱ - دستور العمل فنی ارزیابی نیازهای فردی و اجتماعی برای آموزش سلامت

ارزیابی نیازهای فردی و اجتماعی در برنامه های آموزش سلامت ، برای دریافت تصویری مناسب از مشکلات بهداشتی افراد و جوامع ، بسیار مهم و اساسی بوده و فرآیندی مشارکتی است که باید توسط تیمی متشکل از کارکنان حرفه ای سلامت ، دست اندرکاران بخش های توسعه و افراد جامعه صورت گیرد .

برنامه ریزی صحیح برای آموزش سلامت با ارزیابی نیازهای فردی و اجتماعی آغاز می گردد .

ارزیابی نیازهای فردی و اجتماعی برای آموزش سلامت شامل مراحل زیر است :

الف - جمع آوری داده های مرتبط با سلامت در مورد حیطه های اجتماعی و فرهنگی

ب - شناسایی عوامل رفتارهای تقویت کننده و یا مانع شونده سلامت

پ - تشریح نیازهای آموزش سلامت بر اساس داده ها

ت - تحلیل عوامل مؤثر بر یادگیری افراد ، گروه ها و مخاطبین

۱ - ۱ اصول فنی جمع آوری داده های مرتبط با سلامت در مورد محیط های

اجتماعی و فرهنگی

در خصوص جمع آوری داده های مرتبط با سلامت در مورد محیط های اجتماعی و فرهنگی و

نیز عوامل مرتبط با رشد و توسعه ، نیازها و علایق افراد و گروه ها و جوامع ، مراحل زیر را انجام

دهید :

الف - جنبه های دموگرافیک جامعه را مشخص سازید.

ب - نوع مشکلات موجود را تعیین نمایید .

پ - عوامل ایجاد کننده مشکلات را شناسایی و فهرست کنید.

ت - منابع موجود و فراهم برای رفع مشکلات را بیان نمایید .

ث - نیازهای اقشار ، گروه ها و جوامع را اولویت بندی نمایید .

ج - در مورد نیازها و علایق افراد ، گروه ها و جوامع ، از منابع معتبر اطلاعاتی استفاده کنید .

۱ - ۱ - ۱ نکات فنی جمع آوری داده ها و انتخاب منابع معتبر اطلاعاتی در مورد نیازها ،

علاقه افراد ، گروه ها و جوامع

در خصوص جمع آوری داده ها ، انتخاب منابع معتبر اطلاعاتی در مورد نیازها ، علاقه افراد ، گروه ها و جوامع ، باید از منابع زیر استفاده کنید :

الف - منابع معتبر اطلاعاتی مانند اسناد گزارشات فنی و تحقیقات مرتبط

ب - آمار و اطلاعات مربوط به شاخص های توسعه

پ - اطلاعات و منابع رایانه ای بخش های مختلف توسعه

ت - گزارشات رسمی ارائه شده توسط سازمان های ذیربط

۲ - ۱ - ۱ نکات فنی استفاده از منابع رایانه ای (اینترنت) در مورد اطلاعات مرتبط با سلامت

در خصوص استفاده از منابع رایانه ای در زمینه اطلاعات مرتبط با سلامت ، از سایت های زیر استفاده نمایید :

• موتورهای جستجوگر Yahoo و Google (این موتور جستجو ، توانایی استفاده از مطالب به زبان فارسی را دارا می باشد) .

• استفاده از موتورهای جستجوگر Excite ، Inktomi ، Lycos ، Infoseek ، Altavista ، Hotbot ، Northernlight ، Looksmart ، Dogpile ، Metacrawler ، Mama .

• سایت Biomed net با آدرس www.bmn.com

• سایت Combined Health Information Database با آدرس

www.chid.nih.org

• سایت mayo clinic health office با آدرس www.mayohealth.org

• سایت medical world search با آدرس www.mwsearch.com

• سایت www.onhealth.com و www.achoo.com

- سایت www.alltheweb.com
 - سایت www.profusion.com
 - سایت www.infind.com
 - سایت www.isleuth.com
 - سایت سازمان جهانی بهداشت با آدرس www.who.org
 - سایت Healthcanada
 - سایت CDC آمریکا با آدرس www.cdc.org
 - سایت مرکز ارتباطات دانشگاه تورنتو www.utorento.ca/chp/hcu
- بدیهی است در استفاده از سایت های اینترنتی باید به صحت اطلاعات نیز توجه شود .

۳ - ۱ - ۱ نکات فنی استفاده از ابزارهای مناسب جمع آوری داده ها

- در استفاده از ابزارهای مناسب جمع آوری داده ها ، مراحل زیر را انجام دهید :
- الف - هدف کلی جمع آوری داده ها و اهداف اختصاصی آن را تعیین کنید .
 - ب - منابع جمع آوری اطلاعات را با توجه به اهداف کلی و اختصاصی معین نمایید .
 - پ - ویژگی های دموگرافیک ، فرهنگی و اجتماعی - اقتصادی گروه هدف را بررسی و شناسایی کنید .
 - ت - منابع انسانی (نیروی انسانی ماهر) ، امکانات و بودجه موجود را ارزیابی کنید .
 - ث - ابزارهای جمع آوری اطلاعات را فهرست نمایید .
 - ج - بر اساس ویژگی ها و نیاز گروه هدف مطالعه و همچنین منابع موجود ، ابزارهای جمع آوری اطلاعات را انتخاب کنید .
 - چ - سعی کنید حتی الامکان از ترکیب چندین ابزار برای جمع آوری اطلاعات استفاده نمایید .
 - ح - افراد تیم جمع آوری اطلاعات را در زمینه نحوه استفاده از ابزارها آموزش دهید .
 - خ - ابزارهای جمع آوری اطلاعات انتخاب شده را در فیلد ، آزمون کنید .

- د - نتایج آزمون میدانی ابزارهای جمع آوری اطلاعات را جهت اصلاح فرم ها به کار ببرید .
- ذ - ابزارهای نهایی جمع آوری اطلاعات را تعیین کنید .

۴- ۱- ۱ نکات فنی استفاده از فنون بررسی داده های مرتبط با سلامت

در خصوص جمع آوری داده های مرتبط با سلامت ، از روشها و ابزارهای زیر استفاده کنید :

- فهرست بازبینی کلی (Checklist)
- فهرست بازبینی فنی (Technical checklist)
- پرسشنامه
- بررسی دانش ، نگرش ، رفتار با استفاده از پرسشنامه KAP
- انجام مصاحبه عمیق
- مشاهده نامنظم
- مرور و ارزیابی اسناد ، مدارک و فرم های مرتبط
- انجام بررسی های اجتماعی
- مصاحبه با افراد کلیدی
- بحث گروهی متمرکز (Focus Group Discussion)

۲- ۱ اصول فنی شناسایی عوامل رفتارهای تقویت کننده و یا مانع شونده سلامت

- در شناسایی رفتارهای تقویت کننده و یا مانع شونده سلامت ، به عوامل زیر توجه کنید :
- عوامل زمینه ساز یا مستعد کننده : بیشتر مربوط به عقاید و عملکرد فرد بوده و با انجام رفتار و یا مهارت های ضروری برای انجام آن مرتبط است (آگاهی اندک در مورد مضرات سیگار و اقدام به ترک استعمال دخانیات).

• عوامل قادر کننده یا تواناساز : شامل عواملی مانند خط مشی ها و سیاست ها ، ابزار و تجهیزات (شکل دهنده شرایط وقوع) ، هزینه دسترسی به خدمات و وجود برنامه های پیشگیری می باشد .

• عوامل تقویت کننده : پیامدها یا رویدادهای محیطی هستند که به دنبال یک رفتار ، حادث شده و موجب تقویت ، تضعیف یا توقف آن می شود .

۱ - ۲ - ۱ بررسی و مطالعه عوامل جسمی ، اجتماعی و ذهنی مؤثر بر رفتارهای مرتبط با

سلامت

در این خصوص می توانید عوامل اجتماعی ، عاطفی و فرهنگی مؤثر بر رفتارهای مربوط به سلامت را در قالب چارچوب زیر و در ارتباط با عوامل کمک کننده یا مرتبط با مشکل بهداشتی و یا رفتار در نظر بگیرید :

عامل	موارد و نمونه ها
فردی	نگرش ها ، دانش ها ، ارزش ها ، باورها ، سطح سواد ، خود-کارایی (self-efficacy)
اجتماعی	حمایت اجتماعی ، تمایل اجتماعی ، نقش ها ، هنجارهای فرهنگی
محیطی	محیط فیزیکی ، آلودگی ، مسکن ، راههای ارتباطی ، تأمین آب آشامیدنی
خدمات بهداشتی	فراهم بودن ، در دسترس بودن ، پذیرش توسط گروه هدف
مالی	هزینه خدمات یا مراقبت ، انگیزه های مالی برای پیشگیری
سیاسی	فرصت های مشارکت در تصمیم گیری ، سیاست های سلامت عمومی و عدالت
قانونگذاری	مقررات ایمنی ، قوانین حمایتی محیطی ، قوانین مربوط به ایمن سازی در مدارس

۳ - ۱ اصول فنی تشریح نیازهای آموزش سلامت بر اساس داده ها

ارزیابی نیازها ، اولین گام در برنامه ریزی و طراحی هر نوع برنامه مرتبط با سلامت بوده و به معنای فرآیند شناسایی و تجزیه و تحلیل مشکلات مرتبط با سلامت و خصوصیات گروه یا گروه های مخاطب به منظور طراحی یک مداخله می باشد .

۱-۳-۱ نکات فنی تحلیل داده های حاصل از ارزیابی نیازها

در تحلیل داده های حاصل از ارزیابی نیازهای مرتبط با سلامت ، مراحل زیر را انجام دهید :

الف - داده های حاصل از ارزیابی نیازها را طبقه بندی کنید .

ب - ابعاد کمی داده ها را با استفاده از فراوانی ، درصد ، نسبت ، میانگین ، انحراف معیار ، میانه

و نما بیان نمایید .

پ - تأثیر جنبه های کیفی داده ها را در تحلیل نیازهای آموزش سلامت ، مدنظر قرار دهید .

ت - اطلاعات جمع آوری شده را تجزیه و تحلیل کنید .

ب - از تأثیر برنامه و فعالیت های مرتبط با آن در دستیابی به اهداف و نتایج مورد انتظار ،

اطمینان حاصل نمایید .

ث - از مشارکت فعال افراد ، گروه ها و جوامع در شناسایی و تعیین نیازهای خود ، اطمینان

حاصل کنید .

ج - از این موضوع که اهداف مداخلات آموزشی بر اساس شکاف موجود در آگاهی ، نگرش و

مهارت های مخاطبین برنامه طراحی شده باشد ، مطمئن شوید.

چ - مشکلات دارای اولویت و مرتبط با سلامت را شناسایی و بیان نمایید .

ح - عوامل تأثیر گذار بر مشکل دارای اولویت و مرتبط با سلامت و مخاطبین آن را تحلیل کنید

خ - نقاط قوت و ضعف و نیز فرصت ها و تهدیدهای موجود در سازمان را بررسی و مرور

نمایید.

د - منابع موجود و در دسترس را ارزیابی کنید .

ذ - تیم ارزیابی سلامت را آماده سازید .

۲-۳-۱ نکات فنی اولویت بندی نیازهای آموزش سلامت

در اولویت بندی نیازهای آموزش سلامت ، پس از جمع بندی نتایج به دست آمده از تحلیل اطلاعات و داده ها و با مروری بر نتایج و با استفاده از تکنیک های پویایی گروه ، لیستی از مشکلات دارای اولویت به دست می آید که تیم مربوطه بر اساس فراوانی مشکلات ، آن را اولویت بندی می نماید .

در این مرحله برای رتبه بندی نیاز یا مشکل از معیارهای زیر استفاده کنید :

- میزان شیوع مشکل
- شدت مشکل
- وسعت یا پوشش مشکل (چه کسی تحت تأثیر قرار می گیرد و چه جامعه ای تحت پوشش است)
- قابلیت اصلاح شدن مشکل در اثر انجام مداخلات
- دستیابی به اتفاق نظر

۴-۱ اصول فنی تحلیل عوامل مؤثر بر یادگیری افراد ، گروه ها و مخاطبین

در تحلیل این عوامل ، مراحل زیر را انجام دهید :

- الف - وضعیت موجود در ارتباط با میزان آگاهی ، نگرش و رفتار را تعیین نمایید .
- ب - دلایل رفتار مردم و باورهای آنان را به دست آورید .
- پ - موانع موجود بر سر راه رفتار را مشخص سازید .
- ت - کانال های اطلاعاتی مورد اعتماد مردم را شناسایی و مشخص نمایید .

۱ - ۴ - نکات فنی ارزیابی شیوه های یادگیری فردی و تشخیص رفتارهای مرتبط با تأمین و

ارتقای سلامت

در ارزیابی این شیوه ها ، مراحل زیر را در نظر بگیرید :

الف - به انگیزه ها ، علایق ، سوابق و زمینه های ذهنی و تربیتی فرد توجه کنید .

ب - از روش های آموزش متناسب با موضوع مورد نظر ، استفاده کنید .

پ - به عامل زمان ، هزینه و اثربخشی روش آموزشی توجه نمایید .

ت - سطح مهارت آموزش دهندگان را در استفاده از روش های آموزشی مختلف در نظر بگیرید.

ث - میزان و فراوانی بروز رفتار موردنظر در یک دوره زمانی مشخص را معین کنید (Behavior Frequency) .

ج - به کیفیت رفتار مورد انتظار و انجام صحیح و دقیق آن توجه کنید. (Behavior Quality)

چ - به طول مدت رفتار (مدت زمانی که رفتار باید استمرار داشته باشد) ، دقت کند. (Behavior Duration)

ح - مدت زمانی که طول می کشد تا فرد ، رفتار کنونی را ترک و رفتار مطلوب را شروع نماید ، در نظر بگیرید . (Behavior Change Duration)

خ - به استمرار رفتار جدید و تداوم آن ، دقت لازم را مبذول کنید .

در مطالعات رفتاری ، الگوهای متنوعی از تغییر رفتار ارایه گردیده که در یک جمع بندی کلی می

توان عوامل تأثیر گذار بر پذیرش رفتار را به صورت زیر دسته بندی نمود :

۱ - عامل جسمی : آثار سوء رفتار بر جسم ، منجر به تغییر رفتار می شود .

۲ - عامل استدلالی یا ذهنی : متکی بر دانسته های فرد بوده و در صورتی موجب تغییر

رفتار می شود که :

- مضرات ناشی از رفتار ، بیان و درک شود ؛

- پیامدهای خطرات ناشی از رفتار نامطلوب بر شمرده شود ؛
 - راههای عملی برای اجتناب از رفتار ، فرا گرفته شود ؛
- ۳ - عامل احساسی یا عاطفی : به میزان احساسات و اعتماد به نفس فرد بستگی داشته و ترس شدید از عواقب رفتار خود موجب تغییر می شود .
- ۴ - عامل مهارتی : به مهارت های فردی در پذیرش رفتار جدید بستگی دارد .
- ۵ - عامل شبکه های فردی و خانوادگی (حمایتی) : به تأثیر همسر ، خانواده ، دوستان همسان و همسال و هم جنس، همسایه ها بر رفتار اشاره دارد .
- ۶ - عامل ساختارهای اجتماعی : به تأثیر عوامل اجتماعی ، اقتصادی ، قانونی و تکنولوژیک بر رفتار دلالت دارد .

۲ - ۴ - ۱ نکات فنی ارزیابی سطح سواد فردی

- در ارزیابی سواد فردی ، مراحل زیر را در نظر بگیرید :
- الف - از مناسبت موضوع آموزش با سطح سواد فرد یا افراد ، اطمینان حاصل کنید .
 - ب - از مناسبت روش و رسانه های آموزشی با سطح سواد فرد یا افراد ، مطمئن شوید .
 - پ - به حساسیت های فرهنگی فرد یا افراد ، توجه کنید .
 - ت - به سواد بصری مانند آشنایی فرد با رنگ ها ، نمادهای مختلف و پرسپکتیوهای تجسمی توجه کنید .

۳ - ۴ - ۱ نکات فنی ارزیابی محیط (فضای فیزیکی و روانی) یادگیری

- در ارزیابی محیط یادگیری ، مراحل زیر را در نظر بگیرید :
- از مناسب بودن فضای فیزیکی با تعداد مخاطبین ، اطمینان حاصل کنید .
 - از فراهم بودن امکانات دیداری و شنیداری و تجهیزات مناسب با توجه به روش های آموزشی ، مطمئن شوید .

- به مواردی مانند نور کافی ، دمای مناسب ، فضای جلسه ، صدا ، محل نشستن و تهویه توجه کنید .
- از فراهم بودن شرایط روانی و فیزیکی مناسب برای مشارکت مخاطب در فرآیند یادگیری ، اطمینان حاصل نمایید .
- از کنترل عوامل مزاحم در یادگیری (مانند سر و صدا ، اشیا و تصاویر مزاحم) ، مطمئن شوید .
- از مقبولیت آموزش دهنده توسط مخاطبین ، اطمینان داشته باشید .
- از وجود مواد آموزشی مناسب مانند جزوه ، کتاب ، اصول راهنما و غیره مطمئن شوید .

۲ - دستور العمل فنی برنامه ریزی مؤثر برنامه های آموزش سلامت

برنامه ریزی مؤثر در آموزش سلامت ، نقش کلیدی در توسعه و دستیابی به اهداف کلی آن دارد. در فرآیند برنامه ریزی ، مشارکت افراد درگیر در برنامه در کلیه مراحل طراحی ، تدوین ، اجرا و ارزشیابی برنامه های آموزش سلامت ضروری بوده و به همین منظور شناسایی و برقراری ارتباط با افراد درگیر در برنامه از اهمیت بسیاری برخوردار است .

ارتقای کیفیت برنامه های آموزش سلامت نیازمند ایجاد تعهد در تصمیم گیران و کارکنان درگیر در فرآیند برنامه ریزی بوده و باید شرایطی فراهم شود که نقطه نظرات و ایده های تخصصی و حرفه ای آنان در روند برنامه ریزی ، مورد توجه قرار گیرد .

برای برنامه ریزی مؤثر برنامه های آموزش سلامت باید مراحل زیرانجام شود :

الف - جلب حمایت همه جانبه نهادهای مختلف جامعه و افراد کلیدی

ب - رعایت چارچوب و توالی منطقی طراحی برنامه های آموزش سلامت

پ - تنظیم اهداف مناسب و قابل اندازه گیری برنامه

ت - طراحی برنامه های آموزشی منطبق با اهداف اختصاصی برنامه

ث - ترویج برنامه های آموزش سلامت با استفاده از تئوری های بازاریابی اجتماعی

۱ - ۲ اصول فنی جلب حمایت همه جانبه نهادهای مختلف جامعه و افراد کلیدی

برای درگیر نمودن و جلب مشارکت همه جانبه افراد کلیدی و بخش های مختلف توسعه در امر برنامه ریزی ، مراحل زیر را انجام دهید :

الف - سازمان ها و موسساتی که می توانند به نحوی در مراحل مختلف برنامه ، تأثیر گذار باشند را شناسایی نمایید .

ب - افراد کلیدی ، مرجع و ذی نفوذ را مشخص و تعیین کنید .

پ - راهکارهای جلب مشارکت مؤسسات ، افراد و سازمان ها در برنامه های آموزش سلامت را بررسی نمایید .

ت - از تجارب جلب مشارکت در سطوح مختلف محلی ، منطقه ای، ملی و بین المللی استفاده مناسب کنید .

ث - علایق ، اهداف ، نیازها و زمینه های مشترک را مطرح سازید .

ج - راهکارهای عمده جلب مشارکت سازمان ها و افراد کلیدی و ذی نفوذ در برنامه های آموزش سلامت را با توجه به شرایط واقعی و موجود ، طراحی و تدوین کنید .

چ - راهکارهای تدوین شده را با استفاده از روش های ارتباطی مناسب اجرا کنید .

۱ - ۱ - ۲ نکات فنی طراحی برنامه با توجه به اصول برنامه ریزی جامعه نگر

در توجه به اصول برنامه ریزی جامعه نگر در طراحی برنامه ، مراحل زیر را انجام دهید :

الف - منابع بهداشتی جامعه مانند تسهیلات محلی ، پرسنل متخصص بهداشتی و محل دریافت خدمات توسط اعضای جامعه را بررسی و توصیف کنید .

ب - شمای کلی از وضعیت اجتماعی - اقتصادی و دموگرافیکی را ترسیم نمایید .

پ - وضعیت اپیدمیولوژیکی و بیماریهای بومی را مشخص سازید .

ت - میزان آگاهی و حساسیت جامعه نسبت به مشکلات بهداشتی و الویت های سلامت را در نظر بگیرید .

ث - اطلاعات جمع آوری شده را جمع بندی نمایید .

ج - اولویت های بهداشتی را شناسایی و توصیف کنید .

چ - خدمات موجود و مورد نیاز در جامعه را شناسایی و بیان نمایید .

۲-۲ اصول فنی رعایت حیطه های موضوعی و محتوای آموزش سلامت

در سازماندهی حیطه های موضوعی و محتوای آموزش با توجه به چارچوب برنامه های آموزش

سلامت، مراحل زیر را انجام دهید :

الف - به حیطه های مربوط به دانش و معلومات توجه کنید .

ب - حیطه های مربوط به نگرش ، طرز تلقی و طرز تفکر را در نظر بگیرید .

پ - حیطه های مهارت ها و رفتارها را مد نظر قرار دهید .

در توجه به حیطه های فوق که جنبه های تخصصی و فنی آموزش سلامت محسوب می شود،

تأکید و توجه بر عامل محیط در شکل گیری حیطه های مذکور ، نقش اساسی دارد. منظور از محیط،

محیط فیزیکی ، اجتماعی - اقتصادی و سیاسی - فرهنگی می باشد .

۱-۲-۲ نکات فنی برنامه ریزی طرح های آموزش سلامت با توجه به فلسفه و تئوری های

آموزشی

در برنامه ریزی آموزشی برای آموزش سلامت باید از تئوری هایی استفاده شودکه:

- از پایه علمی - کاربردی برخوردار باشد ؛
- اثر بخشی آنها از طریق تجارب و مداخلات آموزشی ، نشان داده شده باشد ؛
- مهارت های لازم در جهت انجام آن در افراد درگیر در برنامه وجود داشته باشد ؛
- در انتخاب آنها باید به شرایط و ویژگی های گروه هدف و نیازهایشان توجه شود .

۲-۲-۲ نکات فنی تحلیل ادغام آموزش سلامت به عنوان بخشی از یک مراقبت بهداشتی

با تغییر الگوی بیماریها و گذار اپیدمیولوژیکی که طی دهه گذشته در کشور به وقوع پیوسته، بار بیماریها و مشکلات بهداشتی که ناشی از شیوه زندگی (Lifestyle) می باشد، به صورت برجسته ای نمایان شده است. در این میان بسیاری از بسته های خدمات مراقبتی جاری به منظور مقابله با معضلات بهداشتی ناشی از مشکلات رفتاری، نیازمند تعریف و تعیین و یا تجدید نظر بوده و بدیهی است که در این راه باید آموزش سلامت را به عنوان یک خدمت عمده، مطرح و به گونه ای نظام یافته (سیستماتیک) در سایر مراقبت های بهداشتی جاری، ادغام نمود.

به همین منظور کارشناس آموزش سلامت باید بتواند آموزش سلامت را به عنوان بخشی از یک مراقبت بهداشتی، تحلیل و در صورت نیاز، یک برنامه آموزشی گسترده را طراحی نماید.

در تحلیل این ادغام و استفاده از یک چارچوب نظری برای برنامه ریزی آموزش سلامت باید

مراحل زیر را انجام دهید:

- الف - مشکل بهداشتی مورد نظر را تعریف کنید.
- ب - جنبه های رفتاری مشکل مورد نظر را تعیین کنید.
- پ - مشخص کنید که با تغییر جنبه های رفتاری مورد نظر، چه مقدار تسهیلات در حل مشکل فراهم می گردد.
- ت - بسته مراقبتی جاری در سیستم ارایه خدمات بهداشتی برای مشکل مورد نظر را تعریف کنید.
- ث - مشخص کنید که در بسته مراقبتی جاری در سیستم ارایه خدمات بهداشتی، سهم فعلی آموزش سلامت چقدر می باشد.
- ج - سهم مطلوب آموزش سلامت در یک مراقبت ادغام یافته را تعیین نمایید.
- چ - روشهای آموزشی مناسب جهت آموزش سلامت با هدف تغییر رفتار و توسعه مهارت های مورد نیاز برای بهبود وضع سلامت را تعیین کنید.

- ح - بسته ها و ابزارهای آموزشی مورد نیاز را تهیه نمایید
- خ - مراقبت جدید را به صورت مطالعه پایلوت (pilot study) اجرا کنید.
- د - مراقبت جدید (ادغام یافته) را ارزشیابی کنید .
- ذ - نتایج ارزشیابی را در تکمیل ، توسعه یا اصلاح خدمات آموزشی ادغام یافته به کار گیرید .

۳- ۲ اصول فنی تنظیم اهداف مناسب و قابل اندازه گیری برنامه

یکی از مراحل مهم برنامه ریزی در آموزش سلامت ، تنظیم و تدوین اهداف آموزشی مناسب می باشد . در تدوین اهداف آموزشی ، توجه به شاخص های سنجش موفقیت برنامه (بویژه شاخص های کمی و قابل اندازه گیری) یکی از ضرورت های اساسی در تعیین اثر بخشی برنامه های آموزشی و مداخلات اجرایی است.

۱- ۳- ۲ نکات فنی تعیین اهداف اختصاصی آموزشی با توجه به روند کلی برنامه ریزی

در خصوص تعیین اهداف اختصاصی آموزشی ، توجه به موارد زیر مهم است :

الف - موضوع هدف باید اختصاصی باشد . یعنی شفاف ، دقیق و واضح باشد . (Specific)

ب - موضوع هدف از قابلیت اندازه گیری برخوردار بوده و امکان ارزشیابی آن وجود داشته باشد . (Measurable)

پ - موضوع هدف متناسب بوده و بر اساس واقعیت باشد . (Appropriate)

ت - موضوع هدف واقعی و مبتنی بر شرایط عینی جامعه باشد . (Realistic)

ث - زمان دستیابی به هدف اختصاصی ، مشخص و معین باشد . (Time bound)

ج - مکان نیل به هدف اختصاصی مشخص باشد (Place)

۴ - ۲ اصول فنی طراحی برنامه های آموزشی منطبق با اهداف اختصاصی برنامه

در طراحی برنامه های آموزش سلامت ، منطبق با اهداف اختصاصی برنامه ، مراحل زیر را انجام

دهید :

- الف - فعالیت های یادگیری را با توجه به اهداف اختصاصی برنامه آموزشی ، طراحی نمایید .
- ب - حیطه های یادگیری را بر اساس اهداف اختصاصی (ترکیبی از حیطه های دانش ، نگرش ، مهارت و رفتار) ، تعیین کنید .
- پ - روش های آموزشی را متناسب با حیطه های یادگیری ، تعیین نمایید .
- ت - موقعیت های یادگیری را متناسب و منطبق با ویژگی ها و خصوصیات گروه های هدف ، انتخاب کنید .
- ث - تکنیک های آموزشی را بر اساس موقعیت های یادگیری ، تعیین نمایید .
- ج - فرآیند یادگیری را بر اساس اهداف اختصاصی تعیین شده ، پایش و ارزشیابی کنید .

۱ - ۴ - ۲ نکات فنی تعیین انواع روش های آموزشی مناسب

در انتخاب روش های آموزشی مناسب ، توجه به نکات فنی لازم برای انتخاب روش ها از اهمیت ویژه ای برخوردار است که در این زمینه باید به ویژگی های گروه هدف (سواد ، سن ، جنس ، ...) و ویژگی های مکانی ، محدودیت زمانی ، توجه به امکانات موجود (ابزار ، وسایل ، ...) و شرایط فرهنگی و نیز اهمیت مسأله (شدت ، گستردگی ، ...) توجه شود .

در اجرای برنامه های آموزش سلامت ، طیف وسیعی از روش ها و فنون آموزشی مورد استفاده

قرار می گیرد که دسته بندی کلی آنها به شرح زیر است :

الف - آموزش فردی

ب - آموزش گروهی

پ - آموزش سلامت به جوامع

۲- ۴- ۲ نکات فنی استفاده از روش آموزش فردی

در استفاده از روش آموزش فردی ، نکات فنی مربوط به آموزش چهره به چهره و مشاوره به شرح زیر را در نظر بگیرید :

• آموزش چهره و چهره

- الف - به نیازهای فردی توجه کنید .
- ب - سطح اطلاعات و سواد فرد را در نظر بگیرید .
- پ - ارتباط پویا و سازنده بین دو طرف آموزش دهنده و آموزش گیرنده را برقرار سازید.
- ت - از پیام ها و توصیه های کاربردی استفاده کنید .
- ث - اطلاعات را متناسب با نیازها و علایق فرد ارائه دهید .

• مشاوره

- الف - به فرد در یافتن مشکلات مربوطه کمک کنید .
- ب - فرد را به تصمیم گیری آگاهانه در خصوص حل مشکل مورد نظر تشویق نمایید .
- پ - ارتباط مناسب را برقرار سازید .
- ت - به شرایط روحی و روانی فرد مورد مشاوره توجه کنید .
- ث - سعی کنید نسبت به مسایل و مشکلات فرد مورد مشاوره ، رازدار باشید .
- ج - به فضای محرمانه احترام بگذارید .
- چ - علاوه بر ارتباط کلامی از ارتباط غیر کلامی مثبت مانند تماس چشمی ، گوش دادن دقیق ، تصدیق و تأیید استفاده کنید.
- ح - احساس فرد را درک نموده و با او همدلی نمایید .

۳- ۴- ۲ نکات فنی در استفاده از آموزش گروهی

در استفاده از این روش ، نکات فنی مربوط به آموزش گروهی به شرح زیر را در نظر بگیرید :

الف - فضای فیزیکی مناسب (نور ، تهویه ، راحتی صندلی ها) برای آموزش گروه ها را انتخاب کنید .

ب - از وسایل کمک آموزشی (سمعی و بصری) مناسب مانند پوستر، فیلم، چارت، اورهد و ، وایت برد ویدئو پروژکتور ، کامپیوتر و غیره استفاده کنید.

پ - فضای بحث گروهی سازنده و ارتباط پویا را ایجاد نمایید .

ت - مشارکت افراد در بیان نقطه نظرات ، دیدگاه ها و ارایه اطلاعات و در رابطه با مسایل و مشکلاتی که دارند را تشویق کنید .

ث - به تمام افراد شرکت کننده در آموزش گروهی ، امکان مشارکت و تبادل نظر و استفاده از زمان مناسب برای هر یک از موارد را بدهید .

ج - بر آموزش یک موضوعی خاص تأکید نمایید .

چ - با زبان ساده و لحن مناسب صحبت کنید .

ح - پیامهای کلیدی در رابطه با موضوع معین را تکرار نمایید .

خ - تأثیر آموزش خود را با سؤال کردن از گروه ارزیابی کنید .

روشهای عمده و متداول در آموزش گروهی عبارتند از :

• بحث گروهی Group Discussion

• ایفای نقش Role Playing

• نمایش عملی Demonstration

• کارگاه آموزشی Workshop

بحث گروهی : این روش ، امکان یادگیری از تجارب دیگران و بحث در مورد مسایل و مشکلات افراد را فراهم ساخته و تبادل اطلاعات و عقاید و تجارب در این روش منجر به یادگیری متقابل شده و امکان پیدا نمودن دید وسیع تر نسبت به مسایل فراهم می شود . بحث گروهی عاملی مهم در کمک به اتخاذ تصمیم می باشد .

کارگاه آموزشی: در این روش، استفاده از تجارب فنی، تخصصی و مهارتی شرکت کنندگان در کارگاه و توجه به مشارکت فعال آنها در بحث های گروهی، اهمیت خاصی در بررسی مشکلات و یافتن راهکارهای کاربردی دارد. در این بخش، پویایی و مشارکت گروه و نحوه هدایت بحث توسط تسهیل گران بسیار مهم است.

ایفای نقش: در این روش، ارزیابی مجدد نگرش افراد، درک بهتر مسایل و مشکلات و راههای اصلاح و بهبود ارتباط با سایر افراد، مورد توجه قرار می گیرد.

نمایش های عملی: این روش، ترکیبی از آموزش تئوریک و کار عملی بوده و روشی مثبت برای رسیدن به اشتراک در زمینه دانش و مهارت هاست. در این روش، انجام تمرینات برای تسلط و استفاده از مهارت های عملی از اهمیت خاصی برخوردار است.

۴-۲ نکات فنی آموزش سلامت به جوامع

هدف اصلی در آموزش سلامت به جوامع، تواناسازی آنها به منظور دستیابی به مهارت های لازم برای ارتقای سلامت است در این خصوص مراحل زیر را در نظر بگیرید:

- الف - به جامعه و نقش آن در زمینه سلامت توجه کنید.
- ب - رهبران عقیدتی جوامع را در برنامه ها درگیر سازید.
- پ - به نقش سازمان های مدنی، NGO ها و سازمان های محلی توجه نمایید.
- ت - انواع سازمان های محلی را شناسایی و مشخص سازید.
- ث - کمیته های بهداشتی و هیأت های مشاوره ای و برنامه ریزی را تشکیل دهید.
- ج - در فرآیند برنامه های آموزشی، مشارکت جامعه را جلب نمایید.
- چ - نسبت به سازماندهی بسیج های آموزشی و ارتباطی، اقدام کنید.
- ح - به نقش زنان در برنامه های آموزشی توجه داشته باشید.

۵-۴-۲ نکات فنی انتخاب راهکارهای مرتبط با برنامه های آموزش سلامت

در انتخاب راهکارهای مرتبط با برنامه های آموزش سلامت ، مراحل زیر را در نظر بگیرید :

الف - به نیازها و اولویت های تعیین شده توجه نمایید .

ب - به اهداف کلی و اختصاصی تعیین شده در برنامه توجه کنید (به بخش اول ، ۳-۲ مراجعه کنید) .

پ - از امکانات و منابع موجود استفاده نموده و از منابع و امکانات غیر قابل دسترس اجتناب نمایید .

ت - از راهکارهای کاربردی برای دستیابی به اهداف تعیین شده ، استفاده کنید .

ث - از فنون کنترل برنامه (زمان ، هزینه ، شاخص های عملکرد) استفاده نمایید .

نکته مهم این است که بهترین راهکار مؤثر برای تحقق اهداف اختصاصی باید در هر موقعیت و

یا وضعیتی ، انتخاب و در جهت اهداف برنامه پیش رود .

۶ - ۴ - ۲ نکات فنی طراحی برنامه های آموزشی و مهارت آموزی برای کارکنان بهداشتی

طراحی و تدوین برنامه های آموزشی برای کارکنان بهداشتی باید در چارچوب مداخلات آموزش سلامت شکل گیرد ، یعنی با توجه به اهداف کلی و اهداف اختصاصی برنامه های آموزش سلامت و با در نظر گرفتن انواع حیطة های یادگیری و بویژه مهارتهای مورد نیاز برای اجرای مؤثر برنامه ها و در قالب برنامه مهارت آموزی کارکنان تنظیم گردد .

در شکل گیری برنامه های آموزشی و بازآموزی کارکنان و بطور کلی مهارت آموزی زمینه های

حرفه ای ، فنی و تخصصی ، مراحل زیر را در نظر بگیرید :

الف - تیم ارزیابی نیازهای آموزشی کارکنان را تشکیل دهید .

ب - در ارزیابی نیازهای آموزشی کارکنان به اهداف کلی و اختصاصی مداخله های آموزشی مورد نظر ، توجه کنید .

پ - از روشهای مؤثر جمع آوری اطلاعات در رابطه با نیازسنجی آموزشی استفاده نمایید که

مهمترین آنها عبارتند از :

- مشاهده در فیلد (عرصه)
 - مصاحبه با کارکنان
 - بررسی اسناد و مدارک موجود
 - بررسی شرح وظایف شغلی و حرفه ای
- ت - شکاف های موجود بین عملکرد فعلی و عملکرد مورد انتظار از لحاظ دانش ، نگرش و مهارتهای فنی و حرفه ای را بررسی و مشخص نمایید .
- ث - نیازهای آموزشی کارکنان را بر اساس تجزیه و تحلیل حاصل از نیازسنجی و وجود فاصله بین عملکرد فعلی و عملکرد مطلوب ، تعیین کنید .
- ج - اهداف آموزشی (مهارت آموزی) در حیطه های یادگیری سه گانه (دانش ، نگرش و مهارت یا رفتار) کارکنان را تبیین نمایید .
- چ - راهکارهایی را برای مهارت آموزی طراحی کنید که با نیازهای موجود ، موقعیت های یادگیری کارکنان و همچنین اهداف آموزشی از پیش تعیین شده ، تناسب و مطابقت داشته باشد .
- خ - موضوعات آموزشی را بر اساس نیازهای آموزشی کارکنان تعیین کنید .
- د - چارچوب و محتوای برنامه آموزشی را تهیه نمایید .
- ذ - نظام پایش و ارزشیابی برنامه های آموزشی کارکنان را تدوین کنید .
- ر - برنامه های آموزشی را بر اساس جدول زمان بندی و با توافق مربیان و کارکنان و در راستای تقویت و توسعه اثربخشی مداخلات آموزشی در دست اقدام و یا مواردی که در آینده مدنظر می باشند ، اجرا نمایید .
- ز - برنامه های مهارت آموزی را با هدف بر طرف نمودن نواقص و محدودیت ها و همچنین ارتقای کیفیت آموزش کارکنان ، بطور منظم پایش کنید .
- ژ - برنامه آموزشی را از لحاظ اثربخشی برنامه و با توجه به میزان دستیابی به اهداف اختصاصی ، ارزشیابی کنید .

س - از روشهای متعدد ارزشیابی آموزشی که با حیطه های یادگیری مناسب دارند (مانند آزمون کتبی ، مشاهده منظم با استفاده از چک لیست و مصاحبه) استفاده نمایید .

ش - عملکرد واقعی کارکنان را پس از پایان دوره های بازآموزی در فیلد و مطابق با محتوای آموزشی ، مورد نظارت قرار دهید .

۵ - ۲ اصول فنی ترویج برنامه های آموزش سلامت با استفاده از تئوری های بازاریابی اجتماعی

به طور کلی بازاریابی اجتماعی فرآیندی است که در آن ، یک ایده و یا یک مسأله اجتماعی با استفاده از فنون و روش های بازاریابی ، معرفی و ترویج می شود . در بازاریابی اجتماعی از ابزارهای بازاریابی تجاری برای عرضه و یا فروش کالاها و یا ایده هایی که منفعت عمومی را تضمین می کند ، استفاده می شود .

کلید موفقیت طرح های بازاریابی اجتماعی ، در یادگیری آنچه که برای جمعیت / گروه های هدف کارکرد مؤثر دارد ، قرار داشته و این راهکار در مقایسه با ارایه توصیه های ساده و پدر مآبانه به مردم ، تأثیر بیشتری دارد . اگر ما بتوانیم نگرش ها و رفتارهای گروه هدف را ارزیابی نموده و به دنبال آن در پی فراهم ساختن زمینه های مناسب برای تغییر نگرش و رفتار باشیم ، در این صورت احتمال اتخاذ رفتارهای مناسب توسط آنها بیشتر شده و منجر به تقویت درک آنها از فواید رفتار جدید خواهد شد .

۱ - ۵ - ۲ نکات فنی تهیه طرح بازاریابی اجتماعی برای ترویج آموزش سلامت

در تهیه طرح بازاریابی اجتماعی برای آموزش سلامت ، مراحل زیر را انجام دهید :

الف - کالا یا محصولی که قصد بازاریابی آن را دارید مشخص نمایید (دانش ، نگرش ، ایده ، رفتار خاص مانند مصرف صابون ، ORS ، لبنیات پاستوریزه) .

ب - هزینه ای که مخاطب جهت کسب منافع و فواید آن کالا باید بپردازد (Price) را معین کنید (مانند صرف وقت برای یادگیری، جدایی از گروه همسال و هم سن و یا هزینه پراخت پول برای خرید یک کالای بهداشتی).

پ - مشخص کنید که پیام یا کالای خود را از طریق چه کانالی می خواهید منتشر نمایید.

ت - مشخص کنید که از چه ابزاری برای متقاعد ساختن گروه هدف در مورد اهمیت و ارزش هزینه برای دریافت کالا یا محصول، استفاده می گردد (Promotion).

ث - مخاطب (گروههای هدف) را مشخص نمایید.

ج - وسعت مشکل را توصیف کنید.

چ - پیامی که می خواهید انتقال دهید را بصورت واضح، شفاف و اثربخش تعریف کنید. این پیام باید بتواند هزینه روانی و فیزیکی دستیابی به محصول یا کالا را کاهش دهد.

ح - پیام باید یک هنجار (نرم) اجتماعی را به وجود آورد (outcome).

خ - کانال ارتباطی مناسب را جهت انتقال پیام و با توجه به معیارهایی مانند تأثیر، اعتبار و هزینه اثربخشی، انتخاب کنید.

د - پیام آموزشی طراحی شده را پیش آزمون (Pretest) نمایید.

ذ - پیام را از طریق کانال انتخابی منتشر کنید (اجرای برنامه).

ر - برنامه اجرا شده را از نظر تأثیر پیام و تأثیر کانال بر روی مخاطب ارزشیابی نمایید.

ز - از نتایج ارزشیابی جهت اصلاح پیام و یا کانال و ابزاری که برای ترویج انتخاب شده، استفاده کنید.

ژ - برنامه اصلاحی را برای اجرای مجدد طراحی نمایید.

شناسایی افراد مؤثر ، مرحله ای مهم در برنامه های آموزش سلامت است ، زیرا نشان دهنده مشروعیت و صحیح بودن حرکت و توانایی شما در توسعه دیدگاههای جدید ، ایده ها و رویکردهایی است که منجر به یافتن شرکای جدید می شود .

برای شناسایی افراد مؤثر در برنامه های آموزش سلامت ، مراحل زیر را انجام دهید :

- الف - به دیدگاهها ، عقاید ، رویکرد ها و توقعات آنها توجه کنید .
- ب - میزان تمایل آنها به رفع مشکل مرتبط با سلامت را مشخص سازید .
- پ - میزان مشارکت آنان در تعیین و حل مشکلات سلامت را تعیین نمایید .
- ت - از وجود محیط مناسب و حامی سیاست های سلامت ، اطمینان حاصل کنید .
- ث - مناسب ترین شرکا را انتخاب نمایید .
- ج - به دانش و مهارتهای موجود آنها در زمینه آموزش سلامت ، توجه کنید .

۳ - دستورالعمل فنی اجرای برنامه های آموزش سلامت

اجرای برنامه های آموزش سلامت فرآیندی مستمر است که با انتخاب حیطة مهارتی مورد نظر و تعیین مدل های آموزشی آغاز و با تعیین روش ها و فنون آموزشی و انتخاب رسانه مناسب ادامه یافته و به پایش و ارزشیابی برنامه می نماید .

اجرای برنامه های آموزش سلامت شامل مراحل زیر است :

- الف - انتخاب مهارت های مورد نظر در اجرای برنامه های آموزش سلامت
- ب - انتخاب بهترین روش ها و رسانه های مناسب با توجه به شرایط آموزش گیرندگان
- پ - پایش فرآیند های آموزشی
- ت - ارزشیابی کارآیی انواع روش ها و فنون قابل استفاده در برنامه های طراحی شده

۱ - ۳ اصول فنی تسهیل در انتخاب مهارت های مورد نظر در اجرای برنامه های

آموزش سلامت

در خصوص انتخاب مهارت های مورد نیاز ، به موارد زیر توجه نمایید :

- الف - در انتخاب روش های آموزشی باید به مهارت های مورد نظر و حیطة های مورد نیاز توجه کنید .
- ب - در به کارگیری روش های آموزشی باید به مهارت های شناختی (Cognitive Skills) ، مهارت های روانی - حرکتی (Psychomotor Skills) و عاطفی (Affective Skills) توجه نمایید .
- پ - برای شناسایی مهارت های شناختی ، از بهترین روش یا روش ها مانند روش حل مشکل ، کارگروهی و مطالعه موردی استفاده کنید .
- ت - برای مهارت های روانی - حرکتی از بهترین روش یا روش ها مانند نمایش عملی تمرین و یا کارورزی در شرایط واقعی ، استفاده نمایید .

ث - برای مهارت های عاطفی از بهترین روش یا روش ها مانند ایفای نقش ، نمایش کوتاه و غیره استفاده کنید .

۲ - ۳ اصول فنی معیارهای انتخاب بهترین روش ها و رسانه های مناسب با توجه به شرایط آموزش گیرندگان

برای انتخاب روش ها و رسانه های مناسب آموزشی ، شرایط آموزش گیرندگان و تحلیل خصوصیات فراگیران را به شرح زیر ، مورد توجه قرار دهید :

خصوصیات و شرایط فراگیران

الف - جنبه های مختلف جمعیتی فراگیران شامل :

- جنسیت
- گروه های سنی
- شغل / حرفه
- درآمد
- سطح سواد
- ساختار خانواده
- محل سکونت (شهری ، روستایی ، حاشیه نشینی)
- زبان (رسمی ، محلی ، لهجه)

ب - جنبه های مختلف مربوط به خصوصیات رفتاری فراگیران ، شامل :

- تصویر کلی از رفتار فعلی
- شیوه های زندگی
- رفتار دلخواه یا مطلوب مورد نظر
- عواقب اجتماعی ، پزشکی و بهداشتی ادامه رفتار کنونی

پ - جنبه های مختلف مربوط به خصوصیات روان شناختی فراگیران شامل :

- ارزش ها و اعتقادات اصلی و عمده
- ویژگی های کلیدی شخصیتی
- رسانه های دریافت اطلاعات
- سازمان ها و شبکه های اجتماعی که گروه هدف به آنها وابستگی دارد
- نحوه استفاده از اوقات فراغت
- آمادگی برای تغییر رفتار
- زمینه های مورد علاقه

خصوصیات و شرایط رسانه ها

در استفاده از رسانه های آموزشی ، توجه به موارد زیر ضروری است :

- الف - هر یک از رسانه های آموزشی را شناسایی نموده و میزان تأثیر آن را مشخص سازید.
- ب - از ترکیب مؤثر و خلاق رسانه ها استفاده کنید .
- پ - از معایب و مزایای هر یک از رسانه ها و تجهیزات آموزشی ، اطلاع کافی داشته باشید .
- ت - در استفاده از تجهیزات آموزشی مورد نظر ، مهارت لازم را کسب کنید .

۱- ۲- ۳ نکات فنی طراحی و استفاده از مدل ها و تئوری های آموزشی

اصولاً هر موقعیت آموزشی ، یک موقعیت ارتباطی محسوب شده و برای این که ارتباط برقرار شود و یا فرآیند آموزش و یادگیری به نحوی مطلوب تأثیر گذار باشد ، باید اجزای دخیل در فرآیند ارتباطی شناسایی شوند . همچنین برقراری ارتباط بهداشتی ریشه در برنامه های آموزش سلامت دارد و این موضوع ، عمیقاً تحت تأثیر رشته های روان شناسی و سایر علوم رفتاری بوده و با توجه به این مسأله ، تئوری ها و مدل های رفتار بهداشتی مبتنی بر مسایل مختلف ، باید مورد توجه قرار گیرند .

جامعه‌شناسان، روان‌شناسان و متخصصین انسان‌شناسی، تئوری‌ها و مدل‌های مختلفی را برای تشریح عوامل مؤثر بر رفتار توصیه نموده‌اند که به آنها اشاره خواهد شد.

در تدوین، طراحی و استفاده از مدل‌ها و تئوری‌های رایج آموزشی با توجه به شرایط کلی، توجه به الگوهای زیر حایز اهمیت بوده و باید تا حد امکان از مدل‌های علمی رایج و متداول مطلع گردید.

الف - تئوری یادگیری اجتماعی (*Social Learning Theory*): این تئوری بر ارتباط بین فرد، رفتار و محیط تأکید داشته و فرد در صدد تغییر محیط و رفتار خویش بوده و به طریقی رفتار می‌کند که محیط را تغییر دهد.

ب - مدل اعتقاد یا باور بهداشتی (*Health Belief Model*): این مدل در ارتباط نزدیک با حوزه عملی آموزش سلامت قرار داشته و رفتار فرد را تابعی از دانش و نگرش او دانسته و درک فرد از مشکل در تصمیم‌وی برای اتخاذ رفتار سالم را تحت تأثیر قرار می‌دهد.

پ - مدل زنجیره تغییر (*Change Stage Model*)

ت - مدل مصونیت اجتماعی (*Social Inoculation*): این مدل در خصوص تغییر رفتار افراد جوان مطرح شده و در آن فرد ضمن آگاهی از عواقب و پیامدهای بهداشتی آتی، نسبت به برخورد منطقی و انجام رفتار بهداشتی اقدام می‌کند.

ث - مدل انتشار نوآوری‌ها (*Innovation Dissemination Model*): بر نقش عوامل تغییر در محیط اجتماعی تأکید می‌کند.

ج - مدل (*PRECEDE / PROCEDE*) پروفیسورگرین: در این مدل، نیازهای بهداشتی جامعه، تجزیه و تحلیل شده و بجای "سرزنش قربانی"، تمرکز بر "جامعه" انجام می‌شود.

چ - مدل بازاریابی اجتماعی (*Social Marketing Model*) که در بخش ۵-۲ به طور کامل به آن اشاره شده است.

ح - مدل (*BASNEF*) : از این مدل برای " مطالعه رفتار " ، " شناسایی رفتار " و " ایجاد رفتارهای نو و جدید " در جامعه استفاده می شود .

خ - مدل قصد رفتاری (*Behavioral Intention Model*) : این مدل بر مبنای تئوری عمل منطقی بوده و حاکی از آن است که فرد ، منطقی بوده و از اطلاعاتی که در اختیار دارد بطور سیستماتیک استفاده نموده و قبل از تصمیم به انجام رفتار ، کاربرد آن را بررسی می کند .

د - تئوری عمل منطقی (*Reasoned Action*) : در ارتباط با تغییر رفتار بوده و بر این مسأله تأکید دارد که قصد فرد در اتخاذ یک رفتار ، بسیار مؤثر بوده و نیز تحت تأثیر سایر نگرش هایی است که نسبت به رفتار فرد وجود دارد .

ذ - مدل چند وجهی : این مدل رفتار بهداشتی فرد را مستقل و مجزا از حالات تئوریک ، شرح داده و شامل چهار وجه یا مرحله است : مرحله پیش از تفکر و یا قصد ؛ مرحله تفکر و قصد ؛ مرحله عمل و مرحله نگهداری و استمرار رفتار جدید .

ر - مدل تعمق رفتاری : این مدل بر دو جنبه « مرتبط بودن پیام » و « اعتبار پیام دهنده » و نیز بر « قوی بودن و شفافیت پیام » تأکید دارد .

۲-۳ نکات فنی استفاده از روش ها و فنون آموزشی و نیز استفاده از موقعیت های یادگیری

با استفاده از روش های آموزش فردی و گروهی

در خصوص آگاهی از این نکات فنی به بخش اول مسوولیت های آموزشی ، ۱-۴-۲ مراجعه

شود.

۳ - ۳ اصول فنی پایش فرآیندهای آموزشی (Monitoring or Process)

(Evaluation

تعریف: هنگام اجرای فرآیندهای آموزش سلامت، جمع آوری و تجزیه و تحلیل منظم داده ها و اطلاعات با هدف تعیین چگونگی پیشرفت و توسعه برنامه و نیز انطباق فعالیت ها با عملیات پیش بینی شده در آن ضروری بوده و این کار در قالب پایش صورت می گیرد.

برای پایش فرآیندهای آموزشی، مراحل زیر را انجام دهید:

الف - برنامه پایش را طراحی و تنظیم نمایید. (زمان و مرحله ای که در برنامه باید پایش صورت گیرد)

ب - تیم و افراد درگیر در پایش برنامه را تعیین کنید.

پ - فرم ها و چک لیست های مربوطه را تهیه نمایید.

ت - روش ها و تکنیک های پایش برنامه را معین کنید.

ث - شاخص های پایش را تدوین نمایید.

ج - جدول عملیاتی پایش را تهیه کنید.

چ - پایش منظم را از طریق نظارت در فیلد و با استفاده از اسناد، روش های مشاهده، مصاحبه و بررسی گزارشات و فرم های مرتبط، اجرا کنید.

ح - داده ها را بصورت منظم تجزیه و تحلیل نمایید.

خ - نتایج پایش را بموقع منتشر سازید.

د - از نتایج پایش برای بهبود و اصلاح پیشرفت برنامه استفاده کنید.

۱ - ۳ - ۳ نکات فنی بازنگری فعالیت ها و اهداف برنامه

آموزش، روندی پویاست که در آن فعالیت های یادگیری و فعالیت های تسهیل یادگیری (تدریس) به صورت ارگانیک و تعاملی صورت گرفته و ممکن است در هر مقطعی از زمان، نیازهای فراگیران تغییر یابد. در این صورت مربیان ورزیده باید از این مسأله آگاه بوده و راهکارهای

مناسب برای انطباق فعالیت های یادگیری ، روش های تدریس و چگونگی استفاده از مواد آموزشی و کمک آموزشی با نیازهای جدید را به کار برند . البته ممکن است در اهداف آموزشی نیز بازنگری و تجدید نظر به عمل آید ، بویژه در زمان پایش و یا هنگامی که نتایج یادگیری با موارد مورد انتظار و از قبل پیش بینی شده ، مغایرت داشته باشد .

در بازنگری فعالیت ها و اهداف برنامه نکات کلیدی زیر را در نظر بگیرید :

الف - بررسی وجود فاصله (شکاف) بین اهداف آموزشی مرتبط با حیطه های سه گانه یادگیری و توانایی و مهارت فراگیران در انجام فعالیت های محوله .

ب - تجدید نظر در روند یادگیری و اهداف اختصاصی و انطباق آنها با نیازهای جدید ، در صورت وجود فاصله بین انتظارات آموزشی منعکس شده در اهداف اختصاصی برنامه و میزان توانایی و مهارت فراگیران .

پ - تعیین نقاط ضعف در مراحل یادگیری سپس بازنگری دقیق مراحل برنامه ، از نیازسنجی تا روش های ارزشیابی .

ت - آگاه سازی فراگیران از وجود نقاط ضعف در یادگیری آنان به منظور تقویت روند مشارکت.

۴ - ۳ اصول فنی ارزشیابی کارایی انواع روش ها و فنون قابل استفاده در برنامه های طراحی شده

در ارزشیابی کارایی روش ها و فنون آموزش سلامت در برنامه های طراحی شده ، مراحل زیر را انجام دهید :

الف - میزان دسترسی فراگیران به رسانه مورد استفاده را با درصد نشان دهید .

ب- میزان پوشش پیام در بین گروه هدف مورد نظر (Message Coverage) را با درصد تعیین کنید .

پ- درصد فراگیرانی که پیام را درک کرده و فهمیده اند را مشخص سازید .

ت - درصد فراگیرانی که در موقعیت های واقعی ، پیام مورد نظر را به خاطر آورده و تداعی می نمایند را (Message Recalling) ، تعیین کنید .

ث - میزان پذیرش ، انطباق ، سازش و یا تغییر رفتار در گروه هدف (Behavior adoption) را مشخص نمایید .

این میزان با توجه به موارد زیر قابل اندازه گیری است :

- مشاهده با استفاده از چک لیست
- مصاحبه و سوال و جواب
- تغییر در شاخص های پوششی مراقبت و شاخص های عمده بهداشتی

۴ - دستورالعمل فنی مدیریت برنامه های آموزش سلامت

۱ - ۴ اصول فنی مدیریت و توسعه بودجه و منابع مالی

کلمه بودجه از زبان فرانسوی ریشه گرفته و سپس وارد زبانهای انگلیسی و فارسی شده و معنای لغوی آن ، کیف یا کیسه چرمی کوچکی است که صورت دریافت ها و پرداخت ها در آن قرار دارد . مفهوم بودجه در بین مردم به معنی دخل و خرج ها ، درآمدها و یا هزینه ها بوده و در واقع این ساده ترین برداشت از بودجه است ، اما از آن زمان تا امروز ، بودجه از نظر مفهوم ، معنی ، هدف ، شکل و محتوا و حدود و شمول آن تغییرات اساسی یافته است . بودجه منعکس کننده طرحی کمی از برنامه ها و نتایج پیش بینی شده عملیات در دوره ای معین می باشد .

اولین تعریف قانونی که از بودجه در نظام حقوق مالی ایران به عمل آمده در ماده یک قانون محاسبات عمومی مصوب مورخ ۲۱ صفر ۱۳۲۹ هجری قمری گنجانیده شده است که بودجه را چنین تعریف کرده است : بودجه دولت ، سندی است که معاملات دخل و خرج مملکتی برای مدت معینی در آن پیش بینی و تصویب می گردد .

قانون محاسبات عمومی مصوب دی ماه ۱۳۴۹ شمسی بودجه را چنین تعریف کرده است :
بودجه کل کشور ، برنامه مالی دولت است که برای یک سال مالی تهیه و حاوی پیش بینی درآمدها ،
سایر منابع تأمین اعتبار و برآورد هزینه ها برای انجام عملیاتی است که منجر به وصول هدف های
دولت می شود .

در نگرش های جدید ، بودجه را یکی از مهم ترین ابزارهای کنترل دانسته و در واقع کنترل ،
یکی از وظایف مهم مدیریت بوده و بودجه ، یکی از ابزارهای آن می باشد که با برنامه و نتایج پیش
بینی شده (اهداف برنامه) مرتبط بوده و به عبارت دیگر وقتی برنامه ای تنظیم می گردد ، به منظور
اجرا و حمایت از نیازهای آن احتیاج به طرح ریزی بودجه وجود دارد .

۱ - ۱ - ۴ نکات فنی پیش بینی و تدوین بودجه واقع بینانه

طرح بودجه ، چارچوبی تفصیلی است که اهداف برنامه ریزی شده سازمانی را توصیف نموده و
آنها را با برآیند واقعی مقایسه می کند .

در تدوین طرح بودجه باید مراحل زیر را انجام دهید :

- الف - اهداف را مورد توجه قرار داده و آنها را به فعالیت تبدیل کنید .
- ب - سعی کنید تا منابع تأمین اعتبار را مشخص کنید .
- پ - مشخص کنید منابع طی چه دوره هایی باید برای اجرای فعالیت ها اختصاص یابند .
- طرح بودجه باید فراهم کننده ارتباط بین تمام سطوح مدیران و زیردستان بوده و مشخص سازد که منابع مالی اختصاص داده شده چگونه توسط کارشناسان هزینه می شود .
- ث - هر فعالیت را به ریز فعالیت تبدیل نمایید .
- ج - مشخص کنید برای هر ریز فعالیت چه مقدار پول مورد نیاز است .
- چ - در جدول گانت فعالیت ها ، مشخص کنید که کدام فعالیت ها بیشترین هزینه را در بر خواهد داشت .
- ح - مشخص کنید کدام فعالیت ها ، کمترین هزینه را در بر خواهد داشت .

خ - اثربخشی هر یک از فعالیت ها را با توجه به هزینه ای که در بردارد ، مشخص کنید .
مشخص کردن نوع هزینه در طبقه بندی هزینه ها اهمیت زیادی دارد زیرا در بسیاری از موارد ، منابع مالی اختصاص داده شده به برنامه ها را فقط می توان صرف هزینه های خاص نمود . به این ترتیب علیرغم در اختیار داشتن منابع مالی ، از انجام برخی از فعالیت ها که در طبقه بندی هزینه ها در طبقه خاصی قرار گرفته اند محروم می شوید .

۲ - ۱ - ۴ نکات فنی طبقه بندی هزینه ها در طرح بودجه

برای طبقه بندی هزینه ها در طرح بودجه ، باید مراحل زیر را انجام دهید :

الف - مشخص کنید که هر یک از هزینه ها بر اساس طبقه بندی بودجه در کدام یک از فصول هزینه قرار می گیرد .

ب - مشخص کنید که مثلاً در فصل هزینه های پرسنلی و یا فصل هزینه های اداری و یا ، هزینه مورد نظر در کدام یک از مواد و یا فصول مورد نظر قرار می گیرد ، مثلاً در فصل دوم (هزینه های اداری) ماده پنجم (خدمات قراردادی) .

پ - مشخص نمایید که هزینه فوق در کدام جزء ماده قرار گرفته است . مثلاً فصل دوم (هزینه های اداری) ماده پنجم (خدمات قراردادی) جزء ماده ششم (تبلیغات) .

ت - ریز هزینه و یا ریز ماده هزینه فوق را مشخص کنید . مثلاً فصل دوم (هزینه اداری) ماده پنجم (خدمات قراردادی) جزء ماده ششم (تبلیغات) ریز ماده سوم (هزینه برگزاری نمایشگاه)

ث - هر هزینه را به دو دسته هزینه ثابت و متغیر تقسیم کنید . هزینه های ثابت ، هزینه هایی هستند که مستقل از حجم تولید وجود داشته و هم چنان ثابت باقی می ماند ، مانند هزینه گرفتن فیلم و زینک در تهیه یک پوستر که ارتباطی با تیراژ یک پوستر ندارد . هزینه های متغیر هزینه هایی هستند که با افزایش حجم خدمات و یا تولید ، افزایش می یابند ، مانند هزینه کاغذ در تهیه یک پوستر که با افزایش تیراژ یک پوستر ، هزینه کاغذ به کار رفته افزایش می یابد ، اما هزینه فیلم و زینک آن تغییری نمی کند .

توجه : ممکن است یک فعالیت در چند فصل و ماده و جزء ماده قرار گیرد ، در این صورت باید برای فعالیت ها ، هزینه های مختلف را بررسی نمود. همچنین می توان هزینه ها را به دو دسته هزینه سرمایه ای و یا هزینه جاری تقسیم بندی نمود .

در خصوص مشخص نمودن نوع بودجه بندی ، بطور رایج از دو روش بودجه بندی زیر استفاده می شود :

الف : بودجه بندی مرحله ای یا ادواری یا افزایشی *Incremental*

در روش بودجه بندی مرحله ای یا سستی ، طرح بودجه به طور سالانه و بر اساس هزینه ها افزایش می یابد .

- منابع مالی و هزینه های سال گذشته تجزیه و تحلیل شده و مشکلات تأمین و تخصیص بودجه در سال گذشته مشخص می شود .

- میزان تورم هر یک از اقلام هزینه در سال آتی پیش بینی شده و به اقلام هزینه سال جاری اضافه می شود . به این ترتیب بودجه سال آینده ، همان بودجه سال جاری است به علاوه نرخ تورم پیش بینی شده .

ب : بودجه بندی بر مبنای صفر (*Zero-Based Budget*)

بیشتر بودجه ها بر مبنای بودجه دوره قبل تهیه می شوند ، به عبارتی بودجه تمایل به تداوم داشته و به این ترتیب فعالیت ها همه ساله تداوم می یابند . در حالی که ممکن است به دلیل عوامل سازمانی و یا محیطی ، لزومی به ادامه انجام یک فعالیت وجود نداشته باشد . در بودجه بندی بر مبنای صفر ، سعی بر رفع کردن این مشکل بوده و در این نوع بودجه بندی به جای این که هزینه ها بر مبنای سطح جاری محاسبه شوند ، از صفر شروع شده و برای هر یک ریالی که مصرف می شود باید توجیه منطقی وجود داشته باشد .

۲ - ۴ اصول فنی مدیریت منابع انسانی

یکی از مهمترین عوامل در مدیریت منابع انسانی ، توجه به مسأله کارآیی و صلاحیت علمی و فنی کارکنان در سازمان می باشد . ارزیابی صلاحیت ، شایستگی و مهارت های کارکنان بسیار دشوار بوده و شاید بتوان گفت که تعیین آن به طور کامل و مطلق غیر ممکن می باشد زیرا هنوز انسان به ابزاری دست نیافته که بتواند به طور کامل ، توانایی های بالقوه و بالفعل افراد و کارکنان را اندازه گیری نماید . به ویژه این که در اغلب موارد ، فرد ارزیابی کننده نیز یک انسان بوده و ممکن است تحت تأثیر ذهنیات ، تعلیمات ، تعصبات و عواطف ، عدالت لازم در قضاوت به صورت آگاهانه یا ناخودآگاهانه را نداشته باشند .

اصولاً دو نوع نگرش عمده در مورد ارزیابی کارکنان وجود دارد :

نظریه اول : بهترین روش ارزیابی کار را اندازه گیری مستقیم کاری که در شغل مربوطه انجام می شود ، دانسته و بر اساس این نظریه ، معیارها باید کاملاً عینی بوده و دقیقاً باید آنها را اجرا نمود .

نظریه دوم : این نظریه اشاره می کند که به علت انجام بسیاری کارها بطور جمعی ، ارزیابی انفرادی عملکرد کارکنان ، دشوار و در بعضی موارد حتی غیر ممکن است . از طرفی ، نتیجه بسیاری از کارها آن چنان غیر ملموس است که نمی توان آنها را اندازه گیری کرد . بنابراین در این نظریه ، ارزیابی مشخصات کارکنان به سنجش محصول کار آنها ترجیح داده می شود ، یعنی اگر فردی صفات مورد نظر برای انجام کاری را داشته باشد ، مسلماً برای انجام آن تلاش می نماید .

ارزیابی شایستگی و صلاحیت کارکنان عبارت است از « سنجش سیستماتیک و منظم کار افراد در رابطه با نحوه انجام وظیفه آنها در مشاغل محوله و تعیین پتانسیل موجود در آنها جهت رشد و بهبود » . در بسیاری موارد می توان ترکیبی از دو نظریه را برای سنجش و ارزیابی صلاحیت های کارکنان به کار گرفت که در این صورت می توان معایب هر یک از آنها را کنار گذارده و از مزایای آنها استفاده نمود .

۱- ۲- ۴ نکات فنی ارزیابی صلاحیت ها و شایستگی کارکنان آموزش سلامت

در ارزیابی صلاحیت و شایستگی کارکنان آموزش بهداشت مراحل زیر را باید انجام دهید :

- الف - شغل مورد نظر را تجزیه و تحلیل کنید (*Job analysis*) .
- ب - برای هر یک از اجزای شغل ، مهارت‌های مورد نظر را تعیین نمایید.
- پ - مهارت‌ها را به وظیفه تبدیل کنید .
- ت - وظایف افراد را مشخص و به آنها واگذار کنید.
- ث - روش های ارزیابی کارکنان را مشخص نموده و لیست کنید .
- ج - شرایط کار و وظایف محوله به کارکنان را دسته بندی نمایید.
- چ - با توجه به شرایط کار و وظایف محوله ، بهترین روش ارزیابی را با مشارکت کارکنان طراحی کنید .
- ح - با توجه به روشهای ارزیابی تعیین شده ، ابزار مناسب آن روش را تهیه نمایید .
- خ - نظام ارزیابی طراحی شده را به تصویب مدیریت برسانید .
- د - نظام ارزیابی را اجرا کنید

۳- ۴ اصول فنی رهبری سازمانی و مدیریت

اگرچه رهبری با مدیریت رابطه ای نزدیک داشته و از دیدگاه مدیریت دارای اهمیت بسیاری است ، اما رهبری و مدیریت دارای دو مفهوم جداگانه هستند . در دنیای امروز گفته می شود که اکثر سازمان ها با تورم مدیر و کمبود رهبر روبرو بوده و ممکن است یک نفر به عنوان مدیری موفق ، خدمت نماید (برنامه ریزی شایسته و مدیری عادل و منظم باشد) اما به عنوان یک رهبر ، فاقد مهارت های لازم برای ایجاد انگیزه در دیگران باشد . برعکس ، یک نفر ممکن است بتواند به عنوان یک رهبر اثربخش عمل نماید (دیگران را شیفته و سر سپرده خود کند) ، اما فاقد مهارت های مدیریتی باشد، یعنی نتواند نیروها و انرژی های دیگران را در مسیر مورد نظر هدایت کند .

رهبری عبارت از عمل تأثیر گذاری بر افراد است ، به طوری که با توجه به میل و علاقه برای هدف های گروهی تلاش کنند .

نظریه پردازان مهم از دوران باستان تا عصر مدرن ، مفاهیم سازمان ، رهبری و مدیریت را مدنظر قرار داده اند . ارسطو در قرن سوم میلادی به رهبری به عنوان جزئی اساسی از هر اجتماع سازماندهی شده نگریسته و ماکیاول در سالهای ۱۵۰۰ ، قدرت را به عنوان پایه و اساس رهبری و مدیریت تعیین نموده است . آدام اسمیت در سال های ۱۷۰۰ عنوان نمود که مدیریت اثربخش به تخصصی کردن وظایف کاری بستگی دارد و در قرن بیستم، نظریه پردازان مختلف مانند پیتر دراکر ، ابراهام مازلو ، داگلاس مک گرگور و فدریک هرتزبرگ هر یک در خصوص برانگیختن کارکنان و ایجاد انگیزه در آنها ، تحقیقات فراوانی انجام دادند . ضمناً بر اساس سایر نظریات ، رهبری به عنوان فرآیند حرکت دادن گروه ها برای دستیابی به اهداف سازمان و درگیر شدن در تعاملات و سنتز کردن متغیرها تعریف گردیده است .

برای انجام رهبری سازمانی و مدیریت ، مراحل زیر را باید انجام دهید :

الف - ارزش های حاکم بر کارکنان آموزش سلامت را مشخص کنید .

ب - ارزش های حاکم بر سایر کارکنان سازمان را تعیین نمایید .

پ - سازمان غیر رسمی محل کار را شناسایی نمایید .

ت - در سازمان غیر رسمی نفوذ نموده و ارزش های مشترک را تقویت کنید .

ث - برای رهبری اثربخش ، حرکت گروهی و پویایی گروه را در سازمانی مورد بررسی قرار دهید .

ج - موقعیت سازمان را مورد بررسی قرار داده و مناسب ترین عملکرد برای دستیابی به اهداف گروهی (ارزش های فردی و جمعی) و سازمانی (مأموریت های سازمان) را تعیین نمایید .

چ - شیوه رهبری متناسب با شرایط را انتخاب و به اجرا گذارید .

توجه داشته باشید که رهبری اثربخش به متغیرهای متعددی مانند فرهنگ سازمانی و ماهیت کاری که باید انجام گیرد ، بستگی دارد . هیچ روش یا شیوه مدیریتی برای تمام موقعیت ها و شرایط ،

اثربخش نبوده و پژوهشگران درصدد شناسایی عواملی برآمده اند که در هر شرایط یا موقعیتی بتواند یکی از شیوه های رهبری را اثربخش سازد .

چهار عامل زیر ، عواملی هستند که تحلیل و تبیین آنها می تواند در کمک به اعمال رهبری اثربخش در مدیریت منابع انسانی ، کمک کننده باشد :

- تعیین نیازهای کار
- تعیین رفتار و انتظارات همکاران
- تعیین رفتار ، انتظارات و ویژگی های کارکنان
- سیاست ها و فرهنگ سازمانی

۱- ۳- ۴ نکات فنی تحلیل فرهنگ سازمانی

تا نخستین سال های دهه ۱۹۸۰ چنین به نظر می رسید که تنها درک استراتژی سازمان (بخشی از برنامه ریزی) و ساختار آن (بخشی از سازمان دهی) برای شناخت کاری که سازمان انجام می دهد ، کافی است ، اما بسیاری از متفکران به این نتیجه رسیده اند که در سازمان ، رویدادهایی بیش از تولید و عرضه محصولات و خدمات جدید و یا طی مراتب قدرت ، رخ می دهد و به این ترتیب برای درک تفاوت های اصولی بین سازمان های مختلف و عوامل اثر گذار بر عملکرد آنها ، مفهوم فرهنگ سازمانی مطرح شد .

از فرهنگ سازمانی ، تعاریف گوناگونی ارائه شده است که در زیر به تعریف ادگار شین در این زمینه اشاره می شود :

« راه های متداول اندیشیدن و انجام دادن کارها که تا حد زیادی تمام اعضای سازمان به آن عمل می نمایند » .

در تعریفی دیگر آمده است :

« الگویی از مفروضات اصلی مشترک که یک گروه هنگام حل مسایل مربوط به سازگاری با عوامل خارجی و یکپارچگی داخلی می آموزد » .

با توجه به تعاریف مختلف می توان فرهنگ سازمانی را مجموعه ای از جنبه های آشکار سازمان (مانند اهداف ، ساختار ، سیاست ها ، منابع مالی و تکنولوژی سازمان) و جنبه های غیر آشکار (مانند طرز تلقی ها ، نگرش ها ، احساسات مشترک ، ارزش های مشترک ، روابط انسانی و ...) دانست .

نتایج تحقیقات دانشگاه هاروارد بیانگر آن است که فرهنگ بر عملکرد سازمان ، تأثیر قوی و روز افزون داشته و این تحقیقات به چهار نتیجه مهم و عمده زیر اشاره دارد :

- فرهنگ سازمانی در بلند مدت می تواند بر عملکرد اقتصادی سازمان اثری شگرف داشته باشد .
- به احتمال زیاد در دهه جاری ، فرهنگ سازمانی می تواند نقش عمده ای در تعیین موفقیت یک سازمان داشته باشد .
- موارد زیادی مشاهده می شود که فرهنگ سازمانی مانع پیشرفت کارها شده و این فرهنگها حتی در سازمانهایی که در آن ، افراد معقول و فرهیخته فراوانی وجود دارند ، به راحتی به وجود می آیند .
- اگرچه تغییر فرهنگ کارآسانی نبوده ، اما می توان در سازمان ها ، فرهنگ هایی را به وجود آورد که منجر به بهبود عملکرد شوند .

در خصوص تحلیل فرهنگ سازمانی ، به نکات فنی زیر باید توجه نمود .

۲-۳-۴ نکات فنی ارزیابی فضای سازمان برای پیشبرد اهداف برنامه

در ارزیابی فضای سازمان برای پیشبرد اهداف برنامه ، باید مراحل زیر را انجام دهید :

- الف - جنبه های آشکار فرهنگ سازمانی را تعیین کنید .
- ب - اهداف سازمان را تشریح نمایید .
- پ - اولویت اهداف ذکر شده را مشخص سازید .
- ت - ساختار سازمان را معین کنید .

- ث - سیاست های سازمان را در برخورد با مسایل مختلف ، به ویژه در حیطه کاری آموزش سلامت ، مشخص نمایید .
- ج - منابع مالی در اختیار سازمان می باشد را تحلیل و سهم مربوطه را از منابع فوق ، تعیین کنید.
- چ - جنبه های غیر آشکار فرهنگ سازمانی را بیان کنید .
- ح - طرز تلقی و نگرش سازمان در مورد آموزش سلامت به افراد جامعه را مشخص سازید.
- خ - مشخص کنید که آیا کارکنان ، احساس مشترکی از وقایع درون و برون سازمان دارند .
- د - ماهیت روابط انسانی و غیر رسمی کارکنان سازمان را تعیین کنید .
- ذ - ارزش های اصلی و عمومی حاکم بر سازمان را تعیین نمایید .

۳- ۳- ۴ نکات فنی طراحی و اجرای برنامه استراتژیک

برنامه ریزی استراتژیک به دنبال تغییر و تحولات جهانی و به ویژه پس از جنگ جهانی دوم مطرح و گسترش یافت . ضرورت برنامه ریزی استراتژیک از آنجا شکل گرفت که محیط سیاسی ، اجتماعی ، اقتصادی و تکنولوژیک پس از جنگ دوم و بخصوص طی دهه هفتاد میلادی از تغییرات قابل توجهی برخوردار گردید . سرعت این تحولات به قدری بود که عملاً بسیاری از مدل های برنامه ریزی و مخصوصاً برنامه ریزی های عملیاتی و یا حتی برنامه ریزی های بلند مدت ، پاسخگوی نیازهای سازمان ها نبوده و بسیاری از سازمان ها به دلیل فقدان عملکرد صحیح که ناشی از عدم شناخت صحیح از عوامل داخلی و خارجی مؤثر بر عملکرد سازمان بود از صحنه حذف شدند و تنها سازمان هایی عملکرد موفق و قابل قبولی داشتند که توانستند درک صحیحی از شرایط سازمان با توجه به نقاط قوت و ضعف درونی و فرصت ها و تهدیدات بیرونی خود یافته و به این ترتیب در صحنه باقی بمانند . در واقع شرایط جهانی به لحاظ عوامل یاد شده به گونه ای دچار تحول گردید که بسیاری از مکاتب و تئوری های مدیریت و مدل های برنامه ریزی که در اوایل قرن بیستم از کارآیی و اثر بخشی بالایی برخوردار بودند ، نتوانستند کارآیی و اثربخشی خود را در اواخر قرن بیستم و شرایط پیش رو در قرن بیست و یکم حفظ کنند . در چنین شرایطی مفاهیم جدید وارد صحنه جهانی

شد و در واژه های مدیریت جای گرفت . مهم ترین این مفاهیم را شاید بتوان در مدیریت استراتژیک و برنامه ریزی استراتژیک یافت .

در خصوص برنامه ریزی استراتژیک ، مراحل زیر را باید انجام دهید :

• مرحله آماده سازی

این مرحله پس از تشخیص ضرورت تدوین برنامه استراتژیک توسط مدیریت ارشد سازمان باید

صورت پذیرد . در این خصوص مراحل زیر را باید انجام دهید :

الف - فرهنگ کار گروهی و همکاری های مشترک را ایجاد کنید.

ب - کمیته برنامه ریزی استراتژیک را تشکیل دهید.

پ - تیم برنامه ریزی استراتژیک را تعیین کنید.

ت - منابع اطلاعات مورد نیاز برای تصمیم گیری های مهم را شناسایی نمایید .

ث - تاریخچه فعالیت هر یک از بخش ها و واحدهای سازمان را مورد توجه قرار دهید.

• تدوین بیانیه مأموریت

در تدوین بیانیه مأموریت باید به نکات زیر توجه نمایید :

الف - ما چه کسانی هستیم (شناخت خود سازمان) ؟

ب - ما چه فعالیتی را انجام می دهیم (شناخت فعالیت سازمان) ؟

پ - ما برای چه کسی این فعالیت را انجام می دهیم (شناخت مشتریان و سهامداران سازمان) ؟

ت - ما چرا این فعالیت ها را انجام می دهیم (شناخت دلایل انجام فعالیت سازمان) ؟

در واقع در تدوین بیانیه مأموریت باید بتوانیم به طور کلی فلسفه وجودی خود را بیان کنیم .

• تدوین بیانیه چشم انداز

بیانیه چشم انداز ، تصویری قابل درک و ایده آل از آینده مطلوب و مورد نظر سازمان را ارائه می

دهد و به این منظور باید به نکات زیر توجه نمایید :

- الف - بیانیه مأموریت به گونه ای تدوین شود که در بین کارکنان سازمان ، انگیزه لازم را ایجاد کرده و هدفدار باشد .
- ب - خلاصه بوده و قابل سپردن به ذهن باشد .
- پ - توصیفی از شرایط ایده آل سازمانی طی یک فرصت زمانی مناسب برای نیل به شرایط ایده آل باشد.
- ت - بیانگر کمیت و کیفیت ارائه خدمات در آینده باشد .
- ث - موقعیت شما را در بین سایر واحدها و حتی رقبا نشان داده و متمایز سازد .
- ج - واقعیت ها را در نظر گرفته و با توجه به این واقعیت ها ، ایده آل های مورد نظر را ترسیم کند .
- چ - برای کارکنان ، گیرندگان خدمات (مشتریان) و افراد و سازمان های ذینفع جذاب باشد .

• **تعیین افراد و سازمان های ذینفع**

در این خصوص باید به موارد زیر توجه کنید :

- الف - مشخص شود که چه افراد و یا سازمان هایی بر کار شما تأثیر می گذارند .
- ب - مشخص گردد که چه افراد و یا سازمان هایی از کار شما تأثیر می پذیرند .
- پ - میزان تأثیر هر یک از ذینفع ها بر سرنوشت و عملیات سازمان شما چگونه است .
- ه - عوامل داخلی و خارجی (محیطی) تأثیر گذار بر فعالیت های سازمان ، مشخص شوند .

• **تعیین عوامل تأثیرگذار داخلی بر فعالیت های سازمان**

برخی از این عوامل را می توان به شرح زیر بر شمرد :

- سیستم مدیریت
- کمیت نیروی انسانی مورد نظر
- کیفیت نیروی انسانی مورد نظر

- وضعیت آموزش نیروی انسانی

- وضعیت انگیزه کارکنان

- امکانات و تجهیزات درون سازمان

• **تعیین عوامل تأثیرگذار خارجی بر فعالیت های سازمان**

در این خصوص باید مراحل زیر را انجام دهید :

الف - عوامل اجتماعی اثرگذار بر فعالیت سازمان خود را تعیین کنید.

ب - عوامل سیاسی اثرگذار بر فعالیت سازمان را تعیین کنید.

پ - عوامل تکنولوژیک اثرگذار بر فعالیت سازمان را تعیین کنید .

• **تجزیه و تحلیل تأثیر عوامل داخلی و خارجی اثرگذار بر سازمان**

در این خصوص باید مراحل زیر را انجام دهید :

الف - نقاط ضعف و قوت درون سازمان را با توجه به تأثیر عوامل داخلی تعیین کنید.

ب - فرصت ها و تهدیدات محیطی اثرگذار بر فعالیت سازمان را مشخص سازید .

پ - میزان تأثیر هر یک از عوامل داخلی (نقاط ضعف و قوت) بر فعالیت سازمان را تعیین نمایید .

ت - میزان تأثیر هر یک از عوامل خارجی (فرصت ها و تهدیدها) بر فعالیت سازمان خود را تعیین کنید .

• **تعیین راهکارها**

در این خصوص باید مراحل زیر را انجام دهید :

الف - با توجه به نتایج حاصل از بررسی نقاط ضعف ، قوت ، فرصت ها و تهدیدها و موقعیت سازمان ، راهکار مناسب را انتخاب کنید .

ب - فهرستی از راهکارهای مناسب برای موقعیتی که در آن قرار گرفته اید را تعیین نمایید .

پ - از بین راهکارهای فوق ، مناسب ترین راهکار را با نظر مدیریت ارشد تعیین کنید .

• **تعیین اهداف**

در این خصوص باید مراحل زیر را انجام دهید :

الف - اهدافی که تدوین می کنید باید با بیانیه مأموریت و چشم انداز سازمان به خوبی هماهنگ و سازگار باشند .

ب - اهداف باید اولویت و نتایج ارزیابی وضعیت داخلی و خارجی سازمان را نشان دهند .

پ - اهداف باید به وضوح ، فاصله بین سطح خدمات فعلی با سطح خدمات مطلوب را نشان دهند .

ت - اهداف باید برای یک دوره نسبتاً طولانی مانند ۳ تا ۵ سال و یا بیشتر تعیین شوند .

ث - اهداف کلی را به اهداف ویژه یا اختصاصی تبدیل کنید .

ج - اهداف اختصاصی باید بیانگر هدف خاصی باشند .

چ - اهداف اختصاصی باید قابل اندازه گیری باشند .

ح - اهداف اختصاصی باید قابل انجام و دستیابی باشند .

خ - اهداف اختصاصی باید دارای زمان نیل به هدف باشند .

• **تدوین برنامه های عملیاتی لازم برای اجرای برنامه استراتژیک**

در این خصوص باید مراحل زیر را انجام دهید :

الف - فعالیت های لازم برای نیل به هر هدف را مشخص سازید .

ب - مشخص کنید که چه کسی مسوول انجام هر فعالیت است .

پ - مشخص نمایید که فعالیت چگونه انجام می شود .

ت - مشخص کنید که فعالیت در چه زمانی باید شروع و به پایان برسد .

ث - بودجه مورد نظر برای انجام هر فعالیت را تعیین کنید .

ج - ابزارهای پایش و ارزشیابی را تعیین نمایید .

۴ - ۳ - ۴ نکات فنی توسعه راهکارهای تغییر فرهنگ سازمانی در جهت دستیابی به اهداف

نهایی

در این خصوص باید به راهکارهای زیر توجه نمایید :

- **راهکارهای تغییر جنبه های آشکار فرهنگ سازمانی**

برای تعیین این راهکار باید مراحل زیر را انجام دهید :

الف - در جلسات مشترک با مسوولین سازمان ، اهداف را مورد بازبینی قرار داده و مطابقت اهداف با نیازهای جاری و آتی جامعه را بررسی نمایید.

ب - اهداف را با توجه به نیازها ، منابع ، کارکنان و سیستم مدیریت ، اولویت بندی کنید .

پ - با توجه به اهداف تدوین شده ، سازماندهی کارکنان و واحدها را مورد بررسی قرار داده و در صورت لزوم ، آرایش جدید نیروها و امکانات را شکل دهید .

ت - سیاست های سازمان در زمینه منابع انسانی ، محیط داخلی سازمان ، محیط خارجی سازمان و به ویژه امور مرتبط با آموزش سلامت را مورد بازبینی قرار داده و با توجه به اهداف و سازماندهی به عمل آمده ، سیاست ها را هماهنگ کنید .

ث - با توجه به منابع مالی در اختیار سازمان ، سعی کنید اقداماتی را انتخاب نمایید که از اثربخشی بیشتری برخوردار بوده و شعارهای « کار درست را انجام دهید Effectiveness » و « درست کارها را انجام دهید Efficiency » را در سازمان ، عمومیت بخشید .

- **راهکارهای تغییر جنبه های غیر آشکار فرهنگ سازمانی**

برای تعیین این راهکارها باید مراحل زیر را انجام دهید :

الف - در جلساتی که به شیوه بحث گروهی متمرکز Focus Group Discussion اداره می شود ، از طرز تفکر و نگرش های جدید مشتریان (گیرندگان خدمات) و جایگاه آنها مطلع شوید .

ب - تا حد امکان تلاش کنید تا در مورد وقایع درونی و بیرونی سازمان ، احساس مشترکی بین افراد سازمان ایجاد شود .

پ - سعی کنید اهداف فردی و شخصی کارکنان را با اهداف سازمانی ، هم سو نموده و در صورت امکان ، یکسان کنید.

ت - سازمان غیر رسمی را در جهت دستیابی به اهداف سازمانی به کار گیرید .

ث - ارزش های اصلی و عمومی حاکم بر سازمان را با برگزاری جلسات مشترک بین مدیران سازمان و کارکنان ، بررسی نموده و آنها را در جهت دستیابی به اهداف تعیین شده ، شکل بخشید.

۵ - دستور العمل فنی ارزشیابی تأثیر برنامه های آموزش سلامت

ارزشیابی یکی از مهمترین ابزارهای مدیریتی بوده و به مدیران در تصمیم گیری های حساس بهبود عملکرد اجرایی، کیفیت و اثربخشی برنامه ها کمک می کند.

طراحی و اجرای برنامه ارزشیابی در مداخلات آموزش سلامت عمدتاً به منظور تعیین میزان دستیابی به اهداف اختصاصی برنامه ها صورت می گیرد که معمولاً به ارزشیابی اثربخشی برنامه معروف است. در فرآیند ارزشیابی، تولید و باز تولید اطلاعات در رابطه با نتایج و دستاوردهای برنامه انجام شده و موجب می شود مدیریتی توانا بر پایه تصمیم گیری های صحیح، شکل گرفته و تصمیم گیری های صحیح و با کیفیت، متکی بر اطلاعات مفید و بموقع باشد. دسترسی به اطلاعات مفید، نیازمند جمع آوری صحیح و منظم داده های مرتبط و تجزیه و تحلیل دقیق داده هاست که از جنبه های کلیدی ارزشیابی محسوب می شوند.

ارزشیابی تعاریف مختلفی دارد که در زیر به بخشی از آنها اشاره می شود:

- ارزشیابی برنامه عبارت است از جمع آوری منظم داده ها، تجزیه و تحلیل و انتشار اطلاعات درباره میزان موفقیت یک برنامه و برای کمک به تصمیم گیری.
- ارزشیابی، برآورد تأثیر و یا کیفیت یک برنامه است.
- ارزشیابی عبارت است از جمع آوری منظم اطلاعات دقیق درباره یک برنامه و ارایه دلایل مرتبط با نتایج و هزینه - اثربخشی برنامه.
- هدف ارزشیابی باید بر تولید یافته های معتبر، بموقع، مفید، واقعی و مناسب که برای تخصیص منابع، بهبود کیفیت برنامه و پاسخگویی مقتضی، استوار باشد.

۱ - ۵ اصول فنی شناسایی روش های ارزشیابی برنامه های آموزش سلامت

ارزشیابی برنامه های آموزش سلامت شامل مراحل زیر می باشد:

الف - شناسایی روش های ارزشیابی برنامه های آموزش سلامت

ب - اجرای طرح های ارزشیابی برنامه

پ - تفسیر نتایج ارزشیابی برنامه

ت - نتیجه گیری از آموخته های حاصل از ارزشیابی برای بهبود برنامه ریزی های بعدی در شناسایی روش های ارزشیابی برنامه های آموزش سلامت باید به روش های زیر توجه شود:

• ارزشیابی تکوینی *Formative Evaluation*

عموماً این نوع ارزشیابی در مراحل اولیه برنامه ها و مداخلات آموزش سلامت اجرا شده و با هدف جمع آوری اطلاعات برای برنامه ریزی و یا اجرای یک برنامه و یا انجام یک خدمت طراحی می شود .

• ارزشیابی فرآیند *Process Evaluation*

در خلال عملیات اجرایی برنامه و یا مداخله آموزشی ، از روش ارزشیابی فرآیند با هدف جمع آوری اطلاعات درباره چگونگی انجام فعالیت ها ، پیشرفت برنامه مطابق با اهداف اختصاصی و اهداف عملیاتی از پیش تعیین شده ، استفاده می شود .

در موارد زیر از ارزشیابی فرآیند استفاده کنید :

- هنگام پایش و توصیف افراد و یا گروههایی که برنامه ، آنها را تحت پوشش قرار می دهد
- هنگام پایش کمیت و انواع خدمات ارائه شده در یک برنامه
- هنگام توصیف خدمات و همچنین کیفیت خدمات ارائه شده
- هنگام مقایسه و تطابق مراحل اجرایی با جزئیات فعالیتهای پیش بینی شده در برنامه
- هنگام مطالعه مراحل اجرایی برنامه به منظور بازبینی آن

• ارزشیابی پیامد (نتیجه) *Outcome Evaluation*

از این نوع ارزشیابی معمولاً در پایان عملیات اجرایی مداخله های آموزشی استفاده شده و هدف از به کارگیری این ارزشیابی ، مطالعه و تعیین اثربخشی نتایج حاصل از اجرای مداخلات می باشد .

در موارد زیر از این نوع ارزشیابی استفاده کنید :

- تغییر ایجاد شده در دانش ، نگرش و رفتار
- تغییر ایجاد شده در میزانهای ابتلا و مرگ و میر
- تغییرات ایجاد شده در سیاست های بهداشتی
- مقایسه نتایج برنامه با هزینه اثربخشی برنامه Cost-effectiveness
- تحلیل هزینه - سودمندی برنامه Cost-benefit
- ارزیابی تأثیر نهایی برنامه Impact Assessment

۱-۱- ۵ نکات فنی جمع آوری اطلاعات در انواع ارزشیابی (تکوینی ، فرآیندی و پیامد)

لازمه‌ی انجام هر یک از ارزشیابی های ذکر شده ، جمع آوری اطلاعات مناسب بوده و بنابراین ، ابزارها و روش‌های جمع آوری اطلاعات باید توانایی جمع آوری اطلاعات روا و پایا را داشته باشند. برای انجام این کار ، مراحل زیر را انجام دهید :

الف - اطلاعات را از منابع متعدد جمع آوری کنید .

ب - اطلاعات جمع آوری شده و معتبر قبلی را مورد استفاده قرار دهید .

پ - معیارها و روش های مورد استفاده در انتخاب منابع اطلاعات را به صورت مستند ، توجیه نموده و گزارش دهید.

ت - جمعیت هدف هر منبع اطلاعاتی را تعریف کنید .

ث - برای هر جمعیت ، روش نمونه گیری مورد استفاده را مشخص سازید.

ج - روشها و ابزارهای ارزشیابی کمی و کیفی مرتبط با برنامه مورد نظر را معین کنید.

چ - در انتخاب روش ها و ابزارهای جمع آوری داده ها باید به نکات زیر توجه کافی داشته باشید :

- زمینه و حجم اطلاعات مورد نیاز
- نوع ارزشیابی و روش طراحی برنامه ارزشیابی

- ویژگی ها و خصوصیات گروه / گروه های هدف برنامه
 - جنبه های کمی و کیفی اطلاعات مورد نیاز
 - بودجه و امکانات موجود
 - زمان لازم برای جمع آوری داده ها
 - مهارت ها و تخصص های مورد نیاز برای اجرای مرحله جمع آوری داده ها
 - پایایی و روایی داده های جمع آوری شده
 - مزایا و معایب (محدودیت های) هر یک از روش های جمع آوری اطلاعات
- ح - در صورت نیاز ، تیم مسوول جمع آوری اطلاعات را در مورد مهارتها و فنون جمع آوری داده ها ، آموزش دهید .
- خ - ابزارهای جمع آوری داده ها را در ضمیمه فنی گزارش ارزشیابی بگنجانید .
- د - جنبه های تورش اطلاعات جمع آوری شده را ثبت نموده و گزارش کنید.
- ذ - پروتکل های کنترل کیفیت اطلاعات ارزشیابی را تدوین کنید .
- ر - پرسنل ارزشیابی کننده را برای پیروی دقیق از مواد و داده های پروتکل ، آموزش دهید.
- ز - دقت امتیاز بندی و کد گذاری را بطور منظم کنترل کنید .
- ژ - هنگام ورود داده ها ، آنها را کنترل و تأیید کنید .
- س - سیستم نگهداری و ذخیره سازی اطلاعات ارزشیابی را تنظیم و کنترل نمایید .
- ش - افرادی که می توانند به اطلاعات ارزشیابی دسترسی داشته باشند را مشخص سازید.
- ص - جمع آوری اطلاعات را بر اساس جدول زمان بندی عملیات ، تنظیم کنید .

۲- ۱- ۵ نکات فنی تعیین اعتبار (روایی) و اعتماد (پایایی) ابزارهای جمع آوری داده ها

الف - اعتبار (روایی) *Validity*

درجه صحت استنتاج های حاصل از یک مطالعه ، بخصوص در تعمیم نتایج را اعتبار گویند . در برنامه های ارزشیابی توجه به اعتبار یا روایی ابزارهای جمع آوری اطلاعات از اهمیت بسیاری برخوردار است .

در تعیین اعتبار یا روایی ابزارهای جمع آوری داده ها باید مراحل زیر را انجام دهید :

الف - ارزشیابی را بر سؤالات کلیدی متمرکز کنید.

ب - در صورت مناسب بودن ، برای طرح هر یک از سؤالات ارزشیابی از چندین روش اندازه گیری استفاده نمایید.

پ - توصیف جامعی از روش های به کار گرفته شده در زمینه چگونگی کسب اطلاعات را فراهم سازید.

ت - برای هر روشی که به کار می برید ، نوع اطلاعات مورد نیاز را ارزیابی نموده و گزارش دهید.

ث - جمع آوری کنندگان اطلاعات را آموزش داده و سازماندهی کنید .

ج - شرایط و فرآیند جمع آوری اطلاعات را مستندسازی نموده و گزارش دهید.

چ - نحوه امتیاز بندی (Scoring) ، تجزیه و تحلیل و تفسیر اطلاعات به دست آمده از روش های جمع آوری را ثبت نمایید .

ح - نتیجه گیری ها و استنباط های خود را بطور جداگانه و یا ترکیبی ، گزارش نموده و توجیه کنید.

خ - جامعیت اطلاعات فراهم شده را با توجه به روش های مورد استفاده ، ارزیابی نموده و آنها را گزارش دهید.

د - اطلاعات به دست آمده از روش های ارزشیابی کیفی را با شناسایی منظم افکار و ایده های مطرح شده ، طبقه بندی کنید.

ب - اعتماد (پایایی) *Reliability*

درجه ثبات بین تکرار اندازه گیری در شرایط یکنواخت را درجه اعتماد و یا پایایی ابزار اندازه گیری می گویند .

در تعیین پایایی ابزارهای جمع آوری اطلاعات باید مراحل زیر را انجام دهید :

- الف - نوع و درجه پایایی (اعتماد) مطرح شده را شناسایی و توجیه کنید.
- ب - برای هر ابزار جمع آوری اطلاعات ، واحد تجزیه و تحلیل را مشخص نمایید.
- پ - تا جایی که امکان دارد از ابزارهای اندازه گیری استفاده کنید که در ارزشیابی های گذشته، سطوح قابل قبولی از پایایی را ارائه داده باشند .
- ت - در گزارش دهی پایایی از یک ابزار سنجش معین ، عواملی که اعتماد و یا پایایی را تحت تأثیر قرار می دهند ، ارزیابی کرده و گزارش کنید . این عوامل ممکن است دربرگیرنده خصوصیات افراد مورد بررسی (تحت مطالعه) ، شرایط جمع آوری داده ها و تورش های احتمالی ارزشیابی کننده باشد .
- ث - ثبات (Consistency) امتیازبندی ، گروه بندی و کد گذاری ابزارهای جمع آوری اطلاعات را کنترل نموده و آن را گزارش دهید.
- ج - ابزارهای جدید جمع آوری اطلاعات در فیلد را تست کنید تا بتوانید منابع خطا (Error Sources) را شناسایی و آنها را کنترل نمایید.
- چ - به عنوان یک روش مناسب ، ثبات در نتایج چندین مشاهده گر را کنترل کنید.
- ح - در گزارش نهایی ، مشکلات پایایی را عنوان نمایید .

۲-۵ اصول فنی اجرای طرح های ارزشیابی

در برنامه های آموزش سلامت و مداخلات ارتقای سلامت ، طراحی و اجرای ارزشیابی ، جزئی ادغام یافته در چرخه برنامه ریزی بوده و استفاده از آزمون های معین و فعالیت های مرتبط با ارزشیابی که در مرحله جمع آوری داده ها صورت گرفته باید بر اساس اهداف اختصاصی برنامه های

آموزشی انجام شود. البته در اجرای ارزشیابی، آشنایی و کسب مهارت های لازم در زمینه تکنیک های ارزشیابی کمی و کیفی مناسب، ضروری است.

در انجام ارزشیابی تکوینی، مراحل زیر را انجام دهید:

الف - نیازها را بر اساس داده های ورودی برنامه، دقیقاً محاسبه و برآورد کنید.

مهمترین ورودی های یک برنامه آموزش سلامت به شرح زیر هستند:

- نیروی انسانی (منابع انسانی ماهر)

- منابع، تجهیزات، امکانات و مواد

- بودجه و منابع مالی

- زمان

ب - مواد آموزشی و رسانه ها را پیش آزمون کنید. برای این منظور تکنیک ها و نرم افزارهای مورد نیاز را مشخص نموده و سپس هر یک را در یک مطالعه پایلوت مورد امتحان قرار دهید.

پ - مخاطبین برنامه را تحلیل کنید. برای این منظور مراحل زیر را انجام دهید:

- گروه / گروه های هدف برنامه را مشخص سازید.

- افراد کلیدی، ذینفعان، ذی مدخلان و گروه های هدف ثانویه را معین کنید.

ت - شاخص ها را تعیین کنید. به همین منظور شاخص های قابل اندازه گیری که میزان دستیابی به اهداف اختصاص برنامه را معین می نماید، مشخص سازید.

ث - سؤال و یا سؤالات ارزشیابی را مشخص و تعیین کنید.

در ارزشیابی فرآیند، مراحل زیر را انجام دهید:

الف - داده ها، اطلاعات و دلایل معتبر برای روند ارزشیابی فرآیند را جمع آوری کنید.

ب - طرح ارزشیابی فرآیند را تهیه و تدوین نمایید.

پ - ذینفعان را در برنامه ارزشیابی فرآیند درگیر سازید.

ت - نتایج ارزشیابی فرآیند را تفسیر کنید.

ث - مدیران و تصمیم گیران را از نتایج ارزشیابی فرآیند، مطلع سازید.

- ج - از نتایج به دست آمده در صورت نیاز ، جهت بازنگری اجرای برنامه استفاده کنید .
در ارزشیابی پیامد ، مراحل زیر را انجام دهید :
- الف - هدف کلی برنامه را مرور کنید .
- ب - اهداف اختصاصی برنامه که بر پایه استاندارد SMART+P تدوین شده را مرور نمایید .
- پ - اهداف عملیاتی برنامه را بر اساس طرح عملیاتی (Plan of Action) ، بررسی کنید .
- ت - با توجه به اهداف کلی ، اختصاصی و عملیاتی ، رویکرد ارزشیابی مناسب را انتخاب نمایید .
- ث - از رویکرد ارزشیابی داخلی برای اهداف مرحله ای و یا زمانی که ارزشیابی خارجی معتبر وجود ندارد ، استفاده کنید .
- ج - از رویکرد ارزشیابی مشارکتی برای میزان نیل به اهداف اختصاصی استفاده نمایید .
- چ - از رویکرد ارزشیابی خارجی برای میزان نیل به اهداف کلی برنامه استفاده کنید .

۱- ۲- ۵ نکات فنی استفاده از تکنولوژی مناسب در اجرای ارزشیابی

- در استفاده از تکنولوژی مناسب برای اجرای ارزشیابی ، مراحل زیر را انجام دهید :
- الف - عناصر کلیدی در تکنولوژی مناسب مانند روش ها ، تکنیک ها ، ابزارها ، افراد ماهر و علاقمند و شرایط محیطی مناسب برای استفاده مؤثر از تکنولوژی را بررسی کنید .
- ب - تیم ارزشیابی در زمینه نحوه به کارگیری تکنیک های مناسب ارزشیابی را آموزش دهید .
- پ - ابزارهای ارزشیابی را طراحی و تدوین کنید .
- ت - ابزارهای ارزشیابی طراحی شده را در فیلد ، تست نمایید .
- ث - بر اساس نتایج حاصل از آزمون میدانی ، ابزارهای ارزشیابی را در صورت لزوم ، اصلاح و یا در آنها تجدید نظر کنید .
- ج - در انتخاب تکنولوژی های مناسب ارزشیابی ، به شاخص های کمی و کیفی برنامه توجه نمایید .

چ - بهترین روش جمع آوری اطلاعات از نظر پذیرش آن توسط جمعیت یا گروه هدف مورد مطالعه را به عنوان یکی از ویژگی های مهم در انتخاب روش مناسب جمع آوری اطلاعات ، در نظر بگیرید .

ح - در انتخاب تکنولوژی مناسب جمع آوری اطلاعات به ایجاد فضای مناسب برای مشارکت فعال گروه هدف در فرآیند جمع آوری اطلاعات توجه کنید.

خ - قبل از تصمیم گیری در مورد انتخاب تکنولوژی مناسب ، منابع موجود مانند پرسنل ، بودجه و امکانات را ارزیابی نمایید.

د - تا حد امکان از چندین تکنولوژی مناسب که بطور خلاق ، جنبه های کمی و کیفی جمع آوری اطلاعات در آن به کار گرفته شده است ، استفاده کنید .

ذ - برای آشنایی با دستور العمل فنی استفاده از تکنیک های کمی و کیفی به بخش سوم ، روش ها و تکنیک های تحقیق کمی و کیفی مراجعه نمایید.

۳ - ۵ اصول فنی تفسیر نتایج ارزشیابی برنامه

تفسیر نتایج ارزشیابی برنامه های آموزش سلامت ، گامی مهم و اساسی در قضاوت کلی از برنامه اجرا شده می باشد . در این نوع قضاوت معمولاً از معیار اثربخشی برنامه که تعیین درجه تحقق اهداف اختصاصی برنامه های آموزشی می باشد ، استفاده می شود .

البته روش های مختلفی در تفسیر ارزشیابی برنامه وجود دارند که هر یک از این روش ها ، توصیه ها و پیشنهادات عملی و کاربردی لازم برای بهبود عملکرد و کیفیت برنامه را ارائه می دهد.

۱ - ۳ - ۵ نکات فنی راهکارهای تجزیه و تحلیل داده های ارزشیابی

در تجزیه و تحلیل داده های حاصل از ارزشیابی مراحل زیر را انجام دهید :

- داده های کمی

الف - برای حصول اطمینان از صحت و دقت داده ها و همچنین شناخت عمیق تر اطلاعات به دست آمده ، تجزیه و تحلیل اولیه را انجام دهید.

ب - روش های مناسب برای ارزشیابی سؤالات و ماهیت داده های جمع آوری شده را انتخاب کنید.

پ - برای هر یک از روش ها ، چگونگی پاسخگویی به فرضیه های کلیدی را مشخص سازید.

ت - محدودیت های هر یک از روش های تحلیلی را گزارش دهید.

ث - برای کنترل ثبات و قابلیت تعمیم پذیری نتایج ، از روش های تحلیلی متعدد استفاده کنید .

ج - متغیرها و گرایش های مرکزی آماری را بررسی کنید.

چ - همبستگی و تعامل های آماری را شناسایی و آن را تحلیل کنید .

ح - اطلاعاتی که از نظر آماری ، معنی دار هستند را تحلیل کنید.

• داده های کیفی

الف - بر سؤالات کلیدی تمرکز کنید.

ب - دامنه و محدوده اطلاعات مورد استفاده را مشخص نمایید.

پ - اطلاعات کلیدی درباره سؤالات مهم ارزشیابی را به دست آورید.

ت - صحت نتایج به دست آمده را از طریق دستیابی به دلایل اثباتی که از منابع مختلف گرفته شده ، مورد تأیید قرار دهید .

ث - روش های تحلیلی برای جمع بندی سؤالات ارزشیابی که مناسب برای اطلاعات کیفی را انتخاب کنید .

ج - مجموعه ای از دسته بندی ها (گروه بندی ها) برای مستند سازی ، شفاف سازی و پاسخگویی به سؤالات ارزشیابی را استخراج نمایید .

چ - گروه بندی های استخراج شده جهت اثبات پایایی و روایی آن را آزمون کنید.

ح - اطلاعات به دست آمده را برای تجزیه و تحلیل به گروه های معتبر ، طبقه بندی کنید.

خ - محدودیت های موجود در تجزیه و تحلیل ها را گزارش نمایید (اطلاعات استنباطی) .

۲-۳-۵ نکات فنی رایحه توصیه ها و پیشنهادها بر اساس نتایج ارزشیابی

- در رایحه توصیه ها و پیشنهادها باید مراحل زیر را انجام دهید :
- الف - نقاط قوت برنامه را ارزیابی نموده و آن را گزارش دهید.
 - ب - نقاط ضعف برنامه را ارزیابی نموده و آن را گزارش دهید.
 - پ - در مورد نتایج و پیامدهای مورد نظر گزارش دهید .
 - ت - گزارش کاملی از فرآیند ارزشیابی را ارائه کنید.
 - ث - نشان دهید که چگونه از نقاط قوت برنامه برای غلبه بر نقاط ضعف می توان استفاده نمود.
 - ج - گزارش اولیه ارزشیابی را مرور نموده و آن را نهایی کنید.
 - چ - انتقادات مطرح شده در رابطه با گزارش ارزشیابی را به درستی منعکس نمایید.
 - ح - به محدودیت های گزارش نهایی ، اشاره کنید.
 - خ - تأثیر محدودیت های ارزشیابی بر قضاوت کلی برنامه را گزارش دهید.
 - د - در گزارش دهی و انتشار نتایج به ارزش های اخلاقی از قبیل صداقت ، صراحت ، دقت ، بی طرفی و جامعیت گزارش وفادار باشید.
 - ذ - از دسترسی مخاطبین برنامه به گزارش های منتشر شده اطمینان حاصل کنید.
 - ر - کلیه نتایج را به صورت کتبی گزارش دهید.
 - ز - دیدگاههای گروههای موافق و مخالف برنامه را منعکس نمایید.
 - ژ - مخاطبین را از اهداف و مقاصد ارزشیابی و گزارشات ارائه شده ، مطلع سازید.
 - س - نتیجه گیری ها و توصیه های هماهنگ و کاربردی را ارائه دهید.

۴-۵ نکات مهم نتیجه گیری از آموخته های حاصل از ارزشیابی برای بهبود برنامه ریزی

های بعدی

استفاده از آموخته های حاصل از نتایج ارزشیابی در تصمیم گیری های مؤثر مدیریت ، نقش مهمی داشته و از آن برای بررسی بهبود عملکرد و کیفیت برنامه ها استفاده می شود . یادگیری از تجربه ، ویژگی مهم فلسفی در ارزشیابی بوده و هدف نهایی کلیه طرح های ارزشیابی ، کمک به مدیران در تصمیم گیری مؤثر در رابطه با برنامه ریزی های آینده سازمان می باشد .

۱ - ۴ - ۵ نکات فنی استفاده از ارزشیابی برای اصلاح و تداوم برنامه ها

در استفاده از ارزشیابی برای اصلاح و تداوم برنامه ، مراحل زیر را انجام دهید :

الف - جنبه های انتقادی که در نتایج ارزشیابی مطرح می شوند را به اطلاع مدیران برنامه ها برسانید.

ب - با بررسی دقیق و کامل گزارشات ارزشیابی ، مدیران را از نقاط ضعف و قوت خود در اجرای برنامه ها و یا مداخله های آموزشی آگاه سازید.

پ - مدیران و کارشناسان برنامه باید از اطلاعات به دست آمده ، جهت استفاده مؤثر از نتایج ارزشیابی ، درس های کلیدی در زمینه علل موفقیت و یا شکست برنامه را بیاموزند .

ت - از نتایج و آموخته های ارزشیابی جهت بررسی مجدد وضع موجود و تدوین و طراحی برنامه های آینده ، استفاده مؤثر به عمل آورید.

ث - با داشتن دیدگاه اصلاحی می توانید عملکرد و کیفیت برنامه های خود را بر اساس آموخته های ارزشیابی ارتقا دهید .

ج - پایداری برنامه ها به تصمیم گیری های حساس و خلاق شما و مدیران مربوطه در رابطه با استفاده مؤثر از آموخته های ارزشیابی بستگی دارد .

بخش دوم

مسئولیت های ارتباطی

(Communicational Responsibilities)

۱ - دستورالعمل فنی تهیه طرح هماهنگی تأمین خدمات آموزش سلامت

همکاری و هماهنگی بین بخشی به عنوان یکی از اصول عمده در تحقق اهداف سلامت و نیز به عنوان راهکار اصلی در تأمین خدمات آموزش سلامت و در سطح ملی و منطقه ای، نقش اساسی در بهبود سلامت جامعه ایفا نموده و بنابراین جزئی تفکیک ناپذیر از تعهد سیاستگذاران، برنامه ریزان و مدیران بخش های مختلف توسعه اقتصادی - اجتماعی برای تأمین و ارتقای سلامت جامعه می باشد. با توجه به این موضوع، بهبود سلامت، مستلزم خدماتی بیش از چیزی است که توسط بخش سلامت ارائه می گردد، بنابراین مشارکت سایر بخش ها بسیار مهم و اساسی است، بخصوص بخش کشاورزی، غذا، صنعت، آموزش، مسکن، و ارتباطات که برای سلامت و رفاه مردم از امور مهم و حیاتی هستند.

هماهنگی بین بخشی، فرآیند اتحاد نیروها، دانش و ابزارهای لازم برای درک و حل مشکلات و مسایل پیچیده است که راه حل های آن، خارج از ظرفیت، توان و مسوولیت یک بخش منفرد می باشد. هماهنگی بین بخشی در دو بعد صورت می گیرد:

۱ - بعد افقی که بخش های مختلف را در سطحی معین با هم مرتبط می سازد. مثلاً، وجود شرکای بخش های سلامت، آموزش، کشاورزی و رسانه های ارتباط جمعی در سطح جامعه.

۲ - بعد عمودی که سطوح مختلف درون یک بخش را به هم مرتبط می سازد. مانند، سطوح محلی، شهرستانی، استانی و ملی در درون بخش سلامت.

تهیه طرح هماهنگی تأمین خدمات آموزش سلامت، نیازمند انجام راحل زیر است:

الف - تعیین زمینه های مشترک بین خدمات آموزش سلامت با سایر بخش های توسعه

ب - تسهیل همکاری بین افراد و کارکنان در سطوح مختلف

پ - هماهنگی درون بخشی

ت - تنظیم شیوه های کاربردی همکاری بین بخشی

۱ - ۱ اصول فنی تعیین زمینه های مشترک بین خدمات آموزش سلامت با سایر بخش های توسعه

در تعیین حیطه های مشترک خدمات آموزش سلامت با سایر بخش ها ، شناسایی همکاران و شرکای مناسب ، مرحله ای حیاتی است زیرا مشخص کننده مشروعیت و صحیح بودن حرکت و توانایی در توسعه دیدگاه های جدید ، ایده ها و رویکردهایی است که توافق را شکل می بخشد .

در خصوص شناسایی شرکا مراحل زیر را انجام دهید :

الف - به دیدگاه ها ، عقاید ، رویکردها و توقعات مختلف توجه کنید .

ب - حضور استفاده کنندگان و ارایه دهندگان خدمات و سایر گروه های علاقمند و تحت تأثیر با دانش و تجربه خاص را مد نظر قرار دهید.

پ - نقطه نظرات ، نیازها و تمایلات تمام گروه های مرتبط و علاقمند را مورد توجه قرار دهید .

ت - مناسب ترین شرکا را انتخاب کنید.

شرکای بالقوه شامل بخش های زیر هستند :

- مراکز دولتی در سطح محلی ، منطقه ای و ملی
- اتحادیه های صنفی
- گروه های زنان
- گروه های جوانان
- رسانه های گروهی
- سازمان های غیر دولتی (مانند خیریه ها)
- مدارس
- بنیادها
- شهرداری
- کارخانجات
- بخش خصوصی

- انجمن های حرفه ای

۲- ۱ اصول فنی تسهیل همکاری بین افراد و کارکنان در سطوح مختلف

برای توسعه همکاری و هماهنگی های بین بخشی در تأمین خدمات آموزش سلامت و تسهیل همکاری بین افراد و کارکنان در سطوح مختلف ، مراحل زیر را انجام دهید :

- الف - پشتیبانی و فضای سیاسی حامی اقدام بین بخشی را ایجاد کنید.
- ب - ارزش ها و منافع مشترک برای شرکا که موجب توسعه هماهنگی بین بخشی می شود را مورد توجه قرار دهید.
- پ - شفافیت ، پاسخگویی و مسوولیت پذیری ، منافع انسانی دو طرفه و مسایل اخلاقی ، تعهد در بالاترین حد استاندارد حرفه ای و اقدامات عملی را در نظر بگیرید.
- ت - میزان مشارکت تمام شرکا را مد نظر قرار دهید .
- ث - تمام اطلاعات مرتبط در صورت نیاز ، منابع مالی و آموزشی ، تکنولوژی و مدیریتی را به طور کامل و باز به اشتراک گذارید .
- ج - به ارزش های مشترک ، مسوولیت ها و طرح های عملیاتی مشترک ، توجه کنید.
- چ - مسوولیت های کلیدی هر یک از شرکا را تعیین نمایید.
- ح - تیم طرح های بین بخشی را تشکیل دهید.
- خ - نیازها را ارزیابی کنید.
- د - افراد کلیدی و مهم در هر بخش را شناسایی نموده و درگیر نمایید.
- ذ - ارزش ها و رسالت مشترک هر بخش یا شریک خود را مشخص سازید.
 - ر - اهداف اختصاصی را تدوین نمایید .
 - ز - برنامه های عملیاتی را طراحی کنید.
 - ژ - علمیات بودجه ای را مشخص سازید .
 - س - نتایج را ارزشیابی کنید.

۳ - ۱ اصول فنی مراحل انجام هماهنگی درون بخشی

برنامه ها و فعالیت های آموزش سلامت در نظام مراقبت های بهداشتی اولیه به صورت ادغام یافته و در سطوح تماس با جامعه و گروههای هدف ، اجرا می شوند . بهبود و ارتقای ابعاد کمی و کیفی این برنامه ها ، یکی از وظایف کلیدی تمام کارکنان بهداشتی بوده و به منظور تحقق این امر ، همکاری و هماهنگی درون بخشی بین کارکنان بهداشتی و کارشناسان آموزش سلامت ، ضرورتی اجتناب ناپذیر می باشد .

در خصوص ایجاد هماهنگی درون بخشی ، مراحل زیر را انجام دهید :

الف - وظایف خود را در فرآیند نیازسنجی آموزشی برنامه های بهداشتی به صورت شفاف مطرح سازید .

ب - در فرآیند نیازسنجی آموزشی ، در رابطه با برنامه های بهداشتی و بسته های مراقبتی و خدمتی ، مشارکت کنید .

پ - نقش مشاوره ای در تعیین اولویت های آموزشی برنامه های بهداشتی ، داشته باشید .

ت - از فرآیند برنامه ریزی آموزشی که بر مبنای اصول علمی طراحی شده باشد ، حمایت کنید .

ث - در تدوین طرح پایش و ارزشیابی برنامه های آموزشی با سایر کارکنان بهداشتی همکاری کنید .

ج - به کارشناسان بهداشتی در مورد چگونگی و میزان پیشرفت برنامه های آموزشی ، به طور منظم پس خوراند ارایه دهید .

چ - در هنگام اجرای برنامه های آموزشی ، به مدیران و کارشناسان برنامه های بهداشتی ، نقاط ضعف و نقاط قوت اجرایی را ارایه دهید .

۴ - ۱ اصول فنی تنظیم شیوه های کاربردی همکاری بین بخشی

در تنظیم شیوه های کاربردی همکاری بین بخشی ، مراحل زیر را انجام دهید :

- الف - اهداف مشترک با شرکای مورد نظر را تبیین و مشخص سازید . این کار موجب می شود تا شرکا بتوانند مشروعیت لازم در مشارکت خود را به طور واضح دریابند .
- ب - سهم مشارکت هر شریک را تعیین کنند . هر شریک باید این سهم را درک نموده و برای آن ارزش قایل شده و از آن نفع ببرد.
- پ - سهم مشارکت هر شریک را بر اساس علائق اصلی و میزان مسوولیت پذیری آنها تعیین کنید .
- ت - در مواردی که آیین نامه‌ای شفاف و مسوولیت مشخصی از سوی دولت برای سازمانها و نهادها وجود دارد ، بهتر می توانید سهم مشارکت را تعیین کنید .
- ث - باید ارتباط مشارکت با فعالیت های دولتی برنامه ریزی شده برای سایر شرکا را مشخص سازید. این کار به ویژه برای شرکای دولتی ضروری است .
- ج - فرآیند مشارکت در تصمیم گیری را بطور روشن و واضح ، تعریف کنید .
- چ - پس از تعیین اهداف مشترک ، از تأکید بیش از حد بر اهداف سازمان خود پرهیز کنید.
- خ - با استفاده از اصول رهبری صحیح ، موفقیت همکاری بین بخشی را تضمین کنید.

۱ - ۴ - ۱ نکات فنی مراحل انجام هماهنگی و همکاری بین بخشی

- در انجام هماهنگی و همکاری بین بخشی ، مراحل زیر را انجام دهید :
- الف - اهداف بین بخشی را مشخص و تعیین کنید.
- ب - اهداف را به سازمان های ذیربط اعلام نمایید.
- پ - جلسات را برگزار کنید .
- ت - رئیس و دبیر هر جلسه را تعیین نمایید .
- ث - دستور هر جلسه را تهیه کنید.
- ج - مصوبات را پی گیری نمایید.
- چ - وظایف را تعیین کنید .

ح - صورت جلسه را تهیه و به بخش های مرتبط ارسال نمایید.

خ - علل عدم انجام مصوبات را پی گیری کنید .

د - حمایت های لازم برای حل مشکل را ارایه دهید.

۲ - ۴ - ۱ نکات فنی قواعد همکاری بین بخشی

در این خصوص مراحل زیر را انجام دهید :

الف - ساختار و قالب کلی همکاری را تعیین کنید.

ب - طرح عملیاتی بین بخشی را تهیه کنید.

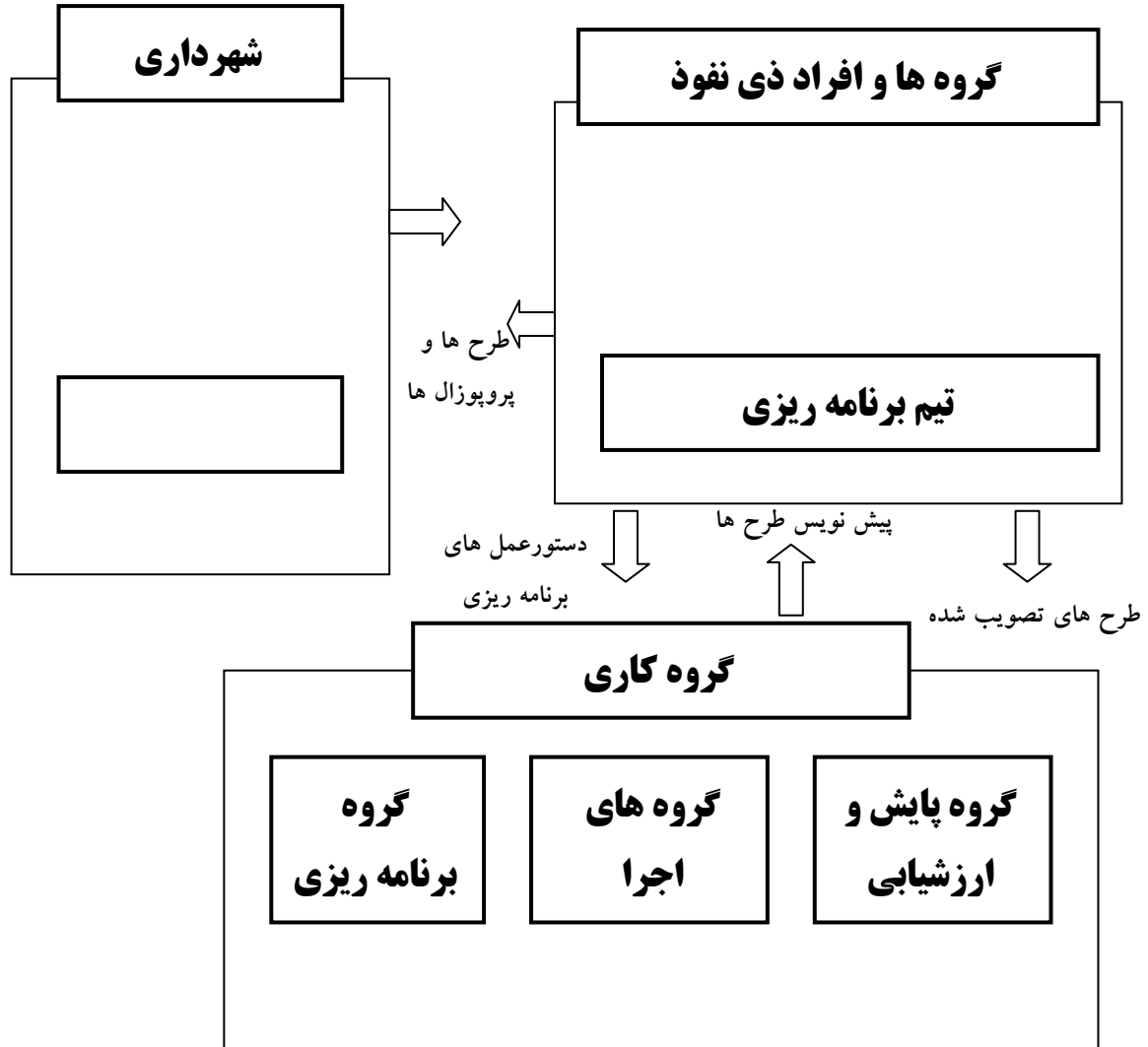
پ - یک گروه کاری از نمایندگان بخش های مختلف توسعه اقتصادی - اجتماعی را تشکیل دهید.

ت - گروه های کاری تخصصی برای مسایل خاص را تشکیل دهید . در این خصوص ، حفظ علاقه و درگیر نمودن گروه ها در موضوعات و پیش زمینه های مختلف مهم می باشد. تشکیل چنین گروه کاری می تواند موجب تقویت علایق و ارزش های خاص شود .

ج - شرکای کلیدی در سطوح مختلف را درگیر نموده و بویژه ارتباط مناسب بین شرکای موجود در سطوح ملی و محلی برای موفقیت برنامه ها برقرار سازید.

چ - تیم سازی نموده و نقش ها و مسوولیت های اعضای تیم را شفاف سازید.

مدل همکاری عمومی برای برنامه ریزی توسعه پایدار

۲ - دستور العمل فنی مرتبط ساختن نیازها ، دغدغه ها و منابع آموزش سلامت با چالش های سلامت

مرتبط ساختن نیازها ، دغدغه ها و منابع آموزش سلامت با چالش های سلامت موجب توسعه فرصت های مشارکت درون و بین بخشی آموزش سلامت در مداخلات سلامت و روند توسعه پایدار و نیز ارتقای جایگاه و نقش علمی ، فنی و اجرایی آن در بخش سلامت و سایر بخش هاس فعال در زمینه توسعه پایدار خواهد شد . این کار نیازمند انجام مراحل زیر می باشد :

الف - تفسیر مفاهیم ، مقاصد و تئوری های آموزش سلامت

ب - حمایت از برنامه ریزی متکی بر داده های نیازسنجی برای آموزش سلامت

پ - انتخاب تکنیک ها و روش های برقراری ارتباط برای ارایه اطلاعات بهداشتی

ت - تقویت ارتباط بین ارایه دهندگان مراقبت بهداشتی و مصرف کنندگان خدمات

۱ - ۲ اصول فنی تفسیر مفاهیم ، مقاصد و تئوری های آموزش سلامت

توسعه جایگاه و نقش برنامه های آموزش سلامت در سیستم ارایه خدمات بهداشتی درمانی ، نقشی مهمی در ارتقای سطح سلامت جامعه و برقراری ارتباط مناسب به منظور بهبود شیوه زندگی سالم ، توانمندسازی افراد و برخورداری از مهارت های زندگی داشته توجه جدی به جایگاه برای تحقق توسعه پایدار در کشور ضروری می باشد.

در تفسیر مفاهیم ، اهداف و تئوری های آموزش سلامت باید مراحل زیر را در نظر بگیرید :

الف - به شرایط محیطی و اجتماعی پیرامون خود توجه نمایید .

ب - به فرهنگ و آداب و رسوم جامعه توجه کنید.

پ - به شیوه زندگی افراد و جوامع ، توجه نمایید.

ت - رویکردهای ارتقا دهنده ی سلامت را مورد تأکید قرار دهید.

ث - اتخاذ سیاست های عمومی حامی سلامت را مورد تأکید و تشویق قرار دهید .

ج - از مدل ها و الگوهای عملی ، کاربردی ، مستدل و مبتنی بر شرایط جامعه که قابلیت مداخلات مؤثر را افزایش می دهند ، استفاده کنید.

۱-۱-۲ نکات فنی تحلیل مبانی آموزش سلامت

برای تحلیل مبانی آموزش سلامت ، مراحل زیر را انجام دهید :

الف - تعریف علمی و کاربردی از آموزش سلامت با توجه به مفاهیم ارتقای سلامت را ارائه دهید.

ب - قلمرو آموزش سلامت در سه حیطه زیر را مشخص سازید :

- فرآیند غیر رسمی یادگیری افراد و خانواده ها
- تلاش های جامعه در جهت ارتقای سلامت
- انطباق رفتارهای فردی با موازین بهداشتی به منظور ارتقای سطح سلامت

پ - تاریخچه آموزش سلامت و تحولات آن را تحلیل کنید.

ت - تداوم برنامه های آموزش سلامت و استمرار آن را در نظر بگیرید.

ث - اقدامات مربوطه به آموزش سلامت را به شرح زیر انجام دهید :

- مسایل و مشکلات را تجزیه و تحلیل کنید.
- به منظور حساس سازی کارکنان بهداشت ، کارکنان سایر بخش های دولتی و مردم پیرامون مسایل مرتبط با آموزش سلامت ، اطلاعات مناسب را درباره آن ارائه دهید .
- نقش بازاریابی اجتماعی در آموزش سلامت را تحلیل کنید.
- نقش انتقال اطلاعات و اطلاع رسانی در آموزش سلامت را تحلیل کنید.
- نقش انگیزه را در حرکت از دانش به عمل ، شفاف و واضح سازید.
- اصول اخلاقی آموزش سلامت را در نظر بگیرید.

ج - ضرورت آموزش سلامت را بیان کنید

چ - اصول آموزش سلامت را در قالب موارد زیر ارائه دهید :

- اصل چند رشته ای بودن
 - اصل مشارکت
 - اصل موقعیت و جایگاه های اجتماعی
 - اصل اقدام فردی ، گروهی و اجتماعی برای ایجاد تغییر
- ح - نقش ها و وظایف کارشناس آموزش سلامت را با توجه به اصول مندرج در ضمیمه شماره دو تحلیل نمایید.

۲- ۱- ۲ نکات فنی شرح مسوولیت های اصلی کارشناس آموزش سلامت

با توجه به اهمیت برنامه های آموزش سلامت ، نقش کارشناس آموزش سلامت در طراحی و تدوین برنامه ای مدون برای آموزش سلامت به گروه های هدف پیش بینی شده ، بیش از پیش پر رنگ شده است . مسوولیت های اصلی کارشناسان آموزش سلامت در سه حیطه اصلی اطلاعات، ارتباطات و آموزش می باشد که به طور مفصل در سه بخش این دستورالعمل به آن پرداخته شده و نکات فنی هر یک از آنها ، تشریح شده است .

یکی از اصلی ترین مسوولیت های هر کارشناس آموزش سلامت در برنامه ریزی برنامه های آموزشی ، آشنایی با نحوه تهیه برنامه تفصیلی آموزش سلامت می باشد که شامل مراحل زیر است :

الف - بررسی وضعیت موجود شامل :

- فهرست نمودن داده های مورد نیاز
- جمع آوری و طبقه بندی داده ها
- تجزیه و تحلیل داده ها
- تعیین اولویت ها

ب - تعیین اهداف کلی

پ - تعیین اهداف اختصاصی و واسطه ای (مرحله ای)

ت - تعیین راهکارهای آموزشی

ث - تعیین فعالیت ها و جدول زمان بندی فعالیت ها

ج - تعیین روش های پایش و ارزشیابی

چ - پیش بینی بودجه مورد نیاز

ح - اجرا

خ - پایش

د - ارزشیابی

ذ - بازنگری برنامه (در صورت نیاز)

۳- ۱- ۲ نکات فنی جلب حمایت همه جانبه (Advocacy)

جلب حمایت همه جانبه ، راهکاری است برای ایجاد تغییر در سیاست ها و خط مشی های بهداشت عمومی با کمک افراد فعال ، مسوول و یا سیاستگذاری سازمان ها بوده و به معنای مجموعه ای از فعالیت های هدفمند برای حمایت از یک نهضت یا تغییر سیاست می باشد که با استفاده از راهکارهای مختلف و از جمله ارتباطات و جلب مشارکت انجام می شود . این راهکارها در حقیقت برای ایجاد تغییر و یا اصلاح خط مشی ها و سیاست های موجود و نیز اجرای مؤثر و تقویت آنها می باشد .

جلب حمایت همه جانبه ، در برگیرنده ی ارایه پیام هایی است که با هدف تأثیرگذاری بر اقدامات سیاستگذاری طراحی می شود . مخاطبین این برنامه می توانند گره های زیر باشند :

- موسسات و نهادهای اجتماعی
- حمایت کنندگان مالی
- بخش های دولتی
- سازمان های دولتی در سطح استان و شهرستان
- صاحبان رسانه های ارتباط جمعی
- عموم مردم

- رهبران اجتماعی

- افراد و شخصیت های کلیدی و با نفوذ

الف - تجزیه و تحلیل موقعیت

جمع آوری اطلاعات برای بیان روشن از مشکل بهداشتی در این مرحله صورت می گیرد . در این

مرحله گام های زیر را انجام دهید :

- مشکل را تعریف نمایید .

- سیاست ها و خط مشی هایی که به نحوی با مشکل مرتبط هستند را لیست کنید .

- انواع تغییراتی که لازم است در سیاست ها رخ دهد تا به حل مشکل کمک نماید را مشخص

سازید (تدارکات و پشتیبانی ، سازماندهی ، تصمیمات قانونی ، عمل به تعهدات ، عملکرد

مؤسسات یا سایر موارد) .

- صاحبان اصلی و شرکای این تغییر سیاست ها را مشخص کنید .

موارد زیر را مشخص نمایید :

- چه کسانی باید حمایت های همه جانبه نمایند ؟

- رقبا چه کسانی هستند ؟

- کانال های دستیابی به تصمیم گیران کدامند ؟

- پیام های مورد پذیرش تصمیم گیران چیست ؟

- چه کسانی بر تصمیم گیران تأثیر می گذارند ؟

- اولویتهای کاری آنها چیست ؟

- چه ساختار ارتباطی ، شما را به اتخاذ تصمیم می رساند ؟

ب - تعیین راهکار

انجام این مرحله بر مبنای نتایج و تحلیل صورت گرفته و مستقیماً به طرح ریزی بر اساس اهداف

اختصاصی و شرایط و موقعیت فعالیت های حمایتی منتهی خواهد شد .

در این مرحله گام های زیر را انجام دهید :

- گروه کاری برای تعیین راهکار و تدوین طرح عملیاتی را تشکیل دهید .
 - مخاطبین اولیه و ثانویه خود را تعیین کنید (موافق - مردد - رقیب) .
 - اهداف اختصاصی خود را بر اساس SMART + P تعیین نمایید (به بخش اول ، ۱ - ۳ -
۲ مراجعه شود) .
 - مباحث خود را در یک موقعیت منحصر به فرد به تصمیم گیران ارائه دهید .
 - منابع و طرح های لازم برای ایجاد یکپارچگی و حمایت های لازم برای ایجاد تحرک و انگیزه را انتخاب کنید .
 - شرکای مناسب ، افراد متحد شده در فعالیت های حمایتی ، سرمایه گذاران اصلی برنامه و رقیبان خود را تعیین نمایید .
 - عملیات متناسب با مخاطبین برنامه را طراحی نموده و طرح عملیاتی را همراه با بودجه تدوین کنید .
 - طرح استفاده از چندین کانال ارتباطی شامل ارتباط بین فردی ، رسانه های موجود در جامعه ، رسانه های جمعی و اطلاعات جدید از طریق پست الکترونیکی و اینترنت را تهیه کنید .
 - در طرح خود ، شاخص های بینابینی و نهایی برای پایش فرآیندها و ارزشیابی اثرات برنامه (Impact) را پیش بینی نمایید .
- پ - ایجاد انگیزه و به حرکت در آوردن جامعه
- در این مرحله ساختار یکپارچه ای برای تقویت فعالیت های حمایتی ایجاد می شود تا برنامه با کمترین واکنش های منفی روبرو شود . برای این کار ، گام های زیر را انجام دهید :
- برنامه عملیاتی را بر اساس شرایط مخاطبین ، تغییرات مورد انتظار در مخاطبین ، اهداف اختصاصی ، فعالیت های کلیدی ، جدول زمان بندی و شاخص های ارزشیابی هر فعالیت ، تدوین نمایید .
 - از روش های جلب انگیزه و تشویق برای تمام اعضا استفاده کنید .

- برای دریافت بیشترین اثر از برنامه ، فعالیت ها را بر اساس مدت انجام آن زمان بندی کنید (برنامه ریزی عملیاتی تصویری ، گانت ، AND و ...) .
- برای ایجاد اتحاد بین اعضا ، مسوولیت های روشن و مکتوب را برای پایش وقایع و فعالیت ها ابلاغ نمایید .
- برای افزایش اتحاد بین اعضا ، شبکه ارتباطی را ایجاد نموده و آنها را در کنار هم حفظ کنید.
- برنامه مهارت آموزی و آموزش در فعالیت های حمایتی همه جانبه را برای کارکنان سازماندهی و اجرا کنید .
- اطلاعاتی که اهمیت جایگاه شما و سازمان تان و نیز فعالیت های شما را نشان می دهد . تهیه کنید .
- جایگاه و موقعیت خود را با علایق تصمیم گیران در هم آمیزید .
- اطلاعات را به طور خلاصه در قالب شبکه های مورد توجه اعضا ارایه دهید .
- از داستان های کوتاه یا ضرب المثل در پیام خود استفاده کنید .
- بر پیشنهادات فوری و اولویت دارد تأکید نموده و اعمال مطلوب را مشخص و برجسته نمایید .
- برای استفاده از پوشش رسانه های جمعی (خبری) به منظور انتقال وقایع مناسب و ارایه داده های جدید ، برنامه ریزی و سازماندهی کنید .

ت - اقدام (Action)

- در این مرحله تمام شرکا را در کنار یکدیگر قرارداده و برای جلب توجه و تمرکز افراد بر بحث مورد نظر ، پیام هایتان را تکرار نموده و آنها را تشویق به استفاده از مواد آموزشی کنید .
- در این مرحله گام های زیر را انجام دهید :
- نظرات موافق و مخالف را پایش نموده و مکرراً به آنها پاسخ دهید . قابل انعطاف باشید .
 - فعالیت های مستمر را بر اساس جدول زمان بندی انجام دهید .

- چارچوبی برای اطلاع رسانی به کلیه اعضای متحد در زمینه فعالیت ها و نتایج اقدامات تهیه نماید .
- حمایت های رسانه ای همراه با ارتباطات بین فردی ، تشکیل همایش و کمک های فنی را توسعه دهید .
- از مخالفت نترسید و سعی کنید از آنها سود ببرید .
- از فعالیت های غیر قانونی و غیر شرعی اجتناب کنید .
- سیاستگذاران و تصمیم گیران را نسبت به تعهدی که داده اند ، متعهد نگهدارید .
- از موقعیت ها و نارسایی ها ، گزارش تهیه کنید (اطلاع رسانی عمومی در زمینه تغییرات مثبت ، قدردانی از نقش سیاستگذاران و شرکای متحد شده) .

ث - ارزشیابی

ارزشیابی یکی از مهمترین مراحل در جلب حمایت همه جانبه بوده و در این خصوص باید مراحل زیر را انجام دهید :

- ارزشیابی فرآیند را بر اساس شاخص های تعیین شده در طرح عملیاتی انجام دهید .
- ارزشیابی اثرات برنامه (Impact) را بر اساس اهداف برنامه راهبردی خود ، انجام دهید .

ج - تداوم برنامه

برای تداوم برنامه ، مراحل زیر را انجام دهید :

- برای حفظ اتحاد ایجاد شده ، گزارشات مستمری از آن برنامه را در دراز مدت ، ارایه دهید .
- داده ها و توافق نامه ها را در هر مرحله بایگانی نمایید .
- اقدامات را مرور نموده و در صورت لزوم آنها را بازنگری کنید .

۴ - ۱ - نکات فنی استفاده از مهارت های شبکه سازی اجتماعی برای تبادل اطلاعات

شبکه سازی و یا ایجاد شبکه ، پدیده ای جهانی و فرآیندی است که در آن تماس و ارتباطات بین افراد و سازمان هایی صورت می گیرد که اهداف و منافع مشترک داشته و برای کار مشترک به منظور نیل به اهداف خاصی توافق دارند .

شبکه های اجتماعی می توانند بستر مناسبی برای ایجاد حمایت و محیط خودکفا برای بررسی مسایل و اهداف عنوان شده باشند . معمولاً مردم بنا به دلایل مختلف از قبیل کاریابی ، جمع آوری پول برای مدرسه سازی و احداث مراکز اجتماعی ، انجام فعالیت های انتخاباتی و سیاسی و توسعه و گسترش خدمات ، از شبکه های شخصی و حرفه ای خود استقبال می کنند .

موفقیت و پایداری شبکه های اجتماعی در جامعه معاصر به عوامل متعددی بستگی دارد که

عبارتند از:

- سازماندهی خوب و عملکرد مؤثر

- استفاده مناسب از منابع ، زمان و توان کارشناسی

- مهارت ها و استعداد های افراد .

استفاده بهینه از فرصت ها و موقعیت های به وجود آمده برای اثرگذاری در نیل به اهداف کلی و

اختصاصی از جمله عواملی هستند که در میزان موفقیت یک شبکه اجتماعی می توانند مؤثر واقع

شود.

در خصوص ایجاد شبکه اجتماعی باید مراحل زیر را انجام دهید :

الف - عناصر مورد نیاز برای ایجاد یک شبکه را به شرح زیر تعیین کنید :

• هدف / اهداف روشن و شفاف

• وجود اعضای متعدد یا شرکا

• بیانیه رسالت و مأموریت

• دیدگاه های مشترک

ب - عناصر مورد نیاز برای پایداری و حفظ شبکه را به شرح زیر ارائه دهید :

• هنجارهای واضح و روشن شرکا

• نظام ارتباطی مناسب

• رهبری مشارکتی

• اعتماد و اطمینان بین شرکا

• مشارکت گسترده ی اعضا یا شرکا

۵-۱-۲ نکات فنی راهکارهای عمده در ایجاد یک شبکه اجتماعی

مراحل فنی اتخاذ راهکارهای عمده در ایجاد یک شبکه را به شرح زیر انجام دهید :

- الف - شبکه را تعریف کنید.
- ب - هدف / اهداف کلی و اختصاصی را بیان نمایید.
- پ - رسالت شبکه را تدوین کنید.
- ت - افراد و سازمان هایی که در رسالت تدوین شده ، اشتراک نظر دارند را مشخص سازید.
- ث - فهرستی از سازمان های کمک کننده در ایجاد شبکه را تهیه کنید.
- ج - روش های دعوت از سازمان های کمک کننده را تعیین نمایید.
- چ - دستور کار اولین جلسه را تنظیم کنید.
- ح - نتایج و انتظارات را در اولین جلسه مشخص سازید.
- خ - فهرستی از سازمان ها و افرادی که آماده همکاری هستند را تهیه کنید.
- د - تعهد سازمان ها و افراد برای ایجاد شبکه را مشخص نمایید.

۶- ۱- ۲ نکات فنی راهکارهای عمده در پایداری و حفظ شبکه اجتماعی

مراحل فنی اتخاذ راهکارهای عمده در پایداری و حفظ شبکه را به شرح زیر انجام دهید :

- الف - رسالت شبکه را مشخص سازید.
- ب - حجم عضویت و تعداد اعضا را برآورد نمایید.
- پ - منابع و مهارت های موجود در شبکه را تعیین کنید.
- ت - نحوه جذب افراد ماهر و منابع خاص را تعیین نمایید.
- ث - شیوه های تصمیم گیری را مشخص سازید.
- ج - روش های اطلاع رسانی به اعضای شبکه را تعیین کنید.
- چ - شیوه های حصول به توافق در بین اعضا را به طور واضح بیان نمایید.
- ح - روش حفظ و تعادل قدرت در شبکه را مشخص سازید.

- خ - نحوه مدیریت و حل اختلاف و تضادها را تعیین کنید .
- د - راهکارهای طراحی و تدوین برنامه عملیاتی را تعیین نمایید.
- ذ - نحوه تفویض اختیار و تقسیم کار را مشخص نمایید.
- ر - روش های مستندسازی فعالیت های شبکه را تعیین کنید.
- ز - شیوه های پایش و ارزشیابی را تنظیم نمایید.
- ژ - راه های جلوگیری از سوءاستفاده احتمالی اعضا را مشخص سازید.

۲ - ۲ اصول فنی حمایت از برنامه ریزی متکی بر داده های نیازسنجی برای آموزش سلامت

اولین گام در طراحی و برنامه ریزی فعالیت های آموزش سلامت ، تحلیل وضعیت موجود است که در آن ، تحلیل مخاطب / گروه های هدف و نیازسنجی آموزشی از مهمترین اجزای تشکیل دهنده این فرآیند محسوب می شود .

وجود داده ها و اطلاعات در زمینه خصوصیات کلی و منحصر به فرد گروه های هدف برای طراحی دقیق پیام های آموزشی در قالب برنامه ها و فعالیت های آموزش سلامت ، یک ضرورت است. به منظور حمایت همه جانبه از برنامه ریزی متکی بر داده های نیازسنجی ، مراحل زیر را انجام دهید :

- الف - در هر برنامه ریزی آموزش سلامت باید نیازسنجی انجام دهید.
- ب - دیدگاه ها ، نگرش ها و افکار متضاد با آموزش های مورد نظر در فرآیند نیازسنجی را بررسی نموده و آنها را طبقه بندی کنید .
- پ - طرز تلقی و دیدگاه های عنوان شده در نیازسنجی را باید در چارچوب مفاهیم بهداشت و در سه سطح پیشگیری آن و نیز باورهای صحیح علمی و تخصصی ، تقسیم بندی کنید.
- ت - شرایط و عوامل ایجاد کننده این نوع دیدگاهها و باورها و بحث در خصوص متداول ترین آنها را تجزیه و تحلیل نمایید.

ث - مناسب ترین راهکار آموزشی ، فرهنگی و اجتماعی را جهت مقابله مؤثر با موضوعات بحث برانگیز و مرتبط با سلامت ، انتخاب کنید.

ج - به عوامل انعطاف پذیری ، دسترسی به منابع ، ویژگی های فرهنگی گروه های هدف و شرایط اجتماعی - سیاسی حاکم برای انتخاب راهکارهای مقابله مؤثر با مسایل ، توجه کامل نمایید.

چ - مسایل ، نیازها و مشکلات آموزش سلامت که در فرآیند نیازسنجی و تحلیل وضع موجود به دست آمده است را معین کنید.

ح - مهمترین نیازها را اولویت بندی کنید .

خ - اولویت های مطرح شده را به صورت چالش های آینده آموزش سلامت ، تدوین نمایید .

د - برنامه جلب حمایت همه جانبه (advocacy) را متناسب با شدت ، وسعت ، تأثیرات منفی و یا مثبت آنها و نیز میزان استقبال و حمایت مردم ، افراد ذینفع و گروه های هدف ایجاد تغییر ، طراحی کنید.

۱-۲-۲ نکات فنی بررسی دیدگاههای متضاد و تحلیل عوامل مختلف و مؤثر بر تصمیم گیران

در توجه به تحلیل عوامل مختلف و مؤثر بر تصمیم گیران و نیز بررسی دیدگاه های متضاد در امر جلب حمایت همه جانبه ، مراحل زیر را انجام دهید :

الف - نحوه کار مؤسسات مختلف و نیز افراد تصمیم گیر در بخش های مورد نظر را شناسایی کنید.

ب - به مساله پژوهش و گفتگو برای درک سیاست های پایه ، توجه نمایید.

پ - محیط سیاسی که در آن ، فعالیت مربوطه انجام می شود را هر چه بیشتر درک کنید.

ت - جامعه مورد نظر را شناسایی نمایید.

ث - موضوع یا مسأله ای که باید برای آن سیاستگذاری انجام شود را مشخص سازید.

ج - نهادها و یا افراد کلیدی و مؤثر را شناسایی و تعیین کنید.

- چ - محیط سیاستگذاری را تجزیه و تحلیل نموده و نتایج آن را جمع بندی نمایید.
- ح - گزینه های ممکن برای تغییر سیاست و خط مشی ها را انتخاب کنید.
- خ - موافقین و مخالفین را مشخص سازید.
- د - نقش ها و پیام های کلیدی را انتخاب کنید.
- ذ - فعالیت های مربوط به جلب حمایت همه جانبه را مشخص نمایید.
- ر - مؤسسات ، سازمان ها و نهادهای سیاسی و سیاستگذاری را تجزیه و تحلیل کنید.
- ز - شبکه ارتباطی با سایر سازمان ها را ایجاد نمایید.
- ژ - توان تخصصی و کارشناسی خود را به گونه ای افزایش دهید که در ارتباط سیاستگذاران از اعتبار کافی برخوردار باشید.
- س - برای ایجاد و افزایش اعتبار در بین مردم با آنها ارتباط برقرار کنید.

۳ - ۲ اصول فنی انتخاب تکنیک ها و روش های برقراری ارتباط برای ارایه اطلاعات

بهداشتی

اطلاعات قدرت است . دسترسی جهانی به اطلاعات و بویژه به اطلاعات بهداشتی یکی از راهکارهای محوری در ارتقای سلامت و تقویت روند حرکت به سوی توسعه پایدار می باشد . دسترسی به اطلاعات بهداشتی و آگاه شدن از مسایل و مشکلات بهداشتی در محل کار و زندگی، گامی اساسی در توانمندی مردم و بخصوص گروه های اجتماعی محروم می باشد . ارتقای سطح سواد بهداشتی جامعه ، کلید مشارکت فعال آنها در تأمین ، حفظ و ارتقای سلامت خود ، خانواده و جامعه ای که در آن زندگی می کنند ، محسوب می شود نقش روش ها و تکنیک های ارتباطی در برنامه های ارتباطات برای سلامت بسیار دارای اهمیت است زیرا با استفاده از روش های متعدد برقراری ارتباط می توان گروه های وسیع و طیف مختلفی از مردم را تحت پوشش پیام های مهم و مفید بهداشتی که حامل اطلاعات مفید مرتبط با سلامت هستند قرار داد .

۱- ۳- ۲ نکات فنی انتخاب انواع تکنیک ها و روش های برقراری ارتباط

در برنامه ارتباطات بهداشتی ، برقراری ارتباط به شکل های زیر صورت می گیرد :

الف - ارتباطات بین فردی Interpersonal Communication

ب - ارتباطات از طریق رسانه های گروهی Mass Media Communication

ج - ارتباطات از طریق رسانه های کوچک Little Media

د - ارتباطات الکترونیک (مدرن) Electronic Communication

هـ - ارتباطات از طریق رسانه های سنتی Traditional Media

با توجه به تنوع فنون و روش های برقراری ارتباط باید در هنگام انتخاب روش و یا تکنیک،

مراحل زیر را انجام دهید :

الف - زمینه و بافت اجتماعی - اقتصادی و فرهنگی گروههای اجتماعی را شناسایی نمایید.

ب - شکل های عمده برقراری ارتباط در زندگی عادی گروههای هدف را بررسی و طبقه بندی نمایید.

پ - رسانه های دلخواه و مورد نظر گروههای هدف را با انجام بررسی های کمی و کیفی ، تعیین کنید.

ت - برای انتخاب مؤثرترین روش های ارایه پیام ، از روش بارش افکار استفاده کنید.

ث - موانع و محدودیت های مالی ، سیاسی ، اجتماعی و فرهنگی را مورد توجه قرار دهید.

ج - از روش های متعدد برای دسترسی به گروه هدف و ارایه پیام استفاده کنید که برخی از آنها به شرح زیر است :

• روش های ارتباط بین فردی (چهره به چهره)

- مشاوره فردی

- آموزش همسالان و همسانان

- مشاوره گروهی

- پیام و راهنمایی های تلفنی (ارتباط مستقیم تلفنی)

- فعالیت های سیاری

● رسانه های کوچک

- فلیپ چارت

- بروشور

- اسلاید

- پوستر

- فیلم ویدیویی

● رسانه های گروهی

- رادیو

- تلویزیون

- فیلم سینمایی

- روزنامه

- محله

- موسیقی

- تئاتر

● رسانه های الکترونیکی

- اینترنت (صفحات وب ، e-mail)

- تابلوهای الکترونیکی و دیجیتالی

- برنامه های رایانه ای

● Traditional Media رسانه های سنتی

- رسانه های مردمی

- داستان سرایی

- خیمه شب بازی و نمایش عروسکی

- سیاه بازی

- چ - دانش و مهارت استفاده مؤثر از رسانه ها و کانال های ارتباطی را کسب نمایید.
- ح - سعی نمایید در هر برنامه ارتباطی از چندین کانال بطور خلاق و مؤثر استفاده کنید تا بتوانند اثرگذاری بیشتری داشته باشند .
- خ - رسانه ها و کانالها را قبل از استفاده و یا تولید انبوه ، پیش آزمون کنید.
- د - در طراحی پیام های بهداشتی که از طریق کانال ها و رسانه های ارتباطی ارایه می شوند ، دقت لازم را مبذول نموده و از قاعده کلی Kiss پیروی کنید ، یعنی پیام را ساده و کوتاه ارایه دهید (Keep It Simple and Short) .

۴ - ۲ اصول فنی تقویت ارتباط بین ارایه دهندگان مراقبت بهداشتی و مصرف کنندگان خدمات

ارتقای سطح و میزان استفاده از خدمات و مراقبت های بهداشتی توسط مصرف کنندگان و مشتریان برنامه های مختلف بهداشتی به عوامل متعددی بستگی دارد . فرآیند افزایش مستمر استفاده از خدمات سلامت ، نشانه بارزی از سطح مطلوب مشارکت جامعه در تأمین ، حفظ و ارتقای سلامت می باشد .

کارشناس آموزش سلامت در تقویت ارتباط بین مصرف کنندگان و ارایه دهندگان خدمات و مراقبت های سلامت ، نقش محوری داشته . با استفاده از راهکارهای زیر ، ارتباطات پویا و چند جانبه بین نظام مراقبت های بهداشتی و مصرف کنندگان را ارتقا بخشید :

الف - گروههای مصرف کننده را با اهمیت ، نوع ، طبیعت و فواید استفاده از مراقبت ها و خدمات بهداشتی ، هر چه بیشتر آشنا نمایید .

ب - از فنون برقراری ارتباط مؤثر و ارایه پیام در زمینه اهمیت مراقبت ها برای ارتقای سلامت توسط کارشناسان آموزش سلامت ، استفاده نموده و از روش های زیر استفاده کنید:

- نیازها، انتظارات و توقعات مشتریان و مصرف کنندگان در رابطه با خدمات معین سلامت را بررسی کنید.
- فنون بازاریابی اجتماعی در رابطه با جلب مشارکت گروه های هدف برای استفاده از خدمات یک برنامه معین (رجوع شود به بخش سوم) را به کار گیرید.
- از رسانه های کوچک مانند پوستر ، پمفلت و تراکت های تصویری برای ارتقای سطح آگاهی جامعه و گروه های هدف در زمینه اهمیت مراقبت های سلامت ، استفاده مؤثر نمایید.
- کارکنان بهداشتی و فراهم کنندگان خدمات را در زمینه فنون ارتباطات انسانی ، روش های اطلاع رسانی و انتقال پیام و راه های جلب مشارکت افراد و گروه ها و تداوم برنامه های بهداشتی را مورد آموزش و بازآموزی قرار دهید .
- جلسات معارفه ، بحث گروهی و بازدید از منزل به عنوان بخشی از راه کارهای تقویت ارتباط بین گروه های هدف و فراهم کنندگان مراقبت ها ، راه اندازی کنید.
- از داوطلبین بهداشتی و سازمان های غیر دولتی برای ارایه پیام های بهداشتی در زمینه اهمیت و مراقبت های سلامت ، استفاده نمایید.

۳ - دستور العمل فنی ارتقای حرفه آموزش سلامت

معضلات و مشکلات بهداشتی یا پیشرفت زندگی اجتماعی و عبور از دوره های گذار ، همواره در حال تغییر بوده و متناسب با این تغییرات ، نیازهای آموزش سلامت نیز تغییر کرده و دگرگون می شود . بنابراین آموزش سلامت باید بتواند همواره با دید انتقادی ، نه تنها نیازهای فعلی خود بلکه نیازهای آتی آموزش سلامت را مورد بررسی و پیش بینی قرار داده و متناسب با نیازها ، برنامه ریزی نماید .

۱ - ۳ اصول فنی تحلیل نیازهای فعلی و آینده آموزش سلامت

در تحلیل نیازهای فعلی و آینده آموزش سلامت ، مراحل زیر را باید انجام دهید :

- الف - هرم سنی جمعیت منطقه را تحلیل کنید.
- ب - بیماری های شایع منطقه را لیست نمایید.
- پ - ترکیب سنی و جنسی بیماریهای منطقه را توصیف کنید.
- ت - معضلات اجتماعی را شرح دهید.
- ث - اثرات بهداشتی این معضلات اجتماعی را بررسی نمایید.
- ج - حمایت همه جانبه برای به حداقل رساندن آثار بهداشتی ناشی از معضلات اجتماعی را جلب کنید.
- چ - در تعیین نیازهای آتی آموزش سلامت ، ذینفع های آموزش سلامت را مشخص سازید .
(به بخش دوم ، ۱-۱ مراجعه شود) .
- ح - عوامل داخلی و خارجی تأثیر گذار بر سلامت را شناسایی کنید.

خ - از تکنیک های برنامه ریزی استراتژیک برای تحلیل نیازهای آتی آموزش سلامت ، استفاده نمایید.

۲- ۳ اصول فنی به عهده گرفتن مسوولیت ارتقای حرفه آموزش سلامت

یکی از وظایف کلیدی کارشناسان آموزش سلامت ، توجه به مقوله‌ی ارتقای مستمر حرفه آموزش سلامت است . در دنیای معاصر و پر تحول کنونی ، ضرورت پرداختن به پویا سازی منظم حرفه آموزش سلامت و جوانب مختلف آن ، بویژه روشها و مدل‌های برنامه ریزی ، استانداردهای اجرایی ، روشهای پایش و ارزشیابی و مفاهیم کلیدی آموزش سلامت در رابطه با شرایط و مقتضیات جامعه محلی ، منطقه ای ، ملی و جهانی و نیز از نظر اثربخشی و کارایی آموزش سلامت ، اجتناب ناپذیر است .

در به عهده گرفتن مسوولیت ارتقای حرفه آموزش سلامت ، مراحل زیر را انجام دهید :

الف - نقش مؤسسات مختلف آموزش سلامت در ارتباط با این حرفه را تحلیل کنید.

ب - مراکز، مؤسسات و محافل علمی و فنی آموزش سلامت در سطوح محلی ، منطقه ای ، ملی و بین المللی را شناسایی کنید.

پ - منابع علمی و فنی از قبیل منابع آموزشی ، راهنماهای فنی ، استانداردهای اجرایی این نوع مؤسسات را شناسایی و جمع آوری نمایید.

ت - ارتباط مؤثر با مؤسسات ذکر شده را برقرار نموده و تبادل اطلاعات در زمینه ابعاد علمی - فنی و حرفه ای آموزش سلامت را انجام دهید.

ث - در صورت امکان ، از متخصصین و یا کارشناسان مراکز ذکر شده برای انجام امور مشاوره‌ای در زمینه چگونگی ارتقای حرفه آموزش سلامت دعوت کنید.

ج - اطلاعات جدید در زمینه حرفه آموزش سلامت را از طریق اینترنت ، نشریات و منابع علمی جدید ، جستجو کنید.

ج- از مؤسسات و مراکزی که در ارتباط با آموزش سلامت فعالیت دارند در مورد برنامه های کلان ، استراتژیک و چالش های آینده حرفه آموزش سلامت ، نظر خواهی نموده و داده های به دست آمده را تحلیل کنید.

۱- ۲- ۳ نکات فنی تحلیل نقش مؤسسات مختلف آموزش سلامت در ارتقای حرفه آموزش

سلامت

در تحلیل نقش مؤسسات مختلف آموزش سلامت برای ارتقای این حرفه ، مراحل زیر را انجام دهید :

الف - مؤسسات آموزشی ، دانشگاه ها و دانشکده های مختلف و مراکز علمی آموزش سلامت که در آن آموزش و مهارت آموزی برای تربیت کادر تخصصی و حرفه ای صورت می گیرد را شناسایی کنید.

ب - مؤسسات علمی طراحی و مدل سازی تئوریک که طراحی پروژه ها و ارتباطات را بر عهده دارند ، شناسایی نمایید.

ج - مؤسسات مجری طرح ها و پروژه های آموزشی و برنامه های عملیاتی در سطوح مختلف را شناسایی کنید .

چ - مؤسسات و مراکز پژوهش و تحقیقاتی که در زمینه بررسی ها تحقیقات پایه ، کاربردی و تحقیقات مبتنی بر شواهد در مورد آموزش سلامت، فعالیت می کنند را شناسایی نمایید .

۳- ۳ اصول فنی رعایت مسایل اخلاقی در اقدامات آموزش سلامت

نظام نامه اخلاقی آموزش سلامت ، چارچوبی از ارزش های مشترک ارایه خدمات سلامت است که بر اساس اصول اخلاقی اساسی و جاری در تمام خدمات مراقبت از سلامت ، یعنی احترام به استقلال افراد ، ارتقای عدالت اجتماعی و ترویج نکات مثبت اخلاقی طراحی شده است . مسوولیت هر آموزش دهنده سلامت ، درخواست بیشترین حد استانداردهای اجرایی ممکن و تشویق به برخورداری از رفتارهای اخلاقی در بین تمام کسانی است که با آنها کار می کنند . آموزش دهندگان

سلامت بدون توجه به عنوان شغلی ، وابستگی حرفه ای ، محیط کار و جمعیت تحت پوشش ، در تصمیم گیری های حرفه ای خود باید به این دستور العمل ها و نکات فنی وفادار باشند .

• **مسئولیت در قبال مردم**

در توجه به این مسئولیت ، مراحل زیر را انجام دهید :

الف - از حق تصمیم گیری آگاهانه افراد در زمینه سلامت (تصمیم هایی که سلامت سایرین را تهدید نکند) حمایت کنید .

ب - از اقدامات و سیاست های اجتماعی حامی و تسهیل کننده مشارکت مردم ، حمایت نمایید .

پ - بین منابع بالقوه و نتایجی که از ارائه خدمات و برنامه های مرتبط با آن حاصل می شود ، ارتباط برقرار کنید .

ت - در مورد کیفیت خدمات و محدودیت در مهارت های افراد ، صداقت نشان دهید.

ث - از شأن و حریم خصوصی افراد در ارائه خدمات و حفظ اطلاعات آنها حمایت کنید.

ج - افراد ، گروه ها و جوامع را در تمام فرآیندهای آموزشی ، فعالانه درگیر نموده و درک روشنی از تصور مردم در این جنبه ها داشته باشید .

چ - به حقوق افراد برای برخورداری از ارزش ها ، نگرش ها و عقاید مختلف ، احترام گذاشته و آنها را به رسمیت بشناسید.

ح - خدمات را به صورت برابر و برای تمام افراد ، ارائه دهید .

• **مسئولیت در قبال حرفه آموزش سلامت**

در توجه به این مسئولیت مراحل زیر را انجام دهید :

الف - سطح دانش تخصصی را از طریق مطالعه و آموزش مداوم ، عضویت و مشارکت در سازمان های حرفه ای ، حفظ ، بهبود و ارتقا بخشید .

ب - حرفه آموزش سلامت و پذیرش گفتگوی انتقادی مسوولانه را تشویق ، حمایت و تقویت سازید.

پ - رفتار عادلانه و تعامل با سایرین را تشویق نمایید.

ت - اختلاف نظرهای تخصصی احتمالی را در عین انسجام و یکپارچگی بپذیرید.

ث - در ارایه دستاوردهای تخصصی با سایرین ، همکاری کنید.

• **مسئولیت در قبال کار فرمایان**

در توجه به این مسئولیت مراحل زیر را انجام دهید :

الف - مسئولیت های تخصصی را با توجه به استانداردها و دستور العمل های مناسب ، اجرا کنید.

ب - خدمات بالقوه و نتایج برنامه ها را به کارفرمایان معرفی و ارایه دهید.

پ - در مورد مأموریت هایی که در تضاد با اخلاق حرفه ای هستند ، گفتگوی شفاف داشته باشید.

ت - از رقابت بی مورد و درگیری بر سر منافع ، اجتناب کنید.

ث - صلاحیت و شایستگی در انجام مسایل تخصصی را حفظ نمایید.

• **مسئولیت در ارایه آموزش سلامت**

در توجه به این مسئولیت ، مراحل زیر را انجام دهید :

الف - نسبت به تنوع اجتماعی و فرهنگی و توجه به مسایل حقوقی و قانونی در برنامه ریزی و اجرا ، حساسیت نشان دهید.

ب - راهکارهای مناسب را با استفاده از آخرین پیشرفت ها و تحقیقات ، به کار گیرید.

پ - اثربخشی برنامه ها و روش های اجرایی را بطور دقیق ارزشیابی کنید.

ت - در انتخاب شیوه های زندگی سالم به صورت داوطلبانه و نه از روی اجبار و تهدید، اعتماد به نفس و توانایی لازم در افراد را ایجاد کنید.

ث - افراد را از نتایج بالقوه خدمات ، راهکارها و تصمیمات ، آگاه سازید.

• **مسئولیت تربیت نیروهای تخصصی آموزش سلامت**

در توجه به این مسئولیت ، مراحل زیر را انجام دهید:

الف - افراد را با توجه به ارایه فرصت های برابر و شایستگی دانشگاهی و توانایی همکاری بالقوه در زمینه های تخصصی ، انتخاب کنید.

ب - در جهت ایجاد محیط آموزشی عاری از تبعیض های مختلف و ایجاد محیطی فرهنگ ساز ، تلاش نمایید.

پ - در قبال آماده سازی صحیح ، ارایه مطالب و مواد آموزشی مناسب ، جدید و به روز ، ارایه پس خوراند منطقی و بموقع ، بیان واضح و منطقی از انتظارات و ارزیابی و ارزشیابی مناسب نیروهای تخصصی آموزش سلامت، تعهد داشته باشید.

ت - مشاوره دقیق و عینی را به فراگیران ارایه و برای دسترسی به مشاغل تخصصی مطمئن، با آنها مشورت کنید.

ث - راهنمایی کافی و فرصت های لازم و مفید برای توسعه حرفه ای فراگیران را فراهم و ارایه نمایید .

در خصوص نظام نامه و مسایل اخلاقی آموزش سلامت به بخش ضمیمه شماره سه مراجعه کنید.

بخش سوم

مسئولیت های اطلاعاتی

(Informational Responsibilities)

۱ - دستور العمل فنی انجام وظیفه کارشناس آموزش سلامت به عنوان فرد کلیدی و مرجع در زمینه اطلاعات آموزش سلامت

کارشناس آموزش سلامت باید به عنوان فرد کلیدی و مرجع در زمینه اطلاعات آموزش سلامت، ایفای نقش نمایند. به همین منظور توجه به موارد زیر ضروری است:

الف - استفاده از سیستم های ارزیابی اطلاعات بهداشتی رایانه ای

ب - تحلیل روابط مشاوره ای مؤثر

پ - تفسیر تقاضاهای اطلاعات بهداشتی

ت - انتخاب مواد آموزشی اثربخش و مرجع برای انتشار

۱ - ۱ اصول فنی استفاده از سیستم های ارزیابی اطلاعات بهداشتی رایانه ای

با توجه به اهمیت اطلاعات روزآمد و جدید در ارتقای دانش فنی و مهارت کارشناسان آموزش سلامت، لزوم استفاده از پایگاه های اطلاعاتی مدرن و به روز با استفاده از سایت های علمی اینترنتی، بیش از پیش مطرح می باشد. دسترسی به منابع مهم اطلاعاتی و سایر داده های بهداشتی پایه به صورت online و لزوم استفاده از منابع مختلف اطلاعاتی، این فرصت را در اختیار کارکنان بهداشتی قرار می دهد که بتوانند نیازهای جاری را با بهره گیری از آخرین اطلاعات معتبر و کارآمد، پاسخ گویند.

در خصوص منابع رایانه ای و برای استفاده از اطلاعات بهداشتی به بخش اول، ۲ - ۱ - ۱ مراجعه کنید.

۲ - ۱ اصول فنی روابط مشاوره ای مؤثر برای تبادل اطلاعات

روابط مشاوره ای مؤثر، فرآیندی است که در آن تبادل دو سویه و یا چند سویه اطلاعات، تجارب، دانش و مهارت های مورد نیاز در بین شرکای یک برنامه مشترک با هدف برنامه ریزی، تصمیم گیری و حمایت از برنامه های در دست اجرا، صورت می گیرد.

موفقیت روابط مشاوره ای موثر به عوامل زیر بستگی دارد :

- شرکا باید اهداف و دستور کار مشترک داشته باشند .
- راهکارهای انعطاف پذیر و مناسب برای تبادل اطلاعات وجود داشته باشد .
- بانک اطلاعاتی و یا پایگاه های اطلاعاتی ، ایجاد شده باشند .
- ارتباطات و جلسات منظم برای تعیین نوع ، حجم و چگونگی انتشار و استفاده از اطلاعات در زمینه آموزش سلامت وجود داشته باشد .
- در ایجاد و توسعه روابط مشاوره ای مؤثر ، راهکارهای متنوعی وجود دارند که استفاده از هر یک از این راهکارها به نوع نیازهای اطلاعات مورد نیاز بستگی دارد .

اطلاعات مورد نیاز در روابط مشاوره ای به مجموعه های زیر تقسیم می شود :

- اطلاعات در زمینه پیشگیری اولیه (راه های سالم زیستن و سالم ماندن)
- اطلاعات مربوط به پیشگیری ثانویه (درمان بموقع بیماری ها و برگشت به حالت عادی)
- اطلاعات در زمینه توانبخشی (بیماری های مزمن ، معلولیت ها ، بازتوانی)
- اطلاعات تخصصی و فنی در رابطه با :

- طرح ها و برنامه های ارتقای سلامت و آموزش سلامت
- برنامه ریزی و مدیریت برنامه های سلامت
- مدل های نظری آموزش سلامت و ارتقای سلامت
- تحقیقات و پژوهش در نظام سلامت (HSR)
- اقتصاد بهداشت
- شاخص های سلامت و آمار زیستی (محاسبه مرگ و میر و ابتلا و با بیماریها)
- نظام های بهداشتی درمانی موجود
- ارزشیابی نظام های سلامت
- مدیریت سیستم های بهداشتی
- مراکز علمی و تحقیقاتی مرتبط با سلامت و مدیریت نظام سلامت

در برقراری روابط مؤثر مشاوره ای مراحل زیر را انجام دهید :

الف - یک تشکیلات و یا مرکز تخصصی برای بازاریابی خدمات مشاوره ای اطلاعات بهداشتی ایجاد کنید .

ب - کلیه مراکز ، سازمان ها و انجمن هایی که طراحی و اجرا و پشتیبانی بانک اطلاعاتی و بازاریابی اطلاعات را به عهده دارند، شناسایی نمایید.

پ - تحقیقات کاربردی را در سطوح ملی و محلی و در زمینه نوع و حجم اطلاعات مورد نیاز در گروه های اجتماعی مختلف و ذی نفعان برنامه های سلامت ، انجام دهید .

از روش ها و تکنیک های مشاوره ای متنوع برای پاسخگویی به تقاضای مردم در زمینه اطلاعات بهداشتی در قالب زیر ، استفاده کنید :

- مشاوره تلفنی
- مشاوره حضوری
- تشکیل کنفرانس های مطبوعاتی و جلسات مشاوره علمی
- مشاوره از طریق پست
- بانک های اطلاعاتی اینترنتی جدید و به روز نمودن اطلاعات آنها

۳- ۱ اصول فنی تفسیر تقاضاهای اطلاعات بهداشتی

در خصوص تفسیر تقاضاهای مربوط به اطلاعات بهداشتی مراحل زیر را انجام دهید :

- الف - مخاطبین را شناسایی کنید.
- ب - مشکلات را شناسایی نمایید.
- پ - مخاطبین را به گروه های مختلف از نظر سن ، جنس و سطح سواد ، تقسیم بندی کنید.
- ت - تقاضاهای آنها برای دریافت اطلاعات بهداشتی را مشخص سازید.
- ث - یک مطالعه KAP با استفاده از یکی از روش های جمع آوری اطلاعات را طراحی نمایید.
- ج - نیازهای اطلاعات بهداشتی مخاطبان را با توجه به نتایج مطالعه KAP ، شناسایی کنید.

- چ - نیازهای اطلاعات بهداشتی مخاطبان را با تقاضاهای اطلاعات بهداشتی آنها ، مقایسه نمایید.
- ح - فاصله بین نیازها و تقاضاهای اطلاعات بهداشتی را به حداقل برسانید.
- خ - نسبت به نیازها و تقاضاهای تعدیل شده مخاطبین ، پاسخگو باشید.

۴ - ۱ اصول فنی انتخاب مواد آموزشی اثربخش و مرجع برای انتشار

جمع آوری مواد آموزشی ارزشمند برای ارتقای سلامت جسمی ، روانی و اجتماعی افراد ، خانواده‌ها و گروه های اجتماعی در برنامه های آموزش سلامت ، از اهمیت بسیاری برخوردار است . اطلاعات و داده های جمع آوری شده در رابطه با جنبه های مختلف سلامت باید به مواد آموزشی جذاب ، عامه فهم و پیام های مؤثر تبدیل شده و به آسانی در دسترس تمام افراد و گروه ها قرار گیرند.

برای تهیه و جمع آوری مواد آموزشی ارزشمند و مؤثر باید مراحل زیر را انجام دهید :

- الف - مسایل ، مشکلات و نیازهای اطلاعاتی ، آموزشی و پیام رسانی گروه هدف را بررسی نمایید.
- ب - اطلاعات و مواد آموزشی را بر اساس اولویت و نیازمندی های گروه / گروه های هدف ، طبقه بندی کنید.
- پ - به منابع علمی معتبر جهت جستجو و تهیه مواد آموزشی ، توجه نمایید.
- ت - مراکز یا پایگاه های اطلاع رسانی در سطوح مختلف محلی ، منطقه ای و ملی را برای سهولت دسترسی گروه های هدف به اطلاعات و مواد آموزشی مورد نیاز ، راه اندازی کنید..
- ث - از وسایل مدرن ارتباطی مانند رسانه های الکترونیکی و اینترنت برای ارایه اطلاعات و مواد آموزشی ، استفاده نمایید.
- ج - بانک اطلاعاتی را برای سرعت بخشیدن به ارایه اطلاعات و مواد آموزشی به گروه هدف ، ایجاد کنید.

چ - بانک های اطلاعاتی ایجاد شده در فواصل معین زمانی (حداقل به صورت سالیانه) را به روز نمایید.

ح - مواد آموزشی ارایه شده را با سطح سواد و ویژگی های اقتصادی ، اجتماعی و فرهنگی گروه های هدف ، متناسب سازید.

در خصوص گرد آوری مواد آموزشی ارزشمند برای سلامت افراد و گروه های جامعه و نیز مواد آموزشی اثربخش و مرجع ، استفاده از مواد آموزشی تهیه شده توسط مراکز زیر می تواند مؤثر و مفید باشد :

- دانشگاه ها و دانشکده های علوم پزشکی کشور
- مراکز تحقیقاتی و مطالعاتی
- سازمان های غیر دولتی
- وزارت بهداشت ، درمان و آموزش پزشکی
- مراکز آموزشی - دانشگاهی
- مراکز ارایه مراقبت های بهداشتی
- رسانه های گروهی
- مجلات و روزنامه ها
- اطلاعات کتابخانه ای
- اطلاعات شبکه جهانی اطلاع رسانی (اینترنت)
- اسناد و گزارشات موجود در رابطه با پروژه ها و طرح های اجرایی
- اطلاعات جامعه شناسی و روان شناسی اجتماعی در رابطه با مسأله و یا مشکل بهداشتی
- اطلاعات پایه اپیدمیولوژیکی
- مصاحبه با افراد کلیدی و معتبر

۱ - ۴ - نکات فنی ارزشیابی اثربخشی (Effectiveness) مواد آموزشی مرجع برای

مخاطبین معین

ارزیابی و یا پیش آزمون (Pretest) مواد آموزشی مرجع ، یکی از مراحل بسیار مهم در طراحی، تهیه و تولید مواد آموزشی بوده و جمع آوری اطلاعات در رابطه با رسانه های آموزشی طراحی شده برای گروه هدف و استفاده از نقطه نظرات مطرح شده برای اصلاح و یا تجدید نظر نهایی رسانه معین ، به ارتقای کیفی رسانه کمک مؤثری نموده و در موفقیت اثربخشی رسانه های آموزشی ، نقش غیر قابل انکاری دارد .

یکی از روش های متداول برای ارزشیابی اثربخشی مواد آموزشی مرجع ، استفاده از پیش آزمون مواد مذکور در جمعیت هدف است . برای پیش آزمون و ارزشیابی مواد آموزشی مرجع باید مراحل زیر را انجام دهید :

الف - به ارزشیابی مواد آموزشی برای گروه هدف معین در فرآیند برنامه ریزی آموزشی به عنوان جزئی مهم از مراحل عملیاتی توجه کنید.

ب - تیم ارزشیابی و یا پیش آزمون مواد آموزشی را تعیین نمایید.

پ - گروه هدفی که مواد آموزشی را در بین آنها پیش آزمون خواهید کرد ، مشخص سازید.

ت - از روش های بررسی کمی و کیفی علمی برای پیش آزمون مواد آموزشی استفاده کنید.

ث - فرم ها و یا پرسشنامه های مخصوص پیش آزمون را طراحی نمایید.

ج - برای هر رسانه آموزشی مانند رسانه های چاپی و یا رسانه های گروهی (رادیو و تلویزیون)، فرم های پیش آزمون جداگانه ای را طراحی و تهیه کنید.

چ - تیم ارزشیابی را در زمینه شیوه ها و روش های پیش آزمون مواد و همچنین نحوه استفاده از فرم ها ، آموزش دهید.

ح - با استفاده از روش های معتبر نمونه گیری ، حجم نمونه برای انجام پیش آزمون را تعیین کنید.

خ - مواد و امکانات مورد نیاز برای پیش آزمون رسانه های آموزشی را در اختیار تیم ارزشیابی قرار دهید.

د - در اجرای پیش آزمون مواد چاپی به نکات زیر توجه کنید :

- قابل خواندن بودن پیام
- قابل فهم بودن پیام
- شکل و یا قالب ارایه پیام
- مناسب بودن پیام از نظر علمی
- رنگ های استفاده شده (ترکیب رنگ ها)
- عکس ها ، تصویرها ، نمودارها و نقاشی ها
- کلمات و واژه های اختصاری
- تأثیر کلی رسانه بر اعضای گروه هدف
- جذابیت و زیباشناسی ماده آموزشی

ذ - در اجرای پیش آزمون رسانه های جمعی (رادیو و تلویزیون) ، به نکات زیر توجه کنید :

- شنیدن پیام
- دیدن پیام
- صدا ، موزیک و افکت
- هماهنگی بین صدا و تصویر و صدا و تصویر با موزیک
- قابلیت فهم پیام
- تأثیر کلی پیام
- جذابیت

ر - تجزیه و تحلیل اطلاعات جمع آوری شده ، بررسی و پیش آزمون مواد آموزشی

ز - انتشار نتایج پیش آزمون و ارایه آن به کارشناسان آموزشی مربوطه

ژ - در صورت نیاز ، اصلاح و تجدید نظر در طرح اولیه پیام های پیش آزمون شده ، بر اساس دیدگاه ها و نظرات گروه های هدف

س - تولید انبوه رسانه (Mass Production)

۲ - دستورالعمل فنی استفاده از اصول و روش های مناسب تحقیق در آموزش

سلامت

هدف از تحقیق ، حقیقت یابی و فهم عمیق مطالب است ، به عبارت دیگر ، تحقیق را می توان کوشش سازمان یافته ای دانست که محقق را در روشن سازی حقیقت یاری می دهد . در این میان گاهی محقق به دنبال واقعیت ، یعنی آنچه که وجود دارد بوده و جنبه های مختلف واقعیت را مورد بررسی قرار می دهد (تحقیق توصیفی) و در برخی موارد ، محقق به دنبال حقیقت ، یعنی آنچه که باید باشد ، بوده و در این راستا اقدام به انجام مداخلات لازم جهت تغییر وضع موجود به وضع مطلوب با استفاده از روش های مختلف مداخله و بررسی میزان تغییرات حاصل از به کارگیری هر یک از روش های مداخله می نماید . بدیهی است ، چه به دنبال کشف واقعیت باشیم و چه به دنبال تغییر آن به سوی وضع مطلوب ، باید از روش ها و اصول علمی تحقیق استفاده کنیم . امروزه ، ارزش تحقیق در آموزش سلامت مورد توجه فراوان می باشد . تحقیق در آموزش سلامت می تواند به شکل توصیفی در طرح های بررسی آگاهی ، نگرش و عملکرد (KAP) گروه های متنوع مردم و در زمینه های مختلف رفتارهای بهداشتی صورت گیرد که در واقع ، نشان دهنده واقعیت است و در این راه باید از روش های مناسب به منظور پی بردن به ارزش ها و دلایل رفتار مردم سود جست . همچنین نوع دیگری از تحقیق در برنامه های آموزش سلامت به شکل مداخله ای می تواند صورت پذیرد . به عبارت دیگر ، با تجزیه و تحلیل کمی بروز رفتارها و علل کیفی ایجاد آن می توان با طراحی مداخلات آموزشی ، منجر به بهبود آگاهی ، اصلاح نگرش و یا تغییر رفتار در جمعیت مورد نظر شد . استفاده از اصول و روش های مناسب تحقیق در آموزش سلامت ، نیازمند انجام مراحل زیر است:

الف - مروری بر مطالعات تحقیق

ب - استفاده از روش‌های کمی و کیفی تحقیق

پ - انتشار یافته‌های تحقیق

۱- ۲ اصول فنی انجام مروری بر مطالعات تحقیق

در برنامه ریزی تحقیق در آموزش سلامت اولین گام ، مروری بر مطالعات است که شامل مراحل

زیر می باشد :

الف - از منابع علمی تحقیق موجود در اینترنت استفاده کنید.

ب - از منابع مورد اشاره در بخش اول ، بند ۲ - ۱ - ۱ استفاده نمایید .

پ - از منابع معتبر اطلاعات سلامت که مهمترین آنها به شرح زیر می باشد ، استفاده کنید :

- سالنامه آماری سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور

- گزارشات مرکز آمار ایران

- نتایج تحقیقات مربوط به سیمای سلامت کشور توسط وزارت بهداشت ، درمان و آموزش

پزشکی

- برخی از دانشگاه های کشور ، امکان دسترسی به دو بانک اطلاعاتی مهم Elsevier و

ovid را دارا می باشند .

بدیهی است اطلاعات کلیدی و مورد نیاز از طریق مطالعات انجام شده قابل دستیابی بوده و به

منابع معتبر اطلاعات سلامت در بخش های قبلی اشاره شده است .

۲- ۲ اصول فنی استفاده از روشهای کمی و کیفی تحقیق

در استفاده از تحقیق در آموزش سلامت باید مراحل زیر را انجام دهید :

• تعریف مسأله

در تعریف مسأله ، مراحل زیر را انجام دهید :

الف - داده های موجود در مورد مسأله را جمع آوری نمایید.

- ب - تأثیر مسأله مورد نظر را در نظر بگیرید.
- پ - جنبه های رفتاری مسأله مورد نظر را تعیین کنید.
- ت - جنبه های مدیریتی و یا فرآیندی مسأله مورد نظر را تشریح نمایید.
- ث - مشخص کنید که چند درصد از جمعیت ، تحت الشعاع مسأله مورد نظر قرار دارند .
- ج- در طرح مسأله ، مشخص کنید که به دنبال بررسی ابعاد دموگرافیک مشکل و یا به دنبال علل ایجاد کننده آن هستید.
- چ- مدارک و اطلاعات لازم در مورد ضرورت تغییر وضع موجود را جمع آوری کنید .

• تعیین اهداف تحقیق در آموزش سلامت

- در تعیین اهداف تحقیق در آموزش سلامت مراحل زیر را انجام دهید :
- الف - هدف کلی تحقیق (این هدف می تواند همان عنوان تحقیق باشد) را تعیین کنید .
 - ب- در تعیین اهداف اختصاصی تحقیق ، هدف کلی را به اجزای کوچکتر و کاملاً واضح و قابل اندازه گیری تقسیم نمایید .
 - پ- هدف کاربردی (مشخص شود که از یافته های تحقیق چه استفاده ای به عمل خواهد آمد) را مشخص سازید .
 - ت- هدف نهایی را تعیین کنید .

• تعیین متغیرها

- در تعیین متغیرها ، مراحل زیر را انجام دهید :
- الف - متغیرها را با توجه به اهداف تدوین شده ، تعیین کنید .
 - ب- متغیرهای مستقل را مشخص سازید .
 - پ- متغیرهای وابسته را تعیین کنید .
 - ت-متغیرهای مخدوش کننده را تشریح نمایید .

ث- مشخص کنید که متغیر مربوطه از نظر مقیاس اندازه گیری ، از نوع پیوسته است و یا گسسته.

• مشخص نمودن سؤالات یا فرضیات تحقیق

در مشخص نمودن سؤالات یا فرضیات تحقیق ، مراحل زیر را انجام دهید :

الف - مشخص کنید در اجرای تحقیق به دنبال پاسخ به چه سؤالاتی هستید .

ب- برای طرح سؤالات می توانید از اهداف اختصاصی استفاده کنید .

پ- اگر اهداف اختصاصی به صورت سؤالی طرح شوند ، در این صورت می توانید به سؤالات پژوهشی دست یابید .

ت - ممکن است در ذهن ، تصویری ذهنی و یا احتمالی در مورد نتایجی که حاصل خواهد شد ، داشته باشید . در این صورت باید حدس ها را در قالب فرضیه مطرح کنید.

ث - فرضیه صفر را تعیین نمایید (این فرضیه صریحاً منکر وجود تفاوت رابطه و یا اثر بین دو یا چند متغیر است) .

ج - فرضیه تحقیق را بیان کنید (حدس هایی که در مورد روابط بین متغیرها و یا وجود تفاوت بین آنها وجود دارد) .

• تشریح تحقیق

انتخاب روش تحقیق ، بستگی به اهداف و ماهیت موضوع پژوهش و امکانات اجرایی آن دارد . به عبارت دیگر ، هدف از انتخاب روش تحقیق این است که محقق مشخص کند ، چه شیوه و روشی را اتخاذ نموده تا او را هرچه دقیق تر ، آسان تر و ارزان تر در دستیابی به پاسخ سؤالات تحقیق و یا آزمون فرضیات کمک کند .

در تشریح تحقیق ، مراحل زیر را انجام دهید :

الف - نوع مطالعه تعیین نمایید.

ب - جمعیت مورد مطالعه را تعریف کنید.

پ - در صورتی که مطالعه بر روی نمونه ای از جمعیت صورت می گیرد ، حجم نمونه و روش محاسبه آن را بیان نمایید .

ت - پس از تعیین حجم نمونه ، روش نمونه گیری را برای پیدا کردن افراد مورد مطالعه ، مشخص سازید .

ث - روش جمع آوری اطلاعات را مشخص نمایید .

ج - با توجه به روش جمع آوری اطلاعات ، ابزار مناسب آن روش را طراحی کنید .

چ - ابزار اندازه گیری تهیه شده را در فیلد ، به صورت پایلوت آزمون نمایید .

ح - روش ثبت و طبقه بندی اطلاعات جمع آوری شده را مشخص سازید .

خ - روش تجزیه و تحلیل و نمایش اطلاعات و در صورت لزوم ، آزمون های آماری مورد نیاز را مشخص نمایید .

د - نحوه انتشار گزارش نهایی و مکان های ارسال آن را مشخص سازید .

۱-۲-۲ نکات فنی ارزیابی مزایای تحقیق کمی و کیفی

در موارد زیر بهتر است از روش های تحقیق کیفی استفاده کنید :

- مواردی که موضوع تحقیق آن به خوبی شناخته شده نباشد .
- مواردی که مفاهیم و متغیرهای تحقیق ، ناشناخته بوده و یا تعاریف آنها نامشخص هستند .
- زمانی که می خواهید عمق جنبه های خاص یک رفتار را شناسایی نمایید .
- زمانی که در روش تحقیق ، نیازمند انجام روش های انعطاف پذیر برای کشف موارد غیره منتظره هستید .
- برای بررسی موضوعات ، موارد و یا رویدادهای انتخابی که می خواهید به صورت دقیق و با شرح جزئیات تشریح کنید .
- زمانی که بخواهید به ارزش ها ، عقاید ، باورها ، طرز تلقی ها و رفتارهای سنتی افراد در زمینه های خاص رفتاری پی ببرید .

- زمانی که می خواهید جهت شناسایی موضوعات مناسب با روش های تحقیق کمی از تحقیق کیفی ، بهره گیری .
- در موارد زیر بهتر است از روش های تحقیق کمی استفاده کنید:
- زمانی که موضوع تحقیق کاملاً تعریف شده و مشخص باشد.
- زمانی که متغیرهای مورد نظر ، به طور دقیق و شفاف قابل اندازه گیری و سنجش باشند .
- زمانی که می خواهید نتایج تحقیق را به صورت درصد و آمار ارایه دهید (این کار می تواند با انتخاب نمونه ای از جمعیت صورت پذیرد) .
- زمانی که قابلیت تکرار نتایج بررسی ها اهمیت داشته باشد .
- زمانی که بخواهید نتایج به دست آمده را به کل جمعیت تعمیم داده و یا دو جمعیت را با هم مقایسه کنید .

۲-۲-۲ نکات فنی استفاده توأم از دو روش تحقیق کمی و کیفی

- الف - در تحقیق کمی ، به متغیرهای مورد نظر و در تحقیق کیفی به تفسیر روابط بین آن متغیرها توجه می شود .
- ب - از طریق تحقیق کیفی ، ارزش های رفتاری افراد و جوامع را تعیین و از طریق تحقیق کمی ، توزیع فراوانی ارزش های شناخته شده در بین جمعیت را تعیین نمایید .
- ج - برای استفاده حداکثر از مزایای هر دو روش و به حداقل رساندن معایب و محدودیت های آنها بهتر است از هر دو روش به صورت مکمل یکدیگر استفاده کنید .

۳-۲ اصول فنی انتشار یافته های تحقیق

- انتشار نتایج تحقیق ، یکی از اساسی ترین مراحل تحقیق است زیرا تا زمانی که گزارش تحقیق منتشر نشده باشد ، فقط می توان از نتایج آن بهره مند شد ، در حالی که پس از گزارش نتایج تحقیق ، دیگران نیز قادرند تا از کار محقق ، مطلع و از نتایج آن بهره مند شوند . اهمیت انتشار گزارش تحقیق

به حدی است که چنانچه این کار صورت نگیرد مانند زمانی است که اصلاً کاری صورت نگرفته باشد (تحقیق انجام نشده است).

۱- ۳- ۲ نکات فنی چارچوب تدوین گزارش:

در خصوص تدوین گزارش تحقیق، مراحل زیر را انجام دهید:

• صفحه روی جلد گزارش

صفحه روی جلد گزارش باید دارای عناوین زیر باشد:

- الف - نام سازمانی که تحقیق از سوی آن صورت گرفته، درج شده باشد.
- ب - عنوان گزارش که باید شناختی روشن و دقیق از موضوع تحقیق را ارائه دهد.
- پ - نام تهیه کننده یا مجریان، نوشته شده باشد.
- ت - تاریخ انتشار گزارش، قید شده باشد.

• فهرست مطالب

فهرست مطالب باید شامل موارد زیر باشد:

- الف - فهرست مطالب با شماره صفحه آنها در متن گزارش، مشخص شده باشد.
- ب - فهرست جدول ها با شماره صفحه آنها در متن گزارش، گنجانیده شده باشد.
- پ - فهرست نمودارها با شماره صفحه آنها در متن گزارش، قید گردیده باشد.

• چکیده گزارش

چکیده گزارش باید به صورت خیلی مختصر شامل کلیه قسمت های گزارش به صورت زیر

باشد:

- الف - مسأله و عامل ایجاد کننده آن (دو تا سه سطر)، نام برده شده باشد.
- ب - اهداف تحقیق (چند جمله)، بیان گردیده باشد.
- پ - روش کار، مشخص شده باشد.
- ت - نتایج به دست آمده، عنوان گردیده باشد.

ث - بحث و پیشنهادات ، ارایه شده باشد.

ج - چکیده گزارش باید در حدود ۲۵۰ کلمه ، تنظیم شده باشد.

• **مقدمه گزارش**

مقدمه گزارش باید شامل موارد زیر باشد :

الف - مسأله و یا عوامل ایجاد کننده آن به روشنی بیان شده باشد.

ب - متون و تحقیقات گذشته در خصوص موضوع تحقیق که گردآوری شده ، به صورت خلاصه و با ذکر منابع آنها ، شرح داده شده باشد.

پ - اهداف تحقیق ، بیان شده باشد.

• **روش اجرا**

روش اجرا باید شامل موارد زیر باشد :

الف - جمعیت مورد مطالعه مشخص و خصوصیات آن بیان شده باشد.

ب - حجم نمونه و نحوه نمونه گیری (در صورتی که مطالعه بر روی نمونه صورت گرفته باشد) ، شرح داده شده باشد.

پ - ابزارها و روش های گردآوری اطلاعات و تعاریف واژه ها بیان شده باشد.

ت - روش های آماری به کار گرفته شده ، شرح داده شده باشد.

• **یافته های پژوهش**

یافته های پژوهش باید شامل موارد زیر باشد :

الف - نتایج حاصل از اجرای تحقیق ، بیان شده باشد.

ب - نتایج به صورت دسته بندی شده و در قالب جداول یا نمودارها ، ارایه شده باشد.

پ - از نشان دادن یک نتیجه به صورت همزمان ، هم در جدول و هم در نمودار ، خودداری شود.

ت - برای هر یک از جداول و نمودارها ، عنوان مشخص و قابل فهمی برای خواننده ، تهیه شده باشد.

• **بحث**

بحث باید شامل موارد زیر باشد :

- الف - یافته ها و نتایج به دست آمده از تحقیق ، تفسیر شده باشند.
- ب - یافته ها و نتایج تحقیق ، با یافته ها و نتایج سایر تحقیقات انجام شده ، مقایسه شده باشد.
- پ - دلیل وجود تفاوت در یافته های تحقیق ، با سایر تحقیقات مشابه که در مقدمه به آنها اشاره شده، بیان شده باشد.

• **پیشنهادات**

پیشنهادات باید شامل موارد زیر باشد :

- الف - با توجه به اشرافی که نسبت به موضوع تحقیق وجود دارد ، می توان پیشنهادات لازم برای اجرای سایر تحقیقات مرتبط با تحقیق و یا در ادامه تحقیق را ارائه نمود .
- ب - فهرست منابع بر اساس یکی از روش های رفرانس نویسی ، ذکر شده باشد.
- پ - توجه کنید که متن گزارش ، به زمان گذشته نوشته شده و از ذکر جزئیات طولانی که خواننده را خسته نماید ، خودداری شود .

فهرست منابع :

- ۱- سازمان جهانی بهداشت ، آموزش برای بهداشت : دستورالعمل آموزش بهداشت در مراقبت های بهداشت اولیه ، ترجمه سعید پارسی نیا و سیمین حکمت ، انتشارات چهر ، چاپ دوم ۱۳۷۶
- ۲- تونز ، کیت ؛ تیلفورد ، سیلویا ، آموزش بهداشت ، کارایی و تأثیر آن ، ترجمه فرشته فرزبان پور ، انتشارات بشری (تهران) ، چاپ دوم ۱۳۷۱
- ۳- سازمان جهانی بهداشت ، دستورالعمل آموزشی برای کارکنان بهداشتی ، ترجمه سعید پارسی نیا و دکتر پیام شیخ عطاری ، انتشارات وزارت بهداشت ، درمان و آموزش پزشکی ، چاپ اول ۱۳۸۲
- ۴- گراف ، جودیت ؛ والدر ، جان ؛ میلز ، الیزابت ، برقراری ارتباط برای سلامت و تغییر رفتار ، ترجمه دکتر پیام شیخ عطاری ، الهام امین الشریعه ، فرشته فرهنگ کرمانی ، دکتر جمشید کرمانچی ، سید محمد حسین موسوی ، دکتر جواد محمودی و دکتر امرالله یوسف نژاد ، انتشارات وزارت بهداشت ، درمان و آموزش پزشکی ، چاپ اول ۱۳۸۱
- ۵- هابلی ، جان ، برقراری ارتباط برای بهداشت ، ترجمه سعید پارسی نیا ، انتشارات وزارت بهداشت ، درمان و آموزش پزشکی ، چاپ اول ۱۳۷۸ .
- ۶- ورنر ، دیوید ، بهداشت و درمان برای همه ، ترجمه سعید پارسی نیا ، انتشارات جوان ، چاپ اول ۱۳۷۲ .

- ۷- حلم سرشت ، پیوش ؛ دل پیشه ، اسماعیل ، آموزش بهداشت و اولویت های بهداشت جهت آموزش ، انتشارات چهر ، چاپ دوم ۱۳۸۱ .
- ۸- شجاعی زاده ، داود ، مدل های مطالعه رفتار در آموزش سلامت ، انتشارات وزارت بهداشت ، درمان و آموزش پزشکی . چاپ اول ۱۳۷۹ .
- ۹- آبات ، اف . آر ، آموزش برای یادگیری بهتر ، ترجمه پرویز صالحی ، انتشارات وزارت بهداشت ، درمان و آموزش پزشکی ، چاپ اول ۱۳۷۲ .
- ۱۰- قدوسیان ، احمد ؛ قاسمی برقی ، رضا گ سرمست ، حمیده ؛ موسویان پور ، میر کبیر ، مبانی و کاربرد تکنولوژی آموزشی و ارتقای سلامت ، انتشارات بحرالعلوم قزوین ، چاپ اول ۱۳۸۱
- ۱۱- صفوی ، امان ا... (مترجم) ، روش ها و فنون تدریس ، انتشارات میلاد ، چاپ ششم ۱۳۷۵
- ۱۲- سازمان جهانی بهداشت ، آموزش مهارت های مشاوره بهداشت باروری و جنسی نوجوانان ، ترجمه سید عباس باقری یزدی ، مهتاب علیزاده و هوشمند لایقی ، سال ۱۳۷۳
- ۱۳- استود ، ویلیام جیمز ، تکنولوژی اطلاعات در جهان سوم ، ترجمه دکتر رضا نجف بیگی و اصغر صرافی زاده ، ورکز انتشارات علمی دانشگاه آزاد اسلامی ، بهار ۱۳۷۵
- ۱۴- محسنی ، منوچهر ، جامعه شناسی جامعه اطلاعاتی ، نشر دیدار ، چاپ اول ۱۳۸۰
- ۱۵- آدامز ، ریموند.اس ، برنامه ریزی آموزشی : به سوی یک چشم انداز کیفی ، ترجمه سعید بهشتی ، موسسه بین المللی برنامه ریزی آموزشی ، انتشارات اطلاعات ، ۱۳۷۳
- ۱۶- ساروخانیان ، باقر ، جامعه شناسی ارتباطات ، انتشارات اطلاعات ، چاپ اول ۱۳۶۷

- ۱۷- کازنو، ژان، جامعه شناسی وسایل ارتباط جمعی، ترجمه دکتر باقر ساروخانیان و دکتر منوچهر محسنی، انتشارات اطلاعات، چاپ هفتم ۱۳۸۱
- ۱۸- میر سعید قاضی، علی؛ اسماعیلی، حامد، مخاطب شناسی و افکار سنجی در رسانه های جمعی، مرکز برنامه ریزی و آموزش نیروی انسانی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، چاپ اول ۱۳۸۱
- ۱۹- تامپسون، جان.ب، رسانه ها و مدرنیته: نظریه اجتماعی رسانه ها، ترجمه مسعود اوحدی، انتشارات سروش، چاپ اول ۱۳۸۰
- ۲۰- فردانش، هاشم، مبانی نظری تکنولوژی آموزشی، سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها، چاپ چهارم ۱۳۸۰
- ۲۱- سورین، ورنر گ تانکارد، جیمز، نظریه های ارتباطات، ترجمه دکتر علیرضا دهقانی، انتشارات دانشگاه تهران، چاپ اول ۱۳۸۱
- ۲۲- اسمیت، آلفرد.جی، ارتباطات و فرهنگ (۲ و ۱)، ترجمه اکرم هادی زاده مقدم، طاهره فیضی و مهدی بابایی اهری، سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها، چاپ اول ۱۳۸۱.
- ۲۳- محسنیان راد، مهدی، ارتباط شناسی، انتشارات سروش، چاپ سوم ۱۳۷۸.
- ۲۴- سیف، علی اکبر، تغییر رفتار و رفتار درمانی، نشر دوران. چاپ پنجم ۱۳۸۱.
- ۲۵- ولف گرام، زیون؛ روتن، آری؛ راجرز، جیمی؛ ردنی، جان، برنامه ریزی نیروی انسانی بهداشت، ترجمه سعید پارسی نیا، انتشارات ترمه، چاپ اول ۱۳۷۹.
- ۲۶- هرگن مان، بی. آر، مقدمه ای بر نظریه های یادگیری، ترجمه دکتر علی اکبر سیف، انتشارات فرهنگ معاصر، چاپ اول ۱۳۷۱.
- ۲۷- شفیع آبادی، عبدالله، پویایی گروه و مشاوره گروهی، انتشارات رشد، چاپ ششم ۱۳۸۱.

۲۸- گلشنی فومنی ، محمد رسول ، پویایی گروه و اندازه گیری پویای های گروه ، انتشارات پژوهش ، چاپ اول ۱۳۸۱ .

۲۹- فورسایت ، دانلسون . ر ، پویایی گروه (شناخت و سنجش) ، ترجمه دکتر جعفر نجفی زند ، دکتر حسن پاشا شریفی ، نشر دوران ، ۱۳۸۰ .

۳۰- ثریا ، سید مهدی ، روش بحث و مذاکره (بر اساس مطالعه تاثیر و تاثر متقابل در گروه) ، انتشارات رشد ، ۱۳۷۷ .

۳۱- خلیلی شورینی ، سیاوش ، مقدمات برنامه ریزی آموزشی ، مرکز برنامه ریزی و آموزش نیروی انسانی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی ، چاپ اول ۱۳۸۱

۳۲- شعبانی ، طیب ، مدیریت آموزشی ، نشر آن ، چاپ اول ۱۳۸۱

۳۳- جاسبی ، عبد... ، اصول و مبانی مدیریت ، دانشگاه آزاد اسلامی ، چاپ اول ۱۳۸۱

۳۴- تایلر ، رالف.و ، اصول اساسی برنامه ریزی درسی و آموزشی ، ترجمه دکتر علینقی پور ظهیر، انتشارات آگاه ، چاپ سوم ۱۳۸۱

۳۵- ولف ، ریچارد.ام ، ارزشیابی آموزشی (مبانی سنجش توانایی و بررسی برنامه) ، ترجمه

علیرضا کیامنش ، مرکز نشر دانشگاهی ، چاپ چهارم ۱۳۸۱

۳۶- هیلگارد ، ارنست ؛ باور ، گوردون ، نظریه های یادگیری (جلد اول) ، ترجمه محمد تقی براهینی ، مرکز نشر دانشگاهی ، چاپ دوم ۱۳۷۱

۳۷- محسن پور ، بهرام ، مبانی برنامه ریزی آموزشی ، سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها ، چاپ دوم ۱۳۸۱

۳۸- مشایخ ، فریده ، دیدگاههای نو در برنامه ریزی آموزشی ، سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها ، چاپ سوم ۱۳۸۱

۳۹- رضاییان ، علی ، مبانی مدیریت رفتار سازمانی ، سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها ، چاپ سوم ۱۳۸۱

۴۰- بازرگان ، عباس ، ارزشیابی آموزشی ، سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها ، چاپ دوم ۱۳۸۱

۴۱- فینک ، آرلن ، اصول ارزشیابی : راهنمای برنامه ها ، پژوهش ها و سیاستگذاری بهداشتی ، ترجمه مهدی شاهوردی و یوسف مشیری ، انتشارات وزارت بهداشت ، درمان و آموزش پزشکی ، چاپ اول ۱۳۷۸

۴۲- آصف زاده ، سعید ، ده گام پژوهش در سیستم های بهداشتی درمانی ، انتشارات وزارت بهداشت ، درمان و آموزش پزشکی ، چاپ اول ۱۳۸۰

۴۳- اورلیج ، دونالد.سی ؛ هاردر ، رابرت جی ؛ کالاهان ، ریچارد سی ؛ گیسون ، هری دابلیو ، راهبردهای تدریس (کلیات روش ها و فنون تدریس) ، ترجمه دکتر سیامک رضا مهجور و دکتر پروین غیائی ، نشر سامان ، چاپ اول ۱۳۷۹

۴۴- محسنی ، منوچهر ، مبانی آموزش بهداشت ، انتشارات طهوری ، ۱۳۶۳

۴۵- چاندران ، راما ، آموزش بهداشت ، ترجمه دکتر فروغ شفیعی و اذن ... آذر گشب ، انتشارات دانشگاه تهران ، ۱۳۷۰

۴۶- سازمان جهانی بهداشت ، رویکرد جدید به آموزش بهداشت در مراقبت های بهداشتی اولیه ، ترجمه سید محمد حسین موسوی ، شهریار مسعود ، انتشارات وزارت بهداشت ، درمان و آموزش پزشکی ، چاپ اول ۱۳۶۴

۴۷- اولس ، لیندا ؛ سمت ، اینا ، آموزش بهداشت : راههای عملی برای پویندگان بهداشت ، ترجمه محمد رضا شیدفر ، انتشارات سیاوش ، ۱۳۷۲

References

- ۱ – Community Health Needs Assessment: A guide for first nation and Inuit Health Authorities, April ۲۰۰۰ Canada.
- ۲ – Health Promotion Planning, Community Health Promotion. ACT community care, ۲۰۰۲ .
- ۳ – What is Needs Assessment? ACT Health Promotion. ۲۰۰۲
- ۴ – Introduction to Needs Assessment. Primary Mental Health Care. Australia Resource Center. ۲۰۰۱.
- ۵ – Marieke T., Boot and Sandy Carincross; Actions Speak. IRC. ۱۹۹۳.
- ۶ – Louisa Gosling, M. Mike Edwards; Toolkits, A Practical Guide to Assessment, Monitoring Review and Evaluation. Save the children. ۱۹۹۵.
- ۷ – Introduction to Health Promotion Planning, the center for Health promotion, University of Toronto , ۲۰۰۰
- ۸ – Family Health International, Behavior Change Through Mass Communication. ۲۰۰۲.
- ۹ – James Watson & Anne Hill; Dictionary of Communication. ۲۰۰۲.
- ۱۰ – Phyllis Tilson Piotrow, D., Lawrence Kincaid; Health Communication. Westport, Connecticut, London ; ۱۹۹۷.
- ۱۱ – John Corner and Jeremy Hawthorn; Communication Studies. ۱۹۹۴.
- ۱۲ – The Health Communication Unit. “ Health Communication Message Review Criteria” ; University of Toronto, ۲۰۰۲.
- ۱۳ – Joye C. Gordon, Beyond Knowledge: Guidelines for Effective Health Promotion Messages, Extension Journal, ۲۰۰۲. Vol. ۴۰, Nov. ۲۰۰۲
- ۱۴ – Guidelines for Developing Easy – to Read Health Education Materials, Washington State Department of Health, ۲۰۰۳.
- ۱۵- Boja Haglund ; A Framework for Program Evaluation : A Gateway to Tools. ۲۰۰۱
- ۱۶ – Nancy Dubois and Brian Hydman, introduction to Health promotion planning. The Health communication unit. ۲۰۰۳

- ۱۷ – Advocacy Building Skills for NGO Leaders, The CEDPA Training Manual Series
- ۱۸ – Steps for Planning a Health Promotion Project. Extracts from fejo ۱۹۹۴.
- ۱۹ – Prevention source BC.Evaluating Prevention Projects and Programs. ۱۹۹۹.
- ۲۰ – The center for Health Promotion , University of Toronto. Overview of Health Communication Campaigns. ۱۹۹۹.
- ۲۱ – Health Communications Unit, Special Topics Workshope. A continuous Quality Improvement Approach to Evaluation. ۲۰۰۲.
- ۲۱ – Health Education Resource Exchange , Guidelines for developing Easy-to-read HealthEducationMaterials.June۲۰۰۰.
(<http://www.doh.wa.gov/here/howto/images/easy۲.html>)
- ۲۲ - Center for Substance Abuse and Mental Health Services Administrative, Social Marketing and Health Communications. ۲۰۰۱.
(<http://p۲۰۰۱.health.org/THEORY/communications.Htm>)
- ۲۳- The Center for Health Promotion , University of Toronto; Evaluating Health Promotion Programs , the health communication unit. www.utoronto.ca/chp/hcu
- ۲۴- The center for Health Promotion , University of Toronto; Health Communication Message Review Criteria , the health communication unit ; www.utoronto.ca/chp/hcu
- ۲۵- Daniel L. Stufflebeam. Program evaluations Metaevaluation Checklist (based on the program evaluation standards). (file//A:\program evaluations metaevaluation checklist.htm)